

Bismillahir Rahmaanir Rahiim

NUKUU ZA SOMO

KWA

UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI

Elimu ya Dini ya Kiislamu

SHULE ZA SEKONDARI

KIDATO CHA NNE

Imeandaliwa

na

Islamic Education Panel

2013

YALIYOMO

Uk.

Neno la Awali	5
Utangulizi	7

MADA YA 1.0

NGUZO ZA IMANI	8
Kuamini Mitume wa Allah (s.w).....	8
Zoezi la 1.1.....	12
Kuamini Siku ya Mwisho	13
Dhana ya Shufaa (Uombezi) Katika Uislamu	19
Zoezi la 1.2.....	21
Kuamini Qadar ya Allah (s.w)	22
Zoezi la 1.3	25

MADA YA 2.0

MTAZAMO WA UISLAMU JUU YA DINI	26
Makundi Makuu ya Dini	26
Tofauti ya Uislamu na Dini Zingine.....	26
Zoezi la 2.	31

MADA YA 3.0

CHIMBUKO LA FIQH	32
Mgawanyiko wa Madhehebu	32

MADA YA 4.0

FAMILIA YA KIISLAMU	32
Ndoa Katika Uislamu	32
Wajibu na Majukumu Katika Familia	42
Zoezi la 4.1	46
Dhana ya Kudhibiti Uzazi	48

Mtazamo wa Uislamu juu ya Kudhibiti Uzazi	52
Zoezi la 4.2	54
Talaka na Eda	55
Zoezi la 4.3	60
Mirathi Katika Uislamu	61
Zoezi la 4.4	68
Hadhi ya Mwanamke Katika Jamii	69
Zoezi la 4.5	72

MADA YA 5.0

MFUMO WA JAMII YA KIISLAMU	73
Msingi na Maadili Katika Uislamu	73
Sheria Katika Uislamu.....	75
Chimbuko la Sheria za Kitwaghuti	75
Chimbuko la Sheria za Kiislamu	76
Aina za Makosa na Adhabu Mbali mbali katika Uislamu	78
Uchumi Katika Uislamu	79
Biashara Haramu Katika Uislamu	81
Benki na Taasisi za Kifedha Katika Uchumi wa Kiislamu	84
Siasa na Dola	85
Muundo wa Siasa na Dola	85
Zoezi la 5.	90

MADA YA 6.0

QUR'AN.....	92
Madai ya Makafiri Dhidi ya Qur'an na Udhaifu Wake.....	92
Tofauti kati ya Qur'an na Biblia.....	95
Uthibitisho wa Qur'an	96
Mafunzo ya Sura Zilizochaguliwa	98
Zoezi la 6.	103

MADA YA 7.0

SUNNAH NA HADITH 104

Mafunzo ya Hadith Zilizochaguliwa 104

MADA YA 8.0

HISTORIA YA UISLAMU BAADA YA KUTAWAFU MTUME (S.A.W).....104

Ukuaji wa Dola ya Kiislamu wakati wa Makhalifa Wanne Waongofu 104

Upinzani Dhidi ya Dola ya Kiislamu 109

Uasi Dhidi ya Dola ya Kiislamu 109

Kuporomoka kwa Dola ya Kiislamu Kuanzia Ukhalifa wa Uthman bin Affan (r.a) 110

Zoezi la 8.1 112

Makundi mbali mbali ya Harakati za Kiislamu Ulimwenguni 113

Kuingia Uislamu Afrika ya Mashariki hasa Tanzania 119

Kupigwa Vita Uislamu Afrika ya Mashariki hasa Tanzania 121

Mchango wa Waislamu Katika Kupatikana Uhuru wa Tanganyika mwaka 1961 123

Zoezi la 8.2 127

KIAMBATANISHO CHA FOMATI YA MTIHANI WA TAIFA KIDATO CHA IV 129

NENO LA AWALI

Shukurani zote njema zinamstahiki Mwenyezi Mungu (s.w) Mola na Mlezi wa Walimwengu wote, Rehema na Amani zimwendee Mtume Muhammad (s.a.w) na Swahaba zake na wale wote waliofanya, wanaofanya na watakaofanya jitihada za dhati katika kuusimamisha na kuuendeleza Uislamu katika jamii.

Tunatoa Shukrani za dhati kwa Allah (s.w) kutujaalia kuandaa na kutoa kitabu hiki cha NUKUU ZA SOMO ya Elimu ya Dini ya Kiislamu kwa Walimu na Wanafunzi wa Kidato cha Nne kwa Wanataaluma walioko na wasiokuwa mashuleni.

Lengo Kuu la Somo

Somo limekusudiwa kuwapatia Elimu na Ujuzi sahihi juu ya Uislamu wasomi na kuwaandaa kuwa waumini wa kweli watakaoweza kukiendea kila kipengele cha maisha yao ya kibinfsi, kifamilia na kijamii kwa kufuata vilivyo mwongozo wa Qur'an na Sunnah.

Lengo la NUKUU ZA SOMO

Lengo kuu la kuandaa na kutoa kitabu hiki cha NUKUU ZA SOMO ni kuwarahisishia Waalimu na Wanafunzi Kidato cha Nne kufundisha na kujifunza vizuri somo hili na kuweza kujiandaa vyema katika kuandaa na kufanya mitihani yao ya kati na ya mwisho.

NUKUU ZA SOMO zitatumika kama mwongozo baada ya Mwalimu na Mwanafunzi kusoma kwa kina kitabu cha kiada cha somo la Elimu ya Dini ya Kiislamu, Kitabu cha Nne kwa ajili ya kuandaa vitini vya kufundishia au kujiandaa kwa ajili ya mitihani.

Muundo wa NUKUU ZA SOMO.

Kitabu hiki kimejumuisha mada zilizokusudiwa kumuwezesha mwanafunzi na msomaji mwingine kupata maarifa na ujuzi uliokusudiwa. Mada zilizoandaliwa humo zimetokana na fani kuu tano katika Kitabu cha 4 cha kiada cha somo la Elimu ya Dini ya Kiislamu, Shule za Sekondari ambazo ni;

1. Tawhiid

2. Fiqh
3. Qur'an
4. Sunnah na Hadith
5. Tarekh

Mada zote kuu na ndogo zimeandaliwa kwa kuzingatia na kufuata vyema MUHTASARI WA ELIMU YA DINI YA KIISLAMU SHULE ZA SEKONDARI KIDATO CHA I - IV, 2012. Hivyo wanafunzi wa Kidato cha Nne na Wanataaluma wengine wanatarajiwa kunufaika na mwongozo huu.

Kila Mada kuu imetolewa Zoezi la kufanya kama njia mojawapo ya kufanya tathmini ya uelewa wa wasomaji juu ya yale waliyosoma na utekelezaji wake.

Ujuzi wa Somo la E.D.K. Kidato Cha Nne

Baada ya kumaliza Kidato cha Nne, mwanafunzi anatarajiwa kuwa na ujuzi wa;

1. Kufafanua nguzo ya nne, tano na sita za imani ya Kiislamu.
2. Kutambua tofauti baina ya Uislamu na dini zingine.
3. Kuthibitisha mtazamo wa Uislamu juu ya Madhehebu.
4. Kufafanua kanuni na taratibu za familia ya Kiislamu.
5. Kuchanganua fat-wa ya Uislamu juu ya kudhibiti uzazi.
6. Kugawa mirathi kwa kuzingatia sheria na kanuni za Kiislamu.
7. Kubainisha misingi ya sheria, uchumi na siasa katika Uislamu.
8. Kutambua udhaifu wa madai ya makafiri wa leo dhidi ya Qur'an.
9. Kuchambua mafunzo ya sura zilizoteuliwa.
10. Kutumia mafunzo ya Hadith zilizoteuliwa.
11. Kupambanua mafunzo yatokanayo na historia ya Uislamu baada ya kutawafu Mtume (s.a.w) hadi hivi leo.

UTANGULIZI.

Elimu ndio fani aliyofaradhishwa nayo mwanaadamu mara tu baada ya kuumbwa ili aweze kuishi na kufikia lengo la kuumbwa kwake hapa Ulimwenguni, hanabudi kuwa na fani zote katika Elimu ya Mazingira na ya Muongozo, kukosa mojawapo hupelekea upungufu katika utekelezaji wa majukumu yake kwa ufanisi yatakayopelekea kufikia lengo.

Hivyo Uislamu hautapata matunda yake mpake Elimu zote mbili ya Mazingira na Muongozo zisomwe na kutekelezwa sambamba kikamilifu.

Malengo Mahsusi ya Somo la E.D.K. Kidato Cha Nne

Baada ya kumaliza Kidato cha Nne, mwanafunzi aweze;

1. Kuelewa nguzo ya nne, tano na sita za imani ya Kiislamu.
2. Kubainisha tofauti za msingi baina ya Uislamu na Dini zingine.
3. Kuelewa mtazamo wa Uislamu juu ya madhehebu.
4. Kufafanua kanuni na taratibu za familia ya Kiislamu.
5. Kubaini fat-wa ya Uislamu juu ya kudhibiti uzazi.
6. Kukokotoa mahesabu ya mirathi kwa kuzingatia sheria ya Kiislamu.
7. Kuelewa misingi ya sheria, uchumi na siasa katika Uislamu.
8. Kuchambua udhaifu wa madai ya makafiri wa leo dhidi ya Qur'an.
9. Kuchambua mafunzo ya sura zilizoteuliwa.
10. Kubainisha mafunzo ya Hadith zilizoteuliwa.
11. Kuelewa mafunzo yatoakanayo na historia ya Uislamu baada ya kutawafu Mtume (s.a.w) hadi hivi leo.

Wabillah Tawfiq

=====

MADA ZA UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI

*****

1. NGUZO ZA IMANI

1.1. Kuamini Mitume wa Allah (s.w)

- **Uwepo wa Mitume wa Allah (s.w)**

- Mitume ni wanaadamu wanaume walioteuliwa na Allah (s.w) kwa ajili ya kuufikisha ujumbe wake kwa wanaadamu wote.
- Mitume waliotajwa ndani ya Qur'an ni 25 ambapo ni wajibu kwa kila muumini wa Kiislamu kuamini uwepo wao na mafundisho yao kutoka kwa Allah (s.w). Rejea Qur'an (2:136), (2:285) na (4:150-152).
- Kila Mtume alifundisha mwongozo sahihi wa Allah (s.w) na kuwaongoza watu wake mfumo na njia sahihi ya maisha.

- **Umuhimu wa Kuamini Mitume wa Allah (s.w)**

- (i) Kuamini Mitume wa Allah (s.w) ni amri ya Allah (s.w)
Rejea Qur'an (4:150-152)
- (ii) Kuamini Mitume wa Allah (s.w) ni nguzo ya nne ya imani ya Kiislamu.
- (iii) Kuamini Mitume wa Allah (s.w) ni miongoni mwa sababu za kunusurika muumini na adhabu ya Allah hapa duniani na Akhera pia.
- (iv) Kutoamini Mitume wa Allah (s.w) au Kuamini baadhi na kukufuru baadhi yao ni sababu ya kuangamia mtu Duniani na Akhera.
Rejea Qur'an (4:150-152).

▪ **Sifa na Lengo la Kuletwa Mitume.**

○ *Sifa za Mitume wa Allah (s.w).*

- i. Ni watu waliozaliwa, walioa, walikula, waliugua, walikufa, n.k. kama binaadamu wa kawaida isipokuwa Nabii Adamu (a.s).
- ii. Walikuwa na kila tabia njema, wakweli, waaminifu na wenye huruma.
- iii. Walikuwa na upeo wa Elimu wa hali ya juu kuliko watu wote enzi zao kwa sababu kuletewa kwao wahayi.
- iv. Walikuwa Wacha-Mungu wa hali ya juu kuliko watu wote.

○ *Lengo la kuletwa Mitume wa Allah (s.w).*

- i. Kusimamisha Uislamu (haki na uadilifu) katika maisha ya jamii zao.
Rejea Qur'an (57:25), (9:33), (61:9), (48:28), n.k.
- ii. Kufundisha na kutekeleza mafundisho ya ujumbe (wahyi) waliokuja nao kutoka kwa Allah (s.w).
- iii. Kuwa mifano bora ya kuigwa katika kuiongoza jamii katika mfumo sahihi wa maisha.
Rejea Qur'an (33:21).
- iv. Kuitoa jamii katika giza la ujahili, upotofu na kila aina ya dhuluma na kuipeleka katika nuru, haki, uadilifu na usawa.
Rejea Qur'an (2:256)

▪ **Haja au sababu ya kuja Mtume mwingine baada ya Mtume aliyetangulia kuondoka**

- i. Iwapo mafundisho ya Mtume aliyetangulia yamepotoshwa na kupoteza ukweli na asili yake.
- ii. Iwapo mafundisho ya Mtume aliyetangulia hayakukamilika katika kutosheleza mahitaji ya kibinaadamu ya kibinafsi na kijamii kulingana na wakati huo.
- iii. Iwapo Mtume aliyetangulia alipelekwa kwa watu (taifa) fulani tu, hivyo inabidi Mtume mwingine apelekwe taifa jingine.

- **Hapana haja ya kuja Mtume mwingine baada ya Mtume Muhammad (s.a.w) kwa sababu zifuatazo;**
  - i. Mafundisho ya Qur'an (Uislamu) yameepukana (yamehifadhiwa) na upotofu na uharibifu wowote tangu wakati wa Mtume (s.a.w) hadi siku ya Qiyama.
Rejea Qur'an (15:9), (41:42)
  - ii. Pia mafundisho ya Mtume (s.a.w) na mwenendo wake yamehifadhiwa katika Hadith sahihi.
  - iii. Mtume Muhammad (s.a.w) ameletwa kwa walimwengu wote kwa zama zilizobaki mpaka kufika siku ya Qiyama.
  - iv. Ujumbe wa Qur'an (Uislamu) umekamilika na kukidhi mahitaji yote ya wanaadamu kibinafsi na kijamii.
Rejea Qur'an (5:3)
- **Ujumbe wa Uislamu umekamilika na haupitwi na wakati kwa sababu zifuatazo;**
  - Mafunzo ya Uislamu ni ya milele kutoka kwa Allah (s.w) aliye Mjuzi wa yote yaliyopita, yaliyopo na yajayo.
  - Mafundisho ya Uislamu yanaendana sambamba na umbile la mwanaadamu kwa zama zote zilizobaki.
  - Qur'an na Sunnah zimeweka sheria na kanuni za kudumu zinazoweza kutekelezeka zama zote za maisha ya mwanaadamu.
- **Mitume wa uongo**
  - *Aswad Aus*
    - Alikuwa wakati wa Mtume (s.a.w) na aliuliwa kwa amri ya Mtume (s.a.w).
  - *Msailama – Al-Kadh-dhaab*
    - Alijitangaza wakati wa Ukhalifa wa Abubakar (r.a) na aliuliwa katika mapigano ya vita vya Yamamah.

○ *Bahsullah*

- Alijitokeza huko Iran karne ya 19 A.D na aliuliwa na waislamu.

○ *Mirza Gulam Ahmed*

- Alijitokeza India, mji wa Kadian karne ya 20 A.D na alilindwa na serikali ya Uingereza na kuanzisha dini mpya.

▪ **Maana ya Kuamini Mitume wa Allah (s.w) katika maisha ya kila siku**

- i. Ni kuwati kwa kufuata maamrisho na kuacha makatazo yao katika kuendea kila kipengele cha maisha ya kibinafsi, kifamilia na kijamii.

Rejea Qur'an (3:31-32), (59:7), (4:59), n.k

- ii. Ni kuwaiga mienendo na tabia zao katika maisha ya kibinafsi, kifamilia na kijamii.

Rejea Qur'an (33:21)

- iii. Ni kuwapenda Mitume kuliko hata nafsi zetu.

Rejea Qur'an (9:24)

- iv. Ni kuwafanya Mitume kuwa Mahakimu wetu juu ya jambo lolote tunapohitilifiana.

Rejea Qur'an (4:65), (33:36)

- v. Ni kuyakinisha kuwa Mtume Muhammad (s.a.w) ndiye Mtume wa mwisho.

Rejea Qur'an (33:40)

- vi. Ni kumswalia Mtume Muhammad (s.a.w) mara kwa mara na kila anapotajwa.

Rejea Qur'an (33:56)

Zoezi la 1.1

1. (a) Ni upi umuhimu wa kuamini kuwepo kwa Mitume wa Allah (s.w) ?
(b) Taja sifa tano za Mitume wa Allah (s.w).
(c) Ni lipi lengo la kuletwa Mitume na Manabii?
(d) Taja mitume wa uongo walioibuka wakati na baada ya Mtume (s.a.w)

2. (a) Tofautisha kati ya Mitume na Manabii wa Allah (s.w) waliotajwa ndani ya Qur'an.
(b) Ainisha sababu nne zinazopelekea Mtume mwingine kuletwa na Allah (s.w) baada ya kuondoka Mtume aliyetangulia.

3. “...Leo nimekukamilishieni dini, na nimekutimizieni neema yangu juu yenu na nimekuridhieni Uislamu kuwa ndiyo Dini yenu.....” (5:3)
Kutokana na aya hii, bainisha sababu nne zinazopelekea kutokuwa na haja ya kuletwa Mtume yeyote wa Allah (s.w) baada ya Mtume Muhammad (s.a.w)

4. “Kwa hakika sisi tumeyateremsha mawaidha (utajo) na kwa hakika sisi ndiyo tutakayoyalinda” (15:9)
Kwa mujibu wa aya hii, oneshwa jinsi ujumbe wa Qur'an ulivyokamilifu na haupitwi na wakati (zama).

5. (a) Taja mitume wa uongo waliojitokeza zama za Mtume (s.a.w) na baada yake.
(b) Eleza kwa ufupi maana ya kuamini Mitume wa Allah (s.w) katika maisha yetu ya kila siku.

1.2. Kuamini Siku ya Mwisho

▪ **Hatua (mazingira) ya maisha baada ya kufa**

- i. Kutokwa na roho
- ii. Maisha ya Kaburini (Bar-zakh)
- iii. Kufufuliwa na kuhudhurishwa mbele ya Allah (s.w)
- iv. Kuhesabiwa na kuhukumikiwa mwanaadamu (viumbe)
- v. Maisha ya peponi kwa watu wema au motoni kwa watu waovu kulingana na vitendo vyao duniani.

▪ **Hoja au Madai ya Makafiri juu ya kuwepo Siku ya Mwisho na udhaifu wake**

a) Mwanaadamu hana lengo la kuumbwa (maisha) isipokuwa ni kustarehe tu.

Udhaifu wa hoja hii;

- Kwa kutumia vipawa vya akili, ufahamu na utambuzi, hakuna uwezekano wa kuumbwa viumbe na maumbile mbali mbali na kuwekewa kanuni maalum kisha kusiwe na lengo la vitu hivyo.

Rejea Qur'an (44:38), (38:27)

- Lengo kuu la kuumbwa mwanadamu ni kumuabudu Muumba wake ipasavyo.

Rejea Qur'an (51:56), (102:8)

b) Hapana uwezekano wa kuwepo uhai baada ya mtu kuoza na kusagikasagika

- Makafiri wanapinga kuwepo uhai baada ya kufa na kusagikasagika katika udongo kwa kudai kuwa ni jambo muhali na halingii akilini mwao.

Rejea Qur'an (79:10-12), (56:47-48), (45:25)

Udhaifu wa hoja hii;

- Kutojulikana muda maalum wa siku ya mwisho sio hoja kudai kutokuwepo kwake, kwani kuna vitu hatuvidiriki katika milango ya fahamu lakini vipo.

- Kufufuliwa na kuwepo uhai baada ya kufa kutafanyika kwa wanaadamu wote wa mwanzo hadi wa mwisho kwa wakati mmoja na sio muda tofauti tofauti.
Rejea Qur'an (34:3), (56:49-50)
- Aliyeumba na kuanzisha umbile la mwanzo atashindwaje kurejesha umbile lile kwa mara ya pili?
Rejea Qur'an (50:15), (30:27)

c) Kufa si lolote bali ni mtindo tu wa maisha ya ulimwengu.

- Makafiri wanadai kuzaliwa, kuishi na kufa ndio mtindo wa maishi ya ulimwengu, hivyo mtu akifa nafasi yake kuishi imekwisha.
Rejea Qur'an (45:24)

Udhaifu wa hoja hii;

- Kuumbwa kwa mwanaadamu kulifanyika kwa lengo maalum la kumuabudu Allah (s.w) tu.
Rejea Qur'an (51:56)
- Mbingu na ardhi na maumbile yote tunayoyaona na tusiyoyaona hayakutokea kwa bahati nasibu, bali yupo Mjuzi aliyeumba na kupangilia kanuni zake.
Rejea Qur'an (36:77-83), (75:3-4), (88:17-20)

d) Waliokufa hawajarudi kutoa ushahidi

- Wapinzani wa siku ya mwisho wanakana kuwepo uhai baada ya kufa kwa kusingizia kuwa hakuna mtu alikufa kisha akafufuka kutoa ushahidi.
Rejea Qur'an (45:25), (16:38-40)

Udhaifu wa hoja hii;

- Utaratibu wa Allah (s.w) ni kuwa, ufufuo utafanyika kwa wakati mmoja kwa watu wote na sio kwa mtu mmoja mmoja kwa muda wake.
Rejea Qur'an (56:49-50).

▪ **Hoja zinazoonesha Umuhimu na Ulazima wa Kuwepo Siku ya Mwisho**

Kuwepo Siku ya mwisho ni jambo lililobudi (lisiloepukika) kwa sababu zifuatazo;

- i. Wale waliofanya wema hapa duniani walipwe ujira na fadhila zao inavyostahiki.
Rejea Qur'an (55:60)
- ii. Wale waliodhulumu haki za watu hapa duniani warudishe haki hizo kwa wenyewe mbele ya Hakimu wa Mahakimu.
Rejea Qur'an (95:8)
- iii. Wale wababe waliofanya uovu uliokithiri hapa duniani bila kuadhibiwa wapate adhabu inayostahiki, wahukumiwe kwa mujibu wa makosa yao.
Rejea Qur'an (1:4)
- iv. Watu waulizwe kwa vipi walitumia neema na vipaji mbali mbali walivyotunukiwa katika kuliendea lengo la kuumbwa kwao.
Rejea Qur'an (102:8)
- v. Wabainike ni akina nani walifuata dini au njia sahihi ya maisha, waislamu au makafiri.
Rejea Qur'an (16:38-39), (39:46)

▪ **Ushahidi wa ufufuo kutokana na historia**

Miongoni mwa matukio ya kihistoria yanayothibitisha kuwepo uhai baada ya kufa ni;

- i. Mtu (msafiri) na punda wake waliokufa walifufuka baada ya miaka mia (100).
Rejea Qur'an (2:259)
- ii. Kufufuka ndege wanne (4) wa Nabii Ibrahim (a.s) kama mujiza wa kuonesha uwezekano wa kufufuliwa viumbe.
Rejea Qur'an (2:260)

iii. Kuamka vijana wa pangoni baada ya kulala kipindi cha muda wa miaka 309 ili kuwa ushahidi wa kufufuka viumbe baada ya kufa.

Rejea Qur'an (18:25)

iv. Kufufuka kwa watu wa Nabii Musa (a.s) waliokufa walipotaka kumuona Allah (s.w) kwa dhahiri (jahara).

Rejea Qur'an (2:55-56)

v. Kufufuka kwa mtu (Myahudi) aliyeliwa kwa dhuluma zama za Nabii Musa (a.s) ili amtaje aliyemuua baada ya kupigwa na sehemu ya nyama ya ng'ombe.

Rejea Qur'an (2:72-73)

vi. Nabii Isa (a.s) kufufua wafu (watu waliokufa) kwa idhini ya Allah (s.w) kama sehemu ya muujiza wake.

Rejea Qur'an (3:49), (5:111)

▪ **Ushahidi wa ufufuo kutokana na maisha ya kila siku**

- Matukio ya maisha kila siku yanayothibitisha uwepo wa ufufuo ni kama ifuatavyo;

○ Kufa kwa ardhi (mimea) wakati wa kiangazi na kufufuka wakati mvua ikinyesha.

Rejea Qur'an (41:39)

○ Kufufuka (kuamka) kutoka usingizini baada ya mtu kulala.

Rejea Qur'an (30:23)

○ Kufufuka (kuzindukana) kutoka kwenye kuzimia ni ushahidi mwingine wa ufufuo ambapo mtu huwa hajitambui na hajiwezi kwa lolote lile.

Rejea Qur'an (7:143), (16:40)

▪ **Mazingira ya Siku ya Mwisho (Maisha ya Akhera) kwa mujibu wa Qur'an na Hadith**

- Maisha ya Akhera yana hatua sita zifuatazo:

i. Kufikwa na mauti

- Ni hatua ya kutengana kati ya roho na mwili, ambapo roho hubakia hai hadi siku ya mwisho.

Rejea Qur'an (4:78), (56:83-87), (63:10-11), (23:99-100)

- Hali ya kutokwa na roho hutofautiana kati ya mtu mwema na muovu.

Rejea Qur'an (89:27-30), (79:1-2), (75:24-35)

ii. Maisha ya Kaburini (Barzakh)

- Ni kipindi anachokaa mtu baada ya kufa kwake mpaka kufufuliwa kwake siku ya Qiyama.

Rejea Qur'an (23:99-100), (14:27)

iii. Kufufuka na kukusanyika kwenye uwanja wa hesabu

- Ni pale watu wote, wa mwanzo na wa mwisho watafufuliwa baada ya kupigwa parapanda la pili na kuhudhurishwa mbele ya Allah (s.w) ili wahukumiwe.

Rejea Qur'an (39:68), (36:51-54), (80:33-42), (99:1-8), (82:17-19)

iv. Siku ya Hukumu

- Ni siku ambayo Ufalme utakuwa wa Allah (s.w) pekee na kila mmoja atahukumiwa kulingana na vitendo vyake.

Rejea Qur'an (40:16), (39:69), (84:8), (2:143), (45:28), (70:10), (17:13-14), (18:49), (99:7-8)

v. Makazi ya Peponi

- Ni mazingira (makazi) mazuri na bora watakaoishi watu wema tu yenye kila aina ya starehe isiyo na kikomo.

Rejea Qur'an (32:17), (36:55-58), (3:15-17), n.k

vi. Makazi ya Motoni

- Ni mazingira (makazi) mabaya watakaoishi watu waovu tu yenye kila aina ya adhabu na mateso yasiyo na kikomo.

Rejea Qur'an (15:43-44), (25:66), (37:62-67), (32:10-14), (78:21-30), (89:23-26), (4:56), (22:19-22), (23:103-108), (44:43-50), (56:51-56), (38:55-58), (20:74), (67:6-11), (25:65-66).

• Majina au Daraja (Milango) Saba ya Moto

- Kila muovu ataingia aina ya moto kwa mujibu wa vitendo vyake kama ifuatavyo;

- **Jahannam:** – ni jina la ujumla la maisha ya motoni.

Rejea Qur'an (15:43-44)

- **Lahab:** – ni Moto wenye muwako mkubwa sana.

Rejea Qur'an (111:3)

- **Hutwamah:** – ni Moto wa kuvunjavunja, uliowashwa kwa ukali mno.

Rejea Qur'an (104:4)

- **Sai'ra:** – ni Moto mkali mno unaounguza.

Rejea Qur'an (4:55)

- **Saqara:** – ni Moto unaobabua ngozi mara moja.

Rejea Qur'an (74:26)

- **Jahiim:** – ni Moto mkali sana.

Rejea Qur'an (26:91), (102:6)

- **Haawiyah:** – ni Moto uwakao kwa ukali sana.

Rejea Qur'an (101:9)

▪ **Dhana ya Shufaa (uombezi) katika Uislamu.**

Maana ya Shufaa kwa mujibu wa Qur'an na Hadith sahihi:

Ni uombezi utakaotolewa na wale walipewa idhini na Allah (s.w) kuwaombea watu watakaokuwa katika udhalili na dhiki katika maisha ya akhera.

Shufaa (uombezi) utakuwa kwa ajili ya;

- (i) Watu wafanyiwae hisabu nyepesi
- (ii) Watolewe motoni na kupelekwa peponi
- (iii) Waingizwe peponi wale ambao mizani ya mema na mabaya yao imekuwa sawa sawa.
- (iv) Waja wema waingizwe moja kwa moja peponi bila kuhisabiwa.
- (v) Wapandishwe daraja za pepo kutoka daraja ya chini kwenda daraja ya juu.

Masharti ya Shufaa (Uombezi)

- Uombezi (shufaa) hautafanyika kwa misingi ya upendeleo wa udugu, urafiki, ukoo, utaifa wa aina yeyote ile.
  - Shufaa kwa watu itakuwa kwa idhini ya Allah (s.w) peke yake ili kuombewa watu wa aina mbali mbali.
  - Shufaa kwa mja itakubaliwa tu kama alikuwa muumini aliyefanya mema lakini kwa namna moja au nyingine aliteleza na kufanya makosa yaliyo mweka kwenye dhiki.
  - Baada ya shufaa (uombezi), ni hiari ya Allah (s.w) kukubali au kukataa uombezi huo.
  - Shufaa (uombezi) mwingine utafanyika baada ya mtu (muombewaji) kuadhibiwa motoni kwanza.
  - Shufaa haitakubaliwa kamwe kwa makafiri, washirikina na wanafiki hata kama itaombwa na mitume au vipenzi wa Allah (s.w).
- Rejea Qur'an (11:42-46), (9:80).

• **Watakaoshufaia (watakao ombea)**

Kwa mujibu wa Qur'an na Hadith, watakaoshufaia (watakao ombea) ni;

- a) Malaika
- b) Mitume

- c) Watu wema
- d) Watoto waliokufa wakiwa wachanga
- e) Amali njema kama swala, funga, zaka, n.k.
- f) Qur'an n.k.

- **Watakaoshufaiwa (watakao ombewa)**

Kwa mujibu wa Qur'an na Hadith, shufaa itakuwa kwa idhini ya Allah (s.w) kuombewa watu kulingana na matendo yao kama ifuatavyo;

- i. Malaika waja (waumini) wema.
- ii. Mitume watawashufaia (watawaombea) wafuasi wao waliowafuata kwa uadilifu.
- iii. Watu wema watawashufaia jamaa, jirani, rafiki zao na wananchi wenzao waliowafanyia wema kwa ajili ya Allah (s.w).
- iv. Watoto wadogo watawashufaia wazazi wao waliokuwa wema kwao.

- **Maana ya Kuamini Siku ya Mwisho katika Maisha ya kila siku.**

- i. Muumini kufanya mema kwa kadri ya uwezo wake ili apate radhi za Allah (s.w) peke yake na kustahiki kupata pepo na kuepushwa na moto.
- ii. Muumini atajipinda katika kujiepusha na mambo maovu na machafu kwa kadri ya uwezo wake.
- iii. Muumini atajitapinda katika kuleta istighfar na kuomba dua na msamaha mara kwa mara Allah (s.w) amuepushe na adhabu ya akhera.
- iv. Muumini kuleta *toba ya kweli* pale anapoteleza na kumuasi Mola wake.

- **Masharti ya toba ya kweli:**

- i. Mja awe amefanya kosa kwa ujinga au kutelezeshwa na vishawishi vya sheitwani bila kukusudia.
- ii. Kujutia moyoni na kulaumu nafsi yake kwa kufanya kosa hilo.

- iii. Kuazimia moyoni kuacha maovu na machafu.
- iv. Kuwataka radhi watu aliowakosea na kurudisha haki zao alizowadhulumu ikiwa kosa linahusiana na haki za watu.
- v. Kumuamini Allah (s.w) ipasavyo kwa kutekeleza vilivyo maamrisha yake na kuacha makatazo yake ili kupata radhi zake.
- vi. Kuzidisha kufanya mema kama kutoa sadaka kwa hali na mali, kufunga sunnah kwa wingi, na kufanya juhudi ya kusimamisha Uislamu katika jamii.
Rejea Qur'an (7:23), (61:10-13)

Zoezi la 1.2

1. Bainisha hoja nne za makafiri juu ya kuwepo siku ya mwisho, kisha ainisha udhaifu wa kila hoja.
2. “Kuwepo Siku ya mwisho ni jambo lisilobudi kutokea (lazima litokee)”
Fafanua kauli hii kwa kutoa sababu kuu tano.
3. (a) Kutokana na ushahidi wa kihistoria, eleza uwepo wa ufufuo baada ya kufa.
(b) Taja hatua za maisha ya Akhera kwa mtiririko wake.
4. (a) Toa hoja tatu za kuthibitisha kuwepo ufufuo kutokana na maisha ya kila siku.
(b) Taja aina saba za moto, kisha ainisha sifa ya kila aina.
5. (a) Nini maana ya Shufaa (uombezi) kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah
(b) Taja sababu zitakazopelekea kuwepo Shufaa siku ya Qiyama.
(c) Ainisha masharti matano ya kufanyika Shufaa (uombezi).
(d) Taja makundi yatakayo husika kushufaia (kuombea).
(e) Bainisha makundi yatakayoshufaiwa (yatakayo ombewa)
6. (a) Nini maana ya kuamini Siku ya Mwisho katika maisha ya kila siku?
(b) Eleza kwa muhtasari masharti ya toba ya kweli.

1.3. Kuamini Qadar ya Allah (s.w)

○ Maana ya Qadar

Kilugha: maana yake ni kipimo, kiasi au makadirio.

Rejea Qur'an (54:49), (25:2), (36:39).

Kisheria: ni mpango (plan) wa Allah (s.w) unaohusu kutokea, kuwepo na hatima ya maumbile na viumbe vyake vyote na matukio yatakayopelekea kutokea na kuondoka kwake.

Rejea Qur'an (57:22), (6:59)

○ Maana ya Qudra

Ni uwezo wa Allah (s.w) usio na mipaka katika kufanya chochote na lolote atakavyo kwa kuliambia “kuwa” na linakuwa.

○ Umuhimu wa Kuamini Qadar ya Allah (s.w)

- (i) Kuamini Qadar ya Allah (s.w) ni nguzo ya sita katika nguzo za imani ya Kiislamu.
- (ii) Kuamini Qadar ya Allah (s.w) kikweli kweli ndio msingi wa imani sahihi ya muumini juu ya mipango na uwezo wa Allah (s.w).
- (iii) Kutoamini Qadar ya Allah (s.w) ni miongoni mwa makosa yatayoharibu itikadi ya mja juu ya utendaji na mwenendo wake.
- (iv) Hakuna chochote kitakachofanyika au kutokea kwa viumbe isipokuwa kimeandaliwa na kupangwa na Allah (s.w).

○ Mtazamo wa Uislamu juu ya Qadar

- a) Ni makosa makubwa kudhani kuwa mtu anaweza kufanya jambo lolote lile kinyume na Qadar ya Allah (s.w).
- b) Ni makosa makubwa mtu kumlaumu Allah (s.w) kwa maovu anayoyatenda kuwa ndiye amemkadiria kuyafanya.

- c) Allah (s.w) anayajua yote atakayoyafanya mja hadi hatima ya maisha yake siku ya Qiyama hata kabla ya mtu huyo hajazaliwa.
Rejea Qur'an (11:6)
- d) Isidhaniwe kuwa maadamu mtu amechagua kumuasi Allah (s.w) basi Allah (s.w) hana uwezo wa kumzuia, bali atafanya hivyo tu iwapo lipo katika Qadar ya Allah.
- e) Utatanishi wa Qadar huondoka kwa kuzingatia maeneo makuu mawili;
  - i. Eneo la hiari (uhuru) ambalo mtu huchagua kufanya jambo jema au baya atakalo.
  - ii. Eneo lisilo la hiari kwa mtu kuamua kufanya jambo lolote atakalo, mfano; kuchagua wazazi wa kumzaa, sehemu, muda wa kuzaliwa, jinsia, n.k.
- f) Mtu ataulizwa au ataadhibiwa kwa matendo ya hiari tu ambayo ana uhuru nayo wa kuchagua lipi afanye na lipi asifanye.
- g) Mwanaadamu hataulizwa kamwe matendo yasiyokuwa hiari kwake, mfano; kwa nini aliumbwa mweusi, mrefu, wa kike, wa kiume, kabila au nchi fulani, n.k.
- o **Kueleweka vibaya kwa Qadar na Qudra ya Allah (s.w)**

Baadhi ya Waislamu na watu wengine wanapotosha maana na nafasi ya Qadar na Qudra ya Allah (s.w) kama ifuatavyo;

  - i. Kuacha kutekeleza wajibu wao kwa Allah kwa kusingizia kuwa “imeshaandikwa kwenye kitabu cha Allah kuwa sisi hatutatekeleza au tutatekeleza jambo fulani”
  - ii. Baadhi ya watu wanaojiita waislamu kuacha kutekeleza amri za Allah (s.w) kama swala, funga, n.k. kwa kusingizia kuwa hawajajaaliwa kufanya hivyo na watatekeleza pindi watakapojaaliwa.
  - iii. Baadhi ya watu, miongoni mwa waislamu hufanya maovu kwa shangwe kwa kudai kuwa hivyo ndivyo alivyokadiriwa na Allah (s.w) na wasingeweza kukwepa Qadar yake.

- iv. Baadhi ya watu kudai kuwa, “Allah (s.w) mwenyewe ameshajua na ameshapanga kuwa watu wa motoni au peponi, hivyo hakuna haja ya wao kufanya uovu au wema”.
- v. Watu wengine wanadai kuwa, “Allah (s.w) amewapendelea wengine kwa kuwapangia kwenda peponi huku akiwadhulumu wengine kwa kuwapangia kwenda motoni.
Madai haya hutiliwa nguvu hata kwa ushahidi wa aya za Qur’an kama ifuatavyo;
Rejea Qur’an (39:36-37), (29:62), (2:284), n.k

- **Upotofu na udhaifu wa madai haya juu ya Qadar na Qudra ya Allah**

- **Kwanza**, Allah (s.w) humuongoza mtu kwenye jambo alitakalo mwenyewe kulifanya ikiwa jema au ovu.
Rejea Qur’an (16:33), (43:76), (42:30), n.k
- **Pili**, Allah (s.w) atamwadhibu mtu kwa matendo yake ya hiari na uhuru wa kuchagua kufanya uovu na kumpa malipo ya peponi kwa kuchagua kufanya wema.
Rejea Qur’an (16:28), (17:15), (76:3-7), (91:1-10), (10:9), (47:17), (18:13), n.k
- **Tatu**, mtu kamwe hataadhibiwa kwa matendo ambayo hakuwa na hiari na uhuru nayo, kama kuzaliwa kipofu, kilema, mwanamke, mwanamme, kabila fulani, n.k.
Rejea Qur’an (2:286), n.k.
- **Nne**, Allah (s.w) ni mjuzi wa kila jambo lililotokea na litakalotokea, hivyo anajua wanaadamu watakojifanyia wema na kwenda peponi na watakojifanyia uovu na kwenda motoni.
Rejea Qur’an (11:6), (6:59), (65:12), n.k.
- **Tano**, suala la kuongoka au kupotea ni la mtu mwenyewe kujichagulia kwani Allah (s.w) amebainisha njia zote, ya uongofu na ya upotofu kisha Allah (s.w) humupeleka huko alikochagua mtu mwenyewe.
Rejea Qur’an (91:7-8), (47:17), (76:1-3), n.k

○ **Maana ya kuamini Qadar ya Allah katika maisha ya kila siku**

- (i) Muumini kwa kujua kuwa fursa, bahati, vipaji na neema alizonazo, amekadiriwa na Allah (s.w) hanabudi kuvitumia ipasavyo ili kufukia lengo la kuumbwa kwake.
- (ii) Mja akijua kuwa neema yeyote aliyonayo ni dhamana na ataulizwa kwayo, hatalalama ikiwa amepewa chache au nyingi, kwani ndio makadirio ya Allah (s.w).
- (iii) Mja ataweza kutumia vyema neema zote kwa kutaraji matunda na malipo yake kutoka kwa Allah (s.w) pekee aliyempa.
- (iv) Mja anapofikwa na misukosuko iliyo nje na uwezo wake wa kibinaadamu huwa mwenye uvumilivu na subira kwa kujua ni Qadar ya Allah (s.w).
Rejea Qur'an (57:22-23), (2:155-156)
- (v) Mja pia huwa jasiri kusimamia haki na kupigania dini ya Allah (s.w) kwa kuwa ndiye mkadiriaji na mdhibiti pekee wa kila jambo.
Rejea Qur'an (9:51)

Zoezi la 1.3

1. (a) Nini maana ya Qadar kilugha na kisheria.
(b) Ni ipi tofauti kati ya “*Qudra*” na “*Qadar*” ya Allah (s.w).
2. (a) Kuamini Qadar ya Allah (s.w) ni katika nguzo za imani. Taja umuhimu wake.
(b) Bainisha msimamo wa Uislamu juu ya “*Qadar ya Allah (s.w)*”
(c) Utatanishi juu ya Qadar huondoka kwa kuzingatia maeneo makuu mawili. Yataje
3. Eleza sababu zisizopungua tano juu ya kueleweka vibaya (kupotoshwa) kwa Qadar ya Allah (s.w).
4. Bainisha udhaifu wa madai katika kupotosha (kueleweka vibaya) Qadar ya Allah (s.w).
5. Fafanua kwa ufupi maana ya kuamini Qadar ya Allah (s.w) katika maisha ya kila siku.

2. MTAZAMO WA UISLAMU JUU YA DINI

2.1. Makundi makuu ya Dini yaliyotajwa katika Qur'an

○ Makundi makuu ya dini

- a) Dini ya Allah (s.w), ambayo ni Uislamu.
- b) Dini zilizoundwa na wanaadamu, ambazo zimegawanyika makundi yafuatayo;
  - i. Dini yak Ukafiri
  - ii. Dini yak Ushirikina
  - iii. Dini yak Utawa

2.2. Tofauti kati yak Uislamu na Dini zingine

- Tofauti yak dini hizi ziko katika sehemu kuu mbili;
  - a) Itikadi na madhara yak dini za wanaadamu
  - b) Ubora na Matunda yak Dini yak Uislamu

a) Itikadi na madhara yak Ukafiri katika jamii

○ Itikadi yak Ukafiri

Ukafiri ni dini iliyojengwa kwa misingi yak kukana kuwepo kwa Mungu Muumba kwa kuitikadi kama ifuatayo;

- i. Hakuna Mungu Muumba hivyo maumbile na vyote vyote vimetokea kwa bahati nasibu (by chance).
- ii. Hakuna malengo na makusudio maalum yak maumbile na viumbe, hivyo mwanaadamu hana lengo ila kuishi tu.
- iii. Kwa kuwa hakuna Mungu Muumba, mwanaadamu kwa ujuzi wake anajukumu la kujiundia mfumo wa maisha ili kuishi kwa amani na furaha.
- iv. Kwa kuwa mwanaadamu na maumbile yote wametokea kwa bahati nasibu, hivyo hivyo watatoweka kwa bahati nasibu.
- v. Pia makafiri wanaitikadi kuwa, hakuna maisha baada yak kufa na kifo ndio mtindo tu wa maisha yak mwanaadamu.

○ Madhara yak Ukafiri katika jamii

Ukafiri ni dini dhaifu na isiyokuwa na manufaa hata chembe kwa maisha yak mwanaadamu. Qur'an (14:26):

- Katika dini (maisha) yak kikafiri hakuna maisha na huduma yak wema au bure hata kidogo kwani matarajio yao yak malipo yak wema huo ni hapa duniani tu.
- Katika maisha yak kikafiri, maskini na wanyonge hawapati huduma na misaada kwa matajiri kwa kuwa hawana cha kulipa.
- Jamii yak Maskini na wanyonge walio wengi hukandamizwa na kudhulumiwa haki zao na wenye uwezo na matajiri wenye hadhi na madaraka walio wachache.
- Kwa kuwa makafiri lengo lao ni kuishi kwa starehe duniani, hutumia njia za mauaji, vita, na kila aina yak nguvu za mataifa makubwa kuyapiga madogo.
- Hadhi na utu wa kibinaadamu umetoweka kwa watu kwa kutembea barabarani uchi na kufanya kila aina yak uovu na uchafu hadharani.
- Nchi za Ulaya na Marekani, kumeenea kampeni za kutozaa watoto wengi kwa kisingizio cha kupata ufukara, umaskini na kukosa huduma za kulea.
- Zinaa, pombe, madawa yak kulevya, kamari, riba na rushwa vimekuwa ndio vivutio, mtindo wa maisha na vitega uchumi wa jamii za kikafiri.
- Ndoa, malezi na maadili halina nafasi yeyote katika jamii yak kikafiri kwa kuwa kila mtu anataka starehe na uhuru wa kufanya apendalo na atakalo.
- Njia za kisiasa na utawala wa kidhalimu kwa jina la “Demokrasia” umekuwa ndio njia za kutawala nchi na kupinga kila asiyeridhika na sera hiyo.
- Katika jamii za kikafiri, wenye madaraka huwa watawala na mabwana wa raia zao badala yak kuwa viongozi na watumishi wa rai zao.
- Ikitokea wanaodai haki na uhuru wa kweli huonekana ni raia wenye hatia, magaidi, wachochezi, n.k na mwishowe hukamatwa, huteswa, huuliwa, n.k.
- Watawala hujipa haki yak kuwatungia wengine sheria za kuishi kwa jina “Bunge” kwa manufaa yao.

b) Itikadi yak Ushirikina na Madhara yake

o *Itikadi yak Ushirikina*

Ushirikina ni dini iliyojengwa kwa misingi yak imani yak kuwepo miungu wanaoshirikiana na Mwenyezi Mungu (s.w) kama ifuatavyo;

- i. Miungu wanaoshirikishwa na Mwenyezi Mungu ni katika viumbe visivyoonekana kama vile Majini na Malaika.

- ii. Pia viumbe hai kama wanyama, miti mikubwa na viumbe visivyo hai kama Jua, Mwezi, Nyota, Majabali, Milima, Mapango, Mito, n.k.
- iii. Masanamu yaliyochongwa au kufinyangwa kutokana na miti, tende, mawe, udongo, chuma, shaba, n.k. huabudiwa pamoja na Mwenyezi Mungu (s.w).
- iv. Masanamu yalipewa majina yak Uzza, Manata, Wadd, Suwa'a, Yaghutha, Yauka, Nasra, n.k. yaliitikadiwa kuwakurubisha kwa Mwenyezi Mungu na kuwakilisha wacha Mungu waliotangulia.
Rejea Qur'an (53:19-23), (39:3), (71:21-23)
- v. Kuwafanya Mitume na wacha Mungu (wanachuoni) wao miungu.
Rejea Qur'an (9:30-31)
- vi. Msingi na mfumo wa maisha unafanana na ule wa kikafiri.
- vii. Washirikina kinadharia hukiri kuwepo Mwenyezi Mungu lakini hawafuati mwongozo wake kiutendaji katika maisha yak kila siku.

o ***Madhara yak Ushirikina katika jamii.***

Ushirikina ni 'dhulma kubwa' kama ulivyobainishwa na aya yak Qur'an (31:13) na miongoni mwa madhara yake ni;

- Itikadi yak miungu wengi imebuniwa na watu wachache ili iwe ni chombo cha kuwanyonya wafuasi wao kwa urahisi katika jamii.
- Viongozi wa kishirikina wanajipachika uwezo wa miungu kama mbinu yak kujinufaisha kwa mihanga, mali na rasilimali za wafuasi wao kwa ridhaa zao.
- Pia viongozi na watawala wa kishirikina wanawatungia na kuwahubiria sheria wafuasi wa madhehebu yao na kuwataka watii ili kukidhi haja na matashi yao.
- Viongozi wa dini za kishirikina huwazuilia wafuasi wao kuhoji au kujua ukweli wa mambo muhimu yak kiitikadi yak dini zao na kuwataka watii kibubusa.
- Ushirikina huwafanya watu kuishi katika maovu na kuacha kutenda mema kwa kusudio la kupata uombezi (uokozi) kwa Mwenyezi Mungu kupitia miungu yao. Mfano Wakristo wanaitikadi kuwa hawana dhambi kwa kafara ya damu ya Yesu.

c) Itikadi yak Utawa na Madhara yake

○ ***Itikadi yak Utawa***

Utawa ni dini iliyojengwa kwa imani yak kujitenga na kujinyima na raha na starehe za kimwili na maendeleo yak kidunia ili kumtumikia Mungu ipasavyo.

Rejea Qur'an (57:26-27)

Watawa wanaitakidi kuwa;

- i. Kuna Mungu Muumba Mmoja wa Ulimwengu na vyote vilivyomo.
- ii. Lengo la maisha yak mwanaadamu ni kumtumikia Mwenyezi Mungu ili kupata maisha yak furaha yak milele huko Akhera.
- iii. Ni budi kujitenga na raha na starehe za maisha yak dunia ili kumuabudu Mwenyezi Mungu katika maisha yote.
  - Kuishi kwa anasa, raha hapa duniani ni ishara yak kukosa maisha yak raha yak milele huko Akhera.
  - Kuishi kwa udhalili, kujitesa na kujinyima kila zuri hapa duniani ni ishara yak kupata radhi za Mwenyezi Mungu.

○ ***Madhara yak Utawa katika jamii***

- Utawa unawatoa watu wazuri na wanyenyekevu katika kujishughulisha kujenga na kuendeleza jamii kwa kujitenga na kuishi maisha yak kivivu.
- Watawa wanaojitenga na jamii zao kwa itikadi yak kumcha Mungu, wakiwa hai au wakifa, watu huwapa sifa yak miungu na kuingia katika ushirikina.
- Watu wema wanapojitenga, waovu huchukua nafasi yak kuendesha maisha yak jamii ambapo hutumbukizwa katika dhulma, ufisadi, mauaji, unyonyaji, n.k.
- Watawa wamewafanya waumini wao wagawanye maisha yao katika matendo yak dini na dunia.
- Itikadi yak kitawa imekuwa ni kikwazo kikubwa cha dini yak Mwenyezi Mungu kusimama katika maisha yak jamii kwa kuwa;
  - Utawa ni kumuabudu na kumtii Mwenyezi Mungu tu wakiwa katika majumba yak ibada kama misikitini, hekaluni, n.k na kumuasi nje yak hapo.

- Viongozi wa kitawa hushirikiana na washirikina katika kustawisha ushirikina na ukafiri na kuzuia sheria za Mwenyezi Mungu kutiwa.
- Waumini wa kweli wanapotokea kudai kumcha Mwenyezi Mungu kwa kila kipengele cha maisha yao, huonekana wabaya, Magaidi, siasa kali, wenye kuchanga dini na siasa, n.k.

d) Itikadi na Matunda yak Uislamu katika jamii

○ ***Itikadi yak Uislamu***

Uislamu ni dini yak Mwenyezi Mungu iliyojengwa juu yak Itikadi ifuatayo;

- i. Muumba na Mmiliki wa Ulimwengu na vyote vilivyomoni Mwenyezi Mungu (s.w), Mwenye Uwezo, Ujuzi na Hekima juu yak kila kitu.
Rejea Qur'an (2:286), n.k
- ii. Mwenyezi Mungu amemuumba mwanaadamu kwa lengo la kumuabudu na kumtii yeye pekee katika maisha yake yote.
Rejea Qur'an (51:56), n.k
- iii. Viumbe na maumbile yote yanayomzunguka mwanaadamu ni kwa ajili yak kumnufaisha yeye na maisha yake.
Rejea Qur'an (2:29), n.k
- iv. Mwanaadamu hapa duniani ni Khalifa wa Mwenyezi Mungu mwenye dhima yak kusimamisha Sheria zake kwa ufuata mwongozo wa Vitabu vyake.
Rejea Qur'an (2:30), (24:55), n.k
- v. Kuna maisha yak Akhera, baada yak kufa ambapo walioamini na kufanya wema wataingia peponi na waliotenda uovu bila kutubia wataingia motoni.
Rejea Qur'an (85:10-11), n.k

○ ***Matunda yak Kusimama Uislamu katika Jamii***

- Humukomboa mwanaadamu kutokana na kila aina yak utumwa na umiliki wa kibinaadamu.
- Humfanya mwanaadamu kuwa muadilifu na mtenda wema katika maisha yake yak kila siku.
- Humfanya mwanaadamu awe mpole na mwenye huruma kwa wanaadamu wenziwe na viumbe wengine.

- Humfanya mwanaadamu (muumini) awe mvumilivu, jasiri, mwenye subira katika kusimamia haki na usawa katika jamii.
- Humfanya mwanaadamu awe mwenye kukinai na kutosheka kwa kile alichoruzukiwa na Muumba wake.
- Kusimama Uislamu katika jamii ndio hupatikana maisha yak amani na furaha yak kweli katika jamii.
- Humuwezesha mwanaadamu kuwa na mtazamo mpana na sahihi juu lengo la maisha yake.
- Huwezesha mwanaadamu kuondosha na kuzuia kila aina yak uovu na uchafu katika maisha yak jamii.

Zoezi la 2

1. (a) Taja makundi makuu ya dini hapa duniani
 (b) Dini za wanaadamu zimegawanyika makundi yafuatayo;
  - i. ....
  - ii. ....
  - iii. ....
2. (a) Bainisha tofauti kati ya dini ya Uislamu na dini zingine
 (b) Orodhesha itikadi ya makundi ya dini za wanaadamu zifuatazo;
  - (i) Ukafiri
  - (ii) Ushirikina
  - (iii) Utawa
3. Eleza kwa ufupi madhara na athari ya dini zifuatazo;
  - a) Ukafiri
  - b) Ushirikina
  - c) Utawa
4. “Dini ya Uislamu ndiyo pekee inayoweza kuleta amani na furaha ya kweli katika jamii”
 Jadili ukweli wa kauli hii kwa kuzingatia itikadi na matunda ya Uislamu.

3. CHIMBUKO LA FIQH

3.1. Mgawanyiko wa Madhehebu

- Sababu zilizopelekea kutokea Madhehebu
- Msimamo wa Uislamu juu ya Madhehebu

4. FAMILIA YA KIISLAMU

4.1. Ndoa Katika Uislamu

1. Maana ya Ndoa:

Kilugha: ni mkataba wa kuishi pamoja kati ya mume na mke kwa kufuata utaratibu uliowekwa na jamii.

Kisheria: ni mkataba wa hiari wa kuishi pamoja kati ya mume na mke kwa kuzingatia sharti na taratibu za Kiislamu.

2. Umuhimu wa ndoa katika Uislamu

Ni jambo lililokokotezwa sana kwani ni katika Sunnah za Mtume (s.a.w) yenye umuhimu ufuatao;

i. Kuhifadhi jamii na zinaa

- Ndoa huinga wanandoa na jamii kwa ujumla na zinaa kwa kuhifadhi tupu zao na kukidhi matamanio baina yao.

Rejea Qur'an (5:5), (4:24)

ii. Kuendeleza kizazi cha mwanaadamu kwa utaratibu mzuri

- Lengo la ndoa pia ni kuhifadhi, kutunza na kuendeleza kizazi cha mwanaadamu bila kuzaliana kiholela.

Rejea Qur'an (4:1), (42:11)

iii. Kujenga mapenzi, huruma na ushirikiano katika familia

- Ndoa huleta utulivu katika moyo kati ya wanandoa na kupatikana huruma, mapenzi na ushirikiano baina yao

Rejea Qur'an (30:21), (2:187)

iv. *Kukuza uhusiano na udugu katika jamii*

- Uhusiano na udugu kati ya wanafamilia walioana huimarika na kuongezeka zaidi kuwa ukoo, kabila, taifa, n.k
Rejea Qur'an (25:54), (49:13)

v. *Kukilea kizazi katika maadili*

- Ndoa inakusudiwa kuwa kiungo cha kulea na kuelimisha kizazi katika tabia na maadili mema anayoyaridhia Allah (s.w).

vi. *Kumuendeleza mwanaadamu kiuchumi*

- Ndoa huchochea wanandoa na wanajamii kwa ujumla kujijenga kiuchumi ili kukidhi mahitaji muhimu ya kimaisha na kibinaadamu.
Rejea Qur'an (6:151)

▪ **Taratibu za Ndoa ya Kiislamu**

Ndoa ya Kiislamu hukamilika kwa kutekelezwa taratibu zake zote kama ifuatavyo;

a) **Kuchagua Mchumba**

- Abu Hurairah (r.a) amesimulia kuwa, Mtume (s.a.w) amesema:
"Mwanamke anaolewa kwa vitu vinne; kwa Utajiri wake, Hadhi yake, Uzuri wake wa sura na kwa dini yake. Mchague yule mwenye msimamo mzuri wa dini...."

(Bukhari na Muslim)

- Kwa mujibu wa Hadith hii, Dini ndio sifa ya msingi kuzingatia katika kutafuta mchumba kisha sifa zingine kama elimu, umbo, sura, ukoo, n.k zinafuata.
Rejea Qur'an (5:5), (2:221), n.k
- Ni haramu kwa Muislamu kuoa au kuolewa na asiye kuwa muislamu kama kafiri, mshirikina, mkristo, n.k na hata kushiriki katika ndoa na ibada zao pia.
Rejea Qur'an (24:26), (9:71), (24:3), n.k

- **Si ruhusa** kuwaoa Ahlal-Kitaab (Mayahudi na Wakristo) wa zama hizi kwani walikuwa ni wale tu walioamini haki na kuifuata kabla ya kuja Uislamu. Rejea Qur'an (5:5)
- Wachumba wanaruhusiwa kuonana kabla ya kuoana (ndoa) ila katika mipaka ya Uislamu ili kujuana na kuridhiana.

b) Maharimu

- Ni wanaume na wanawake walioharamishwa kuoana kutokana na ukaribu wa nasaba kama ilivyobainishwa katika Qur'an na Sunnah.
- Wanawake walioharamishwa kuolewa kama walivyobainishwa katika Qur'an (4:22-24) ni hawa wafuatao;
  - i. Mwanamke aliyewahi kuolewa na baba yako.
(Babu yako, baba wa baba yako wa kuumeni na kiken)
  - ii. Mama (mzazi) aliyekuzaa.
(Bibi aliyezaa waliokuzaa, mama wa bibi aliyezaa aliokuzaa,...)
  - iii. Binti yako uliyemzaa (au binti aliyezaliwa na uliyemzaa,...), binti wa kunyonya na mwanao (na kizazi chake, ...)
  - iv. Dada yako khaalisa au wa kwa baba au wa kwa mama
  - v. Shangazi yako; (dada wa baba yako, na dada wa babu yako ....).
  - vi. Mama mdogo; (ndugu wa mama yako, au ndugu wa bibi yako, ...).
  - vii. Binti wa ndugu yako mwanamume, khaalisa au wa kwa baba au kwa mama (na kila aliyezaliwa na yeye).
  - viii. Binti wa baba yakokhaalisa au wa kwa baba au kwa mama (na kila aliyezaliwa naye).

- ix. Mama wa kukunyonyesha (na mama zake wa kumzaa au wa kumnyonyesha).
  - x. Dada yako wa kunyonya naye (aliyenonyeshwa na aliyekunyonyesha).
  - xi. Mama yake mkeo wa kumzaa (mama mkwe) au wa kunyonyesha (na bibi yake wa kumzaa mama yake au wa kumnyonyesha...).
- Ama ndugu yake mama yake mkeo yaani, mama mdogo wake au shangazi yake (baba yake mkeo) wa kuzaliwa au kunyonya, unaweza kumuoa akifa mkeo au utakapomuacha na eda ikaisha.
- xii. Binti wa mkeo uliyemuingilia (na mjukuu wake,...).
  - xiii. Mke aliyewahi kuolewa na mwanao wa kumzaa au wa kunyonyeshwa na mkeo (na kizazi chaki), si mke wa motto wa kupanga au motto wa kulea.
  - xiv. Mtu na ndugu yake pamoja (au) mtu na shangazi yake au mtu na mama yake mdogo pamoja. Ama akifa mkeo au ukimuacha na eda ikaisha unaweza kumuoa dada yake au shangazi yake au mama yake mdogo.
  - xv. Mke wa mtu aliye katika ndoa ni haramu.
- Wanawake hawa wameharamishwa kuolewa na wanaume wanaofanana na hawa kwa upande wa kiumeni pia.
- Kuna wanawake na wanaodhaniwa ni maharimu lakini si maharimu (si haramu kuwaoa) kisheria. Hawa ni pamoja na mtoto wa baba mdogo, mama mdogo, shangazi, mjomba. Kwa ushahidi wa aya ifuatayo;
- “.....Na (tumekuhalalishia kuwaoa) mabinti wa ami zako na mabinti wa mashangazi zako, na mabinti wa wajomba zako na mabinti wa dada za mama zako ..... (33:50).*

c) Mahari

- Ni kiasi cha mali au kitu anachotoa muoaji kumpa muolewaji kama zawadi (hidaya) kutoka kwa Allah (s.w).
Rejea Qur'an (4:4), (5:5)
- Mahari haina kiwango maalum na ni uhuru wa mwanamke anayeolewa kutoza kiasi apendacho bali, kisiwe kikubwa au kidogo mno.
Rejea Qur'an (4:20, 24)

Je, Mahari inashusha Hadhi ya Mwanamke?

Jibu Hapana

- Mahari ni hidaya (zawadi) kutoka kwa Allah (s.w) kwa ajili ya kupata radhi zake na kuhalalisha ndoa.
- Mahari humpa sitara mwanamke anayeolewa kwani atakuwa halali tu kwa mwanamume aliyemtolea mahari na kumuoa.
- Mahari huondoa hisia za mwanamume kuona kuwa ndio bei au thamani yake kwa anayemuoa, kwani thamani yake sio sawa na mahari, ni zawadi tu.
- Mahari ni amri ya Allah (s.w) kupewa mwanamke anayeolewa ili kumpa thamani na hadhi zao na kutoonekana ni watu wa kuolewa bure bure.

Jibu Ndiyo

- Kama mahari itafanywa ndiyo bei na thamani ya mwanamke anayeolewa kwa kutozwa na wazazi, huku muolewaji anakosa uhuru wa kutoza mwenyewe.
- Kiasi cha mahari kinachotozwa kinamfanya mwanamke muolewaji atoze (auzike) kulingana na uzuri, ukoo, hadhi aliyonayo.
- Mahari ikiwa kubwa sana hupelekea ugumu wa kuoa kwa muoaji, hivyo hifadhi ya mwanamke itakosekana katika jamii.
- Mahari ikitozwa kubwa au ndogo sana, hupelekea mzozo, kutohurumiana na kutothaminiana baina ya wanandoa pindi ikitokea wanaachana.

d) Khutuba ya Ndoa

- Ni sunnah kusoma khutuba ya ndoa kabla ya kufunga ndoa kama ukumbusho wa kutii maamrishi ya Allah (s.w) kwa wanaoana na waumini kwa ujumla.
  - Khutuba ya ndoa ina sehemu kuu mbili zifuatazo;
    - i. Kumhimidi Allah (s.w) kwa sifa zake (maamkizi mema).
    - ii. Shahada zote mbili.
- Rejea Qur'an (3:102), (4:1), (33:70-71).

e) Kufunga Ndoa

Ndoa ya Kiislamu hufungika kwa kutekelezwa mambo yafuatayo;

- Muoaji atekeleze masharti ya kuoja
- Muolewaji atekeleze masharti ya kuolewa.
- Pawe na walii au idhini yake.
- Pawe na mashahidi wawili au zaidi.
- Pawe na idhini (ridhaa) ya muolewaji.
- Pawe na Ijabu na Kabuli.

▪ **Masharti ya Kufunga Ndoa ya Kiislamu**

a) Muoaji atekeleze masharti ya kuoja kama ifuatavyo;

- Mke anayemuoa alizima awe muislamu mwema.
- Awe anaoa kwa hiari yake.
- Asiwe maharimu wa mke anayetaka kumuoa.
- Awe amebaleghe na mwenye akili timamu.
- Asiwe katika Ihramu ya Hija.
- Asiwe katika ndoa ya wake wanne anaoishi nao katika ndoa.

b) Muolewaji ateleze masharti ya kuolewa kama ifuatavyo;

- Mume anayetaka kumuoa ni lazima awe muislamu mwema.
- Asiwe katika ndoa ya mume mwingine.
- Asiwe katika eda ya mume mwingine.
- Asiwe maharimu wa mume anayetaka kumuoa.
- Awe muislamu mwema mwenye akili timamu.
- Asiwe katika Ihramu ya Hija.
- Awe anaolewa kwa hiari yake.

c) Pawe na Walii au Idhini yake;

- Ndoa ya Kiislamu haswihi mpaka awepo Walii wa binti anayeolewa kwani ndiye mfungishaji wa ndoa au kutoa idhini kwa mtu mwingine mjuzi.
- Binti hana idhini ya kujiozesha mwenyewe.
- Mawalii wanaoweza kuoza katiwa Uislamu ni hawa wafuatao;
  - i. Baba mzazi wa mwanamke anayeolewa.
  - ii. Babu mzaa baba yake.
  - iii. Ndugu (kaka) yake wa kiume wa baba mmoja na mama mmoja.
  - iv. Ndugu (kaka) yake wa kiume wa baba mmoja.
  - v. Mtoto wa kiume wa ndugu (kaka) yake wa kiume wa baba mmoja na mama mmoja (mpwa wake).
  - vi. Mtoto wa kiume wa ndugu (kaka) yake wa kiume wa baba mmoja.
  - vii. Baba yake mdogo (Ami) aliyezaliwa na baba yake kwa baba mmoja na mama mmoja.
  - viii. Baba yake mdogo (Ami) aliyezaliwa na baba yake kwa baba mmoja tu.
  - ix. Mtoto wa kiume wa baba mdogo wake wa baba mmoja na mama mmoja.
  - x. Mtoto wa kiume wa baba mdogo wake wa baba mmoja tu.
  - xi. Serikali ya Kiislamu (Hakimu au Kadhi) katika nchi za Kiislamu.
- Walii wa daraja ya chini hana ruhusa ya kuoza katiwa kama wa juu yake yupo mpaka apewe idhini.

Masharti na Sifa za Walii ili aozeshe

- Awe muislamu mwanamume.
- Asiwe mtumwa (sio watumwa).
- Awe mwema na mwenye akili timamu.
- Awe anaozesha baada ya kupatikana idhini ya muolewaji.
- Awe mwadilifu.

d) *Pawe na Mashahidi wawili au zaidi wenye sifa zifuatazo;*

- Wawe watu wazima waliobaleghe, watoto hawawezi kuwa mashahidi.
- Wawe na akili timamu.
- Wawe waislamu wema wanaume.
- Wawe waadilifu.
- Wawe waungwana, sio watumwa.

e) *Pawe na Ridhaa au Idhini ya mwenye kuolewa*

- Ndoa ya Kiislamu haiswihi bila idhini ya muolewaji kupatikana. Na idhini yake hupatikana kwa kuwa kimya (kunyamaza kimya).
- Akikataa ndoa haiswihi.

f) *Pawe na Ijabu na Kabuli*

- ***Ijabu;*** ni maneno anayesema Walii (Muozeshaji) kumwambia mume anayeo. Mfano: “Nimekuoza Aisha binti Salimu.....”
- ***Kabuli;*** ni maneno ya mume anayeo kukubali kumuoa binti. Mfano: “Nimekubali kumuoa Aisha binti Salimu.....”
- Hivyo, Ijabu ni kauli rasmi anayotoa Walii (muozeshaji) na Kabuli ni kauli rasmi anayotoa mume anayeo.

▪ **Ruhusa ya Ndoa ya Mke Zaidi ya Mmoja.**

- Je, Ukeweza, (ndoa ya mke zaidi ya mmoja) humdhalilisha mwanamke?

Jibu ndio:

- Kama ndoa hiyo imekusudiwa kumfanya mwanamke nguvu kazi ya uchumi, kuwa mwangalizi wa himaya ya mumewe tu, n.k.
- Kumzalia watoto wengi kama nguvu kazi ya uchumi, ulinzi wa mali yake tu, na kukosekana malengo ya ndoa, n.k.
- Kukosekana uadilifu na haki zake za msingi za kuolewa na kutekeleza majukumu yake ya msingi ili kufikia lengo kuumbwa kwake.
- Kunyanyaswa kama kupigwa, kutohurumiwa, kutukanwa, kutothaminiwa au kutengwa katika mahitaji ya kimaisha na kukidhi haja za kimwili pia.

Jibu hapana

- Kama ndoa inakusudiwa kumhifadhi na kumsitiri mwanamke na kila aina ya uovu na uchafu wa matamania ya kimwili.
- Ikiwa ni kwa ajili ya kuwahifadhi na kuwasitiri wajane walioachwa na waume wao bado wakihitaji malezi ya ndoa.
- Ikiwa ni kuwanusuru, kuwahifadhi na kuwasitiri wanawake wema waliokosa waume wa kuwaoa wasijejiingiza katika machafu.

▪ **Sababu ya kuruhusiwa kuoa mke zaidi ya mmoja**

Mafunzo ya Qur'an (57:25) na (4:3) yanatoa sababu zifuatazo;

- i. Ukewenza ni ruhusa kutoka kwa Allah (s.w), hivyo wanaume hawana budi kuipokea kwa lengo la kumcha Allah (s.w).

- ii. Ukewenza ni fursa pekee kwa wanaume waislamu wema, waadilifu kuwaoa wanawake hawa ili wasijekuelewa na wanaume waovu.
- iii. Ukewenza hupelekea hifadhi kwa wajane, mayatima na wanawake wema wanaohitaji hifadhi, malezi, n.k.
- iv. Ukewenza unaruhusika tu kwa kufanya uadilifu kwa wanawake wote katika kukidhi matamano ya kimwili.

▪ **Hekima ya Ukewenza (kuoa mke zaidi ya mmoja)**

Kuna sababu za kibinafsi, kimaadili, kiuchumi na kijamii kama ifuatavyo;

i. *Kama mke ni tasa, hawezi kuzaa:*

- Ikiwa mume anahitaji mtoto wa kumrithi kisheria na mkewe hawezi kuzaa hanabudi kuoia mke mwingine lakini akae kwa wema na wanawake wote.

ii. *Kama mke ana maradhi ya kudumu:*

- Kama mke ana ugonjwa wa kudumu na hawezi kumkidhia mahitaji ya kimwili, mume hanabudi kuoia mke mwingine na kuishi nao kwa wema.

iii. *Kuwahifadhi Wanawake wajane na walioachika:*

- Wanaume wanalazimika kuoia wake zaidi ya mmoja kama kuna wanawake wajane waliofiwa na waume zao au walioacha.

iv. *Kuwapa hifadhi wanawake waliozidi idadi ya wanaume katika jamii:*

- Kama wanawake watakuwa wengi katika jamii, italazimika wanaume kuoia wake zaidi ya mmoja ili kuepusha kuenea machafu na maovu.

v. *Kuwapa hifadhi na malezi watoto yatima:*

- Mwanamke akifiwa na mume na ana watoto, malezi kamili hukosekana kama wazazi, hivyo kuolewa kunaboresha malezi kwa watoto walioachwa.

4.2. Wajibu na Majukumu katika Familia

a) Wajibu wa Mume kwa mke

Ni wajibu wa mume kumfanyia mkewe yafuatayo ili huruma na mapenzi yapatikane, Rejea Qur'an (30:21);

- i. Kumlisha, kumvisha na kumpatia makazi mazuri kadri ya uwezo wake.
Rejea Qur'an (65:7)
- ii. Kumtendea wema, kumhurumia na kumpenda mkewe au wakeze
Rejea Qur'an (4:19)
- iii. Kujizuia na kumchukia, kumtukana mkewe au wakeze kwa kuyapuuza maudhi madogomadogo.
- iv. Kujizuia kumpiga na kumkaripia (kuwa mkali sana) ila kwa kumpiga pigo hafifu kama kumwonya.
- v. Kutunza siri za unyumba na kumfanyia uadilifu kwa kila aina ya haki zake na za ndoa kwa ujumla.
- vi. Kumuamrisha mema na kumkataza mabaya na maovu ili kusimamisha maadili ya Kiislamu.
- vii. Kumuelimisha elimu sahihi ya mwongozo, kumlea na kutekeleza wajibu wake wa kuumbwa.

b) Wajibu wa Mke kwa Mume

- i. Kumtii mumewe katika mambo yote mema tu atakayomuamrisha.
Rejea Qur'an (4:34)
- ii. Kumfurahisha na kumliwaza mumewe, hasa katika misuko suko kama Bi Khadija (r.a) alivyofanya kwa Mtume (s.a.w).

- iii. Kuhifadhi na kutunza nyumba na mali ya mumewe na kutumia bila israfu.
Rejea Qur'an (25:67)
- iv. Kutosheka na kuridhika na kile anachopewa na mumewe, kiwe kidogo au kingi, kiwe kinatosha au hakitoshi.
Rejea Qur'an (65:7), (33:28-29)
- v. Kuwa na subira na uvumilivu juu ya misukosuko na mitihani ya kimaisha.
Rejea Qur'an (2:153).
- vi. Kumuusia na kumkumbusha mumewe kumcha Allah (s.w) na kutekeleza wajibu wake wa kuumbwa.

c) Wajibu wa Wazazi kwa watoto

- i. Kuwalea watoto kimwili (kiafya) kwa kuwalisha, kuwavisha na kuwapa makazi mazuri kadri ya uwezo na wasaa wao.
  - ii. Kuwalea watoto kiroho na kimaadili kwa kufanya yafuatayo;
    - Kuomba dua ya kupatiwa mtoto mwema hata kabla ya kuzaliwa.
    - Kuwaadhinia sikio la kulia na kuwakimia sikio la kushoto mara tu baada ya kuzaliwa.
    - Kuwafanyia Haqiqah, kuwanyoa na kuwapa majina mazuri siku ya 7 au 14 au 21 baada ya kuzaliwa au siku yeyote baada ya hizo.
    - Haqiqah ya mbuzi 1 kwa mtoto wa kike na 2 kwa mtoto wa kiume.
- *Masharti ya Mbuzi wa Haqiqah:*
- Awe na umri usiopungua mwaka moja.
  - Mwenye afya nzuri
  - Asiwe na unaomwathiri afya au kilema chochote.

- *Masharti ya kugawa nyama ya Haqiqah:*
  - $\frac{1}{3}$ watakula watu wa familia ya mtoto.
  - $\frac{1}{3}$ itatolewa sadaqa kwa mafakiri na maskini.
  - $\frac{1}{3}$ itatolewa zawadi kwa majirani na marafiki wa karibu.

- Kuwafundisha maadili ya Kiislamu kinadharia na kivitendo kuanzia utotoni mwao.
- Kuwaelimisha na kuwalea katika vituo vya Kiislamu kuanzia shule za awali hadi vyuo vikuu.

iii. Kuwapenda na kuwahurumia kwa kuchunga mipaka ya Allah (s.w).
Rejea Qur'an (9:23-24), (58:22)

iv. Kuwaombea watoto dua njema ya kuwa Wacha-Mungu maishani mwao.
Rejea Qur'an (25:74)

v. Kuwanasihi watoto juu ya Ucha-Mungu na kupigania na kusimamisha dini ya Allah (s.w) kama alivyofanya Nabii; Ibrahim, Yaquub (a.s) na Luqman.
Rejea Qur'an (2:132-133), (31:13)

d) Wajibu wa Watoto kwa Wazazi

- i. Kuwatii wazazi kwa yale tu yasiyopelekea kumuasi Allah (s.w) na Mtume wake (s.a.w) na si vinginevyo.
Rejea Qur'an (31:15), (29:8)
- ii. Kuwaheshimu wazazi na kuongea nao kwa upole na huruma, kutobishana nao au kuwagunia hata kwa ishara.
Rejea Qur'an (17:23-24)

- iii. Kuwahurumia wazazi na kuwapa msaada kwa kadri ya uwezo wanahitajia, lakini kwa kuchunga mipaka ya Allah (s.w).
- iv. Kuwausia wazazi kumcha Allah (s.w) na kuwaomba dua na magh'fira. Rejea Qur'an (14:41), (46:15)

e) Wajibu kwa Watumishi wa familia

- i. Kuwatendea wema na uadilifu kama ndugu na wanafamilia wetu.
- ii. Kuwahurumia na kutowapa kazi ngumu inayowaumiza bila kuwasaidia.
- iii. Kuwalipa amana zao tulivyokubaliana kwa muda na wakati muafaka.
- iv. Kuwalisha, kuwavisha na kuwapa makazi mazuri kama ya watoto wetu.
- v. Tuwasamehe wanapokosea na kutowafanyia ukatili wowote ule.
- vi. Kuwausia kumcha Allah (s.w)

f) Wajibu wa Watumishi wa Familia

- i. Kufanya wema na kuwa waadilifu katika kazi zao.
- ii. Kujiepusha na kuzembea na kutega kazi.
- iii. Kufanya kazi kwa juhudi na maarifa kadri uwezo wake.
- iv. Kutunza na kuhifadhi vifaa na mazingira vya nyumbani kwa ujumla.

g) Wajibu wa Ndugu na Jamaa wa Karibu

- i. Kuwafanyia ihsani jamaa na ndugu wa karibu wa kwa baba na mama. Rejea Qur'an (4:36), (2:177)
- ii. Kuanzia kuwapa sadaka pindi wanapokuwa na haki ya kupewa.
- iii. Kuwausia kumcha Allah (s.w).

h) Wajibu kwa Mayatima

- i. Kuwalea na kuwatendea wema kama watoto wetu au zaidi.
- ii. Kutowanyanyasa kwa namna yeyote ile. Rejea Qur'an (107:1-2).
- iii. Kuwatunzia mali na amana zao kwa uadilifu.

- iv. Kutowadhulumu na kula mali zao kwa njia ya njia ya dhulma.
Rejea Qur'an (4:10)

i) Wajibu kwa Jirani, maskini na wasiojiweza.

- i. Kuwafanyia ihsani. Qur'an (4:36), (76:5-11)
ii. Kuwalisha na kuwapa msaada pale wanapohitajia. Qur'an (107:1-3).

j) Wajibu wa wadogo kwa wakubwa

- Kuwatii na kuwaheshimu kwa kila jema lisilopindukia mipaka ya Allah.

k) Wajibu wa Wakubwa kwa wadogo

- i. Kutowadharau na kuwanyanyasa wadogo.
ii. Kutojitukuza na kujiona bora kuliko wengine.
Rejea Qur'an (53:32), (49:13)

Zoezi la 4.1

1. (a) Nini maana ya “*ndoa*” kilugha na kisheria
(b) “*Na oeni katika wanawake mnaowapenda.....*” (4:3)
Kutokana na ujunbe wa aya hii, bainisha umuhimu wa ndoa kwa wanaadamu.
2. (a) Bainisha taratibu za Kiislamu katika kufunga ndoa
(b) Kwa mujibu wa Hadith ya Mtume (s.a.w), mwanamke huolewa kwa mambo manne, yataje, kisha bainisha jambo (sifa) moja la msingi zaidi kwa kueleza umuhimu wa sifa hiyo.
3. (a) Ainisha masharti ya lazima katika kufungika ndoa ya Kiislamu.
(b) Eleza maana ya maneno yafuatayo;
- i. Ijabu
  - ii. Kabuli
  - iii. Mahari
  - iv. Walii
  - v. Maharim

4. “Mahari inaweza kuwa chanzo cha udhalili kwa mwanamke”
Kubali au kataa kali hii kwa kufafanua nafasi ya mahari kwa mwanamke.
5. (a) “*Na oeni katika wanawake mnaowapenda; wawili, watatu, wanne .....*” (4:3)
Kutokana na aya hii, bainisha hekima ya ukewenza (kuoa mke zaidi ya moja).
(b) Eleza sababu nne za umuhimu na nafasi ya ukewenza katika Uislamu.
6. “Ukewenza ni udhalilishaji wa mwanamke”
Jadili upotofu au ukweli wa kauli hii, ukizingatia misingi ya ukewenza kisheria.
7. Ni upi wajibu na majukumu ya hawa wafuatao kama sehemu kuu ya familia;
(a) Wajibu wa mume kwa mkewe
(b) Wajibu wa mke kwa mumewe
(c) Wajibu wa wazazi kwa watoto
(d) Wajibu wa watoto kwa wazazi
8. Bainisha haki na wajibu wa watu wafuatao katika jamii;
(a) Watumishi wa familia
(b) Ndugu na jamaa wa karibu
(c) Mayatima na maskini
(d) Majirani, wakubwa na wadogo, n.k.

4.2 Historia ya Dhana ya Kudhibiti Uzazi

▪ Kampeni za Kikafiri juu ya kudhibiti Uzazi na Madhara yake

- Ni mpango wa kuzuia mimba uliobuniwa na Margaret Sanger kutoka Marekani mwaka 1913 uliohusika na kuzuia, kutoa mimba, kupunguza na kuzaa kwa hiari.
- Kampeni hizi zilibuniwa kwa majina kama; elimu ya ngono, uzazi wa malezi bora, mpango wa familia, n.k.

▪ Sababu za Kustawi Kampeni za Kudhibiti Uzazi

- Kuwa huru ili kufanya kazi kwa ufanisi (Mapinduzi ya) Viwanda Ulaya*
  - Wafanyakazi wengi walishindwa kumudu familia zao kimahitaji kutokana na mabadiliko ya mahitajio viwandani.
- Kupunguza idadi ya watu kwa uchoyo wa kutumia rasilimali kwa wachache (Mishahara midogo ya Wafanyakazi)*
  - Kutokana na pato dogo, wanawake waliamua kupunguza kuzaa ili kumudu mahitaji ya kulea.
- Mapinduzi ya Utamaduni na maadili*
  - Ili kuishi maisha ya anasa kwa mtu binafsi au familia, wanawake walijiepusha kuzaa sana ili kufikia lengo lao hilo.
- Kuepuka jukumu la kulea familia na Kuporomoka kwa Maadili*
  - Kusambaratika na kuvunjika kwa ndoa, wanandoa na familia, wanawake walikuwa huru kufanya atakalo kama uzinzi, kutoa na kuzuia mimba, n.k
- Kuwa huru katika kufanya ngono na starehe bila kuwajibishwa kulea*
  - Wanawake wengi waliona njia pekee ya kustarehe kimwili na kuepuka jukumu la kuzaa na kulea mpaka atakapotaka kuzaa ni kudhibiti uzazi.

▪ **Hoja za Kikafiri juu ya Kudhibiti Uzazi Hivi Leo na Udhaifu Wake**

Kampeni za kudhibiti uzazi leo hii zinaendeshwa kwa hoja ya idadi ya watu kuwianisha na uchumi wao kama ifuatavyo;

i. *Hoja kuwa ‘watu wengi hawana elimu, hivyo hawana manufaa kiuzalishaji’*

Udhaifu wa hoja hii;

- Hakuna uhakika wowote kuwa wachache unaowalea ndio watakuwa bora au vipi kiuzalishaji, kwani ubora wa mtu ni utu wake na sio vitu au anasa.

ii. *Hoja ya hali duni kimaisha Afrika ambapo watu wengi hawafii utu uzima kutokana na maradhi na vifo.*

Udhaifu wa hoja hii;

- Ukweli ni kuwa uhai, maradhi na vifo viko mikononi mwa Allah (s.w), hivyo maisha duni au kuugua sio sababu ya msingi.
- Vifo vingi hutokana na mafuriko, vimbunga, tetemeko, n.k ambavyo ni nje ya uwezo wa mwanaadamu.

iii. *Hoja ya Uhaba wa Rasilimali za Kiuchumi*

Udhaifu wa hoja hii;

- Hoja ya kuwa uchumi utakuwa chini kulingana na idadi ya watu si kweli, kwani watu ndio nyenzo ya kuboresha uchumi wao kama watatumika vizuri.
- Hoja kuwa mahitaji hayatoshi si kweli kwani rasilimali zilikuwepo tangu dunia kuumbwa, kuongezeka watu huongeza na kuboresha maarifa zaidi.
- Hoja kuwa kuna viumbe wasipodhibitiwa idadi wataijaza dunia kwa kuzaana, si kweli kwani tatizo sio kujaza dunia ila ni ugawaji mbaya wa rasilimali.

iv. *Hoja ya Ugumu wa Malezi*

Udhaifu wa hoja hii;

- Hoja kuwa wazazi watashindwa kulea na kuwapa mahitaji watoto wao ni dhaifu kwani kumlea mtoto kianasa ni kumpotezea ushujaa wake baadaye.

v. *Hoja ya kuwa, 'kuzaa kunadhoofisha afya ya mama'*

Udhaifu wa hoja hii;

- Njia wanazotumia wanawake kuzuia mimba ni hatari na zina madhara zaidi kwa afya ya mama.

▪ **Matokeo, Madhara na Athari ya Kudhibiti Uzazi**

i. *Uhaba wa Wafanyakazi*

- Kutokana na udhibiti wa uzazi, rasilimali watu kwa ajili ya uzalishaji ilipungua kwa nchi kama; Ufaransa, n.k

ii. *Tishio la Kuporomoka kwa nguvu kazi ya taifa*

- Udhibiti wa uzazi ulipelekea kupungua nguvu kazi na uchumi wa taifa pia.

iii. *Kuporomoka kwa Maadili ya Jamii*

- Kukosekana nafasi ya ndoa na malezi katika jamii ndio chanzo cha uzinzi na kila aina ya uovu na uchafu nchi kama Sweden na Amerika.

iv. *Kushindikana kutokomeza zinaa na magonjwa yatokanayo na zinaa*

- Kustawi kwa starehe na uhuru wa ngono kwa mtu yeyote, kulipelekea kuenea zaidi magonjwa ya zinaa kama vile "UKIMWI" n.k.

v. *Kukosekana kizazi kijacho chenye misingi ya maadili na malezi*

- Kudhibiti uzazi kulipelekea kukosa kizazi kipya kilichoengenga katika maadili mazuri.

Kumbuka: Ili hoja ya kudhibiti uzazi ikubalike ni sharti yajulikane mambo yafuatayo;

- Idadi ya viumbe vyote wanaoishi na watakaoishi.
- Idadi ya kuongezeka au kupungua kwa chakula duniani.
- Idadi ya viumbe watakaokufa kwa njaa, maradhi, n.k ili kuwianisha na chakula.
- Idadi ya watu wanaoishi na kufa ili kulinganisha na rasilimali zilizopo.

▪ **Madhara ya Zinaa Katika Jamii**

- i. Kudhoofika kwa afya na kuweza kueneza magonjwa ya zinaa kama vile; Kisonono, Kaswende, UKIMWI, n.k kwa vizazi vijavyo.
- ii. Uzinzi hupelekea kupotea utu wa mtu na kuwa na tabia ya ujambazi, wizi, ulevi, uongo, ulaghai, ubinafsi, kukosa aibu, nidhamu, n.k.
- iii. Zinaa husababisha wasichana kujihusisha na ukahaba na kupoteza utu, heshima, thamani na uzuri wao katika jamii.
- iv. Zinaa hupelekea kuvunjika na kukosekana nafasi, umuhimu na heshima ya ndoa katika jamii, kila mtu atajimai na yeyote kwa lengo la starehe tu.
- v. Zinaa huangamiza umma na kizazi cha mwanaadamu ambapo kila mmoja ataepuka dhamana ya kuzaa na kulea watoto.
- vi. Uzinzi pia husababisha kuzaliwa watoto nje ya ndoa ambao hukosa malezi na maadili bora na hivyo kuzama katika dimbwi la ufuska wa zinaa.
- vii. Zinaa huharibu maisha ya mwanamke kwa kukosa hifadhi, mapenzi na matunzo ya kweli ya kindoa.
- viii. Zinaa husababisha kuporomoka kwa uchumi wa mtu binafsi, familia na nguvu kazi ya taifa kwa ujumla.

4.4. Mtazamo na Msimamo wa Uislamu Juu ya Kudhibiti Uzazi

- **Kupanga Uzazi Katika Uislamu**

- Uislamu unawataka watu kuoana na kuzaana kwa utaratibu na mfumo mzuri ili kutunza na kulea maadili ya familia.
- Uislamu umeweka utaratibu wa umri wa kuzaa kati ya mtoto na mtoto kwa muda wa miaka miwili.
Rejea Qur'an (2:233)
- Uislamu umekataza watu kuzaa nje ya ndoa ambao ni wa kiholela na usiokuwa na malezi bora ya kifamilia.
- Uislamu umeruhusu kuzuia mimba tu kama mwanamke ananyonyesha mtoto mchanga au atadhurika kiafya au kuhatarisha maisha yake.
- Uislamu umeweka utaratibu wa kuzaa na kulea kama njia pekee ya kuendeleza na kujenga kizazi cha mwanaadamu katika maadili na uchumi pia.

- **Sababu za Uislamu Kupinga Dhana ya Kudhibiti Uzazi**

- i. Sera ya kudhibiti uzazi inachochea zinaa ambayo ni njia chafu, mbaya na ina madhara makubwa katika jamii ya binaadamu.
Rejea Qur'an (17:32), (24:2)
- ii. Sera ya kudhibiti uzazi ni kupinga na kuingilia mpango wa Allah (s.w) katika kupanga uzazi kwa njia ya ndoa.
Rejea Qur'an (2:187), (2:233), (30:21)
- iii. Dhana kuwa kuongezeka watu hupunguza riziki ni potofu na ni shirki, kwani ni kukana uwezo wa Allah (s.w) wa Kuruzuku na Kumiliki kila kitu.
Rejea Qur'an (29:60)

- iv. Kudhibiti uzazi ni kupoteza stara, hifadhi, huruma na mapenzi ya kweli baina ya mwanamke na mwanamume ambapo ni kinyume na utaratibu wa Allah (s.w).
- v. Kudhibiti uzazi kwa hofu ya umaskini ni haramu, kwani kila kiumbe Allah (s.w) amekikadiria riziki yake.
Rejea Qur'an (17:31)
- vi. Sera juu ya kudhibiti uzazi inalengo la kuepuka jukumu la kuzaa, kulea na kuendeleza kizazi kwa utaratibu unaofaa.
- vii. Sera ya kudhibiti uzazi ni kuchochea ngono huru, ukahaba, kuzaliwa watoto kiholela wasiokuwa na baba na kuondoa nafasi ya ndoa katika jamii.
- viii. Kudhibiti uzazi ni dhana ya uchoyo, ubadhirifu na ulafi wa kutaka kumiliki na kutumia rasilimali, uchumi, siasa, n.k kwa watu wachache

▪ **Sababu Zinazokulika Kudhibiti Uzazi Katika Uislamu**

- i. Kuhifadhi au kulinda afya ya mama asishike mimba baada ya kuthibitishwa na daktari anayeaminika kuwa itahatarisha afya au uhai wake.
- ii. Iwapo mama ananyonyesha mtoto mchanga kwani mtoto anaweza kuathirika kiafya.
- iii. Ikiwa mwanamke hawezi kuzaa *ila kwa kufanyiwa operesheni*, atalazimika kuzuia mimba baada ya kuzaa kwa operesheni mimba tatu.

▪ **Baadhi ya Njia Zinazotumika Kudhibiti Uzazi**

a) Njia za Kisasa (Morden Method):

- i. Kondom, mipira ya kiume na kike (Contraceptives).
- ii. Kitanzi-loop (Intra uterine device).
- iii. Vidonge vya majira (Ant baby pill).

- iv. Kufunga kitanzi kwa mwanamke (Tube Legation).
- v. Kufunga uzazi kwa wanaume (Vasectomy).
- vi. Kutoa mimba (abortion).
- vii. Uzazi wa maabara (test tube babies).
- viii. Kukodisha matumbo ya wanawake wengine, kupandikiza mbegu (surrogate mothers)

b) Njia za Asilia, Maumbile (Natural Method):

- i. Kufuata kalenda ya uzazi ya mwanamke (Menstrual Period or Circle).
- ii. Kumwaga mbegu za uzazi nje kwa mwanamume (Coitus Interrunts or withdrawal)

Zoezi la 4.2

1. (a) Nini maana ya
  - (i) Kudhibiti uzazi
  - (ii) Kupanga uzazi
 (b) Elezea historia fupi juu ya kuibuka dhana na sababu ya kudhibiti uzazi.
2. (a) Eleza kwa ufupi sababu zilizopelekea kustawi kampeni juu ya kudhibiti uzazi.
 (b) Bainisha udhaifu na athari ya kampeni za kikafiri juu ya kudhibiti uzazi.
3. “*Na msiikaribie zinaa kwa hakika hiyo (zinaa) ni uchafu na ni njia mbaya*” (17:32)
 Kwa kuzingatia aya hii, oneshwa madhara ya zinaa katika jamii
4. Jadili msimamo wa Uislamu juu ya dhana ya kudhibiti uzazi
5. Kwa nini Uislamu unapinga kampeni juu ya uthibiti wa uzazi?
6. (a) Ni zipi sababu za kisheria zinazopelekea kukubalika dhana ya kudhibiti uzazi
 (b) Ainisha njia zinazotumika katika kudhibiti ukase, kwa mtazamo wa Uislamu zipi ni njia zinazokubalika.

4.5. Talaka na Eda

- **Dhana ya Talaka**

Maana: ni utaratibu wa kuvunja mkataba wa ndoa baina ya mume na mke mbele ya mashahidi wawili kwa kuzingatia sheria ya Kiislamu.

- Talaka katika Uislamu si jambo linalopendeza bali linaruhusiwa tu pale inapobidi.

Ibn Umar (r.a) amesimulia kuwa, Mtume (s.a.w) amesema:

“Katika halali inayochukiza mbele ya Allah ni talaka” (Abu Daud)

- **Hekima ya talaka** ni kuwapa wawili wanaoachana fursa ya kwenda kuanzisha na kuendeleza maisha mengine ya familia kwa furaha na amani ili kufikia lengo.

- **Suluhu kati ya Mume na Mke Kabla ya Kutolewa Talaka**

Ikitokea mume na mke wamegombana kabla ya kufikia hatua ya talaka, suluhu itafanyika kwa utaratibu ufuatao;

- i. Mume na mke wafanye subra na kusuluhishana kwa kutakana radhi na kusameheana baina yao.
Rejea Qur'an (24:22), (42:40), (41:28)
- ii. Mume na mke kuonyana na kukumbushana kurejea kwa Allah (s.w) na Mtume wake (s.a.w).
- iii. Mume na mke watatengana kimalazi kwa kipindi kisichopungua miezi minne.
Rejea Qur'an (2:226-227)
- iv. Jamaa kwa upande wa mume na mke wakutane ili kuwasuluhisha.
Rejea Qur'an (4:35)

▪ **Haki za Kutaliki**

- Katika Uislamu haki ya kutaliki iko kwa mume na mke au mahakama ya Kiislam.
- Mume humtamkia au kumwandikia mkewe “*nimekuacha*” na mke hudai talaka.

a) Haki ya mume kutoa talaka

- Mume amepewa nafasi ya kutaliki kwani ndiye anayetoa mahari, posa na ndiye kiongozi wa familia.

b) Haki ya mke kumuacha mumewe

- Kama tangu mwanzo, mume alikubaliana na mkewe kuwa huru kuvunja ndoa iwapo atamfanyia jambo lililo kinyume na sheria au asilolipenda.
- Kwa msingi huu, mke atadai talaka ya “*Khul’u*” au kwenda kwa Kadhi.

c) Kuvunja ndoa kwa makubaliano ya mume na mke

- Ikitokea mume na mke wakaamua kuachana kwa wema kwa talaka ya “*Mubaarat*” itafaa kama haitavunja sheria au kupoteza haki ya mwingine.

d) Haki ya Mahakama ya Kiislamu kuvunja ndoa

- Wakati mwingine hata bila yak makubaliano ya mume na mke, mahakama ya Kiislamu ina haki ya kuvunja ndoa. Mfano wa talaka hii ni “*Li’aan*”.

▪ **Aina za Talaka**

Kuna aina kuu mbili za talaka

- a) Talaka rejea
- b) Talaka isiyo rejewa

a) Aina za Talaka Rejea

- Ni aina ya talaka inayompa mume fursa ya kumrejea mkewe baada ya kumpa talaka katika kipindi cha twahara.

i. Talaka moja

Ni aina ya talaka ambapo mume humtamkia au kumuandikia mkewe “*nimekuacha*” kwa talaka moja akiwa twahara.

ii. Talaka mbili

Ni aina ya talaka ambapo mume humuacha mara ya pili baada ya kumuacha kwa talaka moja kisha akamrejea katika twahara mbili tofauti.

Rejea Qur'an (2:229)

iii. Talaka ya 'Ilaa

Ni aina ya talaka ambapo mume humtenga mkewe kwa zaidi ya miezi mine.

Rejea Qur'an (2:226)

iv. Talaka ya Zihaar

Ni aina ya talaka ambapo mume humsusa mkewe kwa kumfananisha na mama yake mzazi au maharim wake.

Kama hatatubia kabla ya kuisha miezi minne, mkewe atakuwa ameachika.

Rejea Qur'an (58:3-4)

v. Talaka ya Khul'u

Hii hupatikana kwa mke kudai talaka au kujivua katika ndoa kutokana na makubaliano tangu mwanzo katika mkataba wa ndoa.

Mke anayedai talaka, atalazimika kumrejeshea mume mahari aliyompa ili ajikomboe.

Rejea Qur'an (2:229)

vi. Talaka ya Mubaarat

Ni aina ya talaka ambapo mume na mke hukubaliana kuachana kwa wema baada ya kutofikia lengo la ndoa.

vii. Talaka kabla ya Jimai

Ni kuvunja mkataba wa ndoa kabla ya kufanya tendo la jimai (ndoa).

Talaka hii ina taratibu zifuatazo;

- Hapana kukaa eda kwa mwanamke aliyeachwa kabla ya tendo la jimai.
- Kama mume ndiye aliyemuacha na ameshatoa mahari, hatadai chochote.

- Mume atalazimika kumpa mkewe kitoka nyumba kama ndiye aliyeamua kumuacha.
- Ikiwa mume alikuwa hajatoa mahari, atalazimika kutoa nusu ya mahari.
- Kama mke ndiye aliyedai talaka atamrudishia mumewe mahari aliyompa Rejea Qur'an (2:236-237)

b) Aina ya Talaka Zisizorejewa

- Ni aina ya isiyompa mume fursa ya kumrejea mkewe baada ya kumuacha kwa talaka mbili ila mpaka aolewe na mume mwingine kisha aachike kisheria.

i. Talaka tatu (Tahlil)

Ni talaka ambayo mume humuacha mkewe baada ya kumrejea kutoka talaka mbili alizomuacha na kumrejea hapo awali.

Rejea Qur'an (2:230), (65:1)

ii. Talaka ya Li'aan

Ni talaka inayopatikana baada ya mume au mke kumshika ugoni mwenzake bila ya kuwa na mashahidi wanne.

Kila mmoja ataishuhudilia nafsi yake kwa kula kiapo mara tano mbele ya kadhi na baada ya hapo ndoa itavunjika na kutorejeana tena.

Rejea Qur'an (24:6-9)

▪ Taratibu na Sharti za Kutaliki Kiislamu

- i. Talaka hutolewa kwa matamshi au maandishi kuwa “*nimekuacha*” au maneno yenye maana mfano wake.
- ii. Talaka itamkwe au itolewe mke akiwa katika kipindi cha twahara na wasiwe wamefanywa tendo la ndoa ndani ya twahara hiyo.
- iii. Utoaji wa talaka ushuhudiwe na mashahidi wawili waadilifu.

- iv. Mke aliyetalikiwa hukaa nyumbani kwa mumewe mpaka eda iishe ambapo hutengana tu kimalazi.
- v. Kama mume na mke wataamua kurejeana kabla ya eda kwisha, watarejeana kwa wema kwa kumuahidi Allah (s.w) kuwa wataishi kwa wema.
- vi. Baada ya eda kwisha, mume na mke watalazimika kuachana kwa wema kama anavyoamrisha Allah (s.w).
- vii. Si halali kwa mume aliyetoa talaka kuchukua au kudai chochote katika vile alivyompa mkewe.
- viii. Mume aliyemuacha mkewe, analazimika kumpa mtaliki wake kitoka nyumba.
Rejea Qur'an (2:236)
- ix. Mke aliyeomba talaka anawajibika kujikomboa kwa kumrudishia mtalaka wake mahari aliyompa, na mume akisamehe hapana ubaya.

▪ **Maana ya Eda**

Ni kipindi au muda wa kungojea mwanamke aliyepewa talaka (aliyeachwa) au kufiwa na mumewe kabla ya kuolewa na mume mwingine.

- Eda ya kuachwa mwanamke ni twahara tatu au miezi mitatu kwa wasiopata hedhi.
- Eda ya mke mwenye mimba, huisha atakapojifungua.
- Eda ya mke aliyefiwa ni miezi minne na siku kumi (siku 130).

▪ **Hekima ya Kukaa Eda**

- Ni kuwapa wawili (mume na mke) fursa na muda, huenda wakasuluhishana na kurejeana na kuendelea na maisha ya ndoa yao.
Rejea Qur'an (65:1)
- Ni kuthibitisha uhalali wa mtoto wa mume wa mwanzo asijepewa mume atakayefuatia.

Zoezi la 4.3

1. Nini maana ya neno
  - a) Talaka
  - b) Eda
2. (a) Katika Hadith iliyosimuliwa na Umar (r.a); Mtume (s.a.w) amesema:
    “Katika halali inayochukiza mbele ya Allah ni talaka” (Abu Daud)
    Ingawa talaka si jambo jema, lakini halina budi kufanyika. Jadili hekima yake

    (b) Jadili hatua nne za suluhu kati ya wanandoa kabla ya talaka kutolewa
3. *“.....Talaka ni mara mbili”* (2:229)
    Kutokana na ujumbe wa aya hii, ainisha aina za talaka
4. (a) Bainisha wenye haki ya kutoa talaka kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah
    (b) Eleza maana ya maneno yafuatayo;
  - i. Talaka tatu
  - ii. Talaka rejea
5. (a) Orodhesha aina za talaka rejea
    (b) kwa kutumia mifano, fafania talaka isirejea inavyopatikana.
6. Tofautisha kati ya
  - (a) Talaka ya I'laa na Khul'u
  - (b) Talaka ya Mubaaat na Li'an
7. Bainisha taratibu za kutaliki Kiislamu
8. (a) Fafania eda za watu wafuatao;
  - (i) Eda ya kufiwa mwanamke
  - (ii) Eda ya kuachwa mwanamke
  - (iii) Eda ya mwanamke mwenye mimba
    (b) Eleza kwa ufupi hekima ya mwanamke kukaa eda.

4.6. Mirathi Katika Uislamu

- **Maana ya Mirathi**

- Ni kanuni na taratibu za kugawa mali aliyoiacha mtu aliyekufa kwa ndugu na jamaa wa karibu kinasaba waliohai kwa mujibu wa sheria za Allah (s.w).

- **Mambo ya Kuzingatia kabla ya Kugawa Mali ya Urithi**

- a) Haki zilizofungamana na Mali ya Urithi ambazo ni;*

- i. Madeni
- ii. Zakat kama haijatolewa.
- iii. Gharama za makazi ya mkewe katika kipindi cha eda au mwaka mzima kama ataamua kubakia.
- iv. Usia usiozidi $\frac{1}{3}$ ya mali iliyoachwa.

- b) Sharti za Kurithi*

- i. Kufa mwenye kurithiwa.
- ii. Kuwepo hai mwenye kurithi wakati anakufa anayerithiwa.
- iii. Kukosekana mambo yenye kumzuilia mtu kurithi.

- c) Mambo yanayomzuilia mtu kurithi*

- i. Kumuuu anayemrithi hata bila ya kukusudia (japo kwa bahati mbaya).
- ii. Kutofautiana (kuhitilifiana) katika dini kati ya mrithi na mrithiwa.
- iii. Mtoto aliyezaliwa nje ya ndoa hatamrithi baba aliyemzaa wala baba hatamrithi huyo mtoto.

- d) Sababu za Kurithi*

- i. Kuwa na nasaba na marehemu anayemrithi.
- ii. Kuwa katika ndoa ya halali na marehemu anayemrithi.
- iii. Kuacha huru, yaani mwenye kumuacha huru mtumwa wake, ana nafasi ya kumrithi huru wake.

Rejea Hadith juu ya mirathi, Kitabu cha 4, E.D.K, Shule za Sekondari, Uk. 166

▪ **Mgawanyo wa Mirathi kwa Mujibu wa Qur'an (4:11-12), (4:176) ni:**

a) Wanaume Wenye kurithi wako 15 kama ifuatayo;

- i. Mtoto mwanamume.
- ii. Mtoto mwanamume wa mtoto mwanaume (mjukuu).
- iii. Baba
- iv. Babu wa kwa baba.
- v. Ndugu mwanaume wa kwa baba na mama.
- vi. Ndugu mwanaume wa kwa baba tu.
- vii. Ndugu mwanaume wa kwa mama tu.
- viii. Mtoto mwanaume wa kwa ndugu mwanamume wa kwa baba na mama.
- ix. Mtoto mwanaume wa ndugu mwanaume wa kwa baba tu.
- x. Ami (baba mdogo) wa kwa baba na mama (ndugu yake baba).
- xi. Ami wa kwa baba tu.
- xii. Mtoto mwanaume wa Ami wa kwa baba na mama.
- xiii. Kijana mwanaume wa Ami wa kwa baba.
- xiv. Mume.
- xv. Bwana mwenye kumuacha huru mtumwa wake.

b) Wanawake Wenye kurithi wako 10 kama ifuatavyo;

- i. Binti (mtoto mwanamke).
- ii. Binti wa mtoto mwanaume (mjukuu).
- iii. Mama.
- iv. Dada wa kwa baba na mama.
- v. Dada wa kwa baba.
- vi. Dada wa kwa mama.
- vii. Bibi mzaa baba.
- viii. Bibi mzaa mama.
- ix. Mke.
- x. Bibi mwenye kumuacha huru mtumwa wake.

c) *Kuzuiliana*

Jumla ya wanaorithi ni 25 (wanaume 15 na wanawake 10), wanakutana wote pamoja, hawawezi kurithi wote ila baadhi yao huwazuilia wengine wasipate fungu au wapate fungu dogo. Hii ni kama ifuatavyo;

- i. Mtoto mwanamume hazuiliwi na mtu
- ii. Mjukuu huzuiliwa na mtoto mwanaume, na kila mtoto wa kiume aliyekaribu na marehemu humzuilia aliye mbali.
- iii. Baba hazuiliwi na mtu
- iv. Babu wa upande wowote huzuiliwa na baba au babu wa karibu zaidi.
- v. Ndugu wa kwa baba na mama huzuiliwa na mtoto mwanamume au mjukuu au baba.
- vi. Ndugu wa kwa baba huzuiliwa na ndugu wa kwa baba na mama; na kila amzuiliye ndugu wa mama, vile vile kila amzuiliaye ndugu wa kwa baba na mama akiwa pamoja na binti au binti wa mtoto wa kiume (mjukuu) au wote wawili.
- vii. Ndugu wa kwa mama huzuiliwa na mtoto au mtoto wa mtoto mwanamume au baba au babu.
- viii. Mume hazuiliwi na mtu
- ix. Mke hazuiliwi na mtu
- x. Binti hazuiliwi
- xi. Mama hazuiliwi
- xii. Bibi huzuiliwa na mama

d) *Mafungu ya Urithi yako 6 ambayo ni;*

- i. Nusu ($\frac{1}{2}$).
- ii. Robo ($\frac{1}{4}$).
- iii. Thuluthi ($\frac{1}{3}$).
- iv. Thuluthi mbili ($\frac{2}{3}$).
- v. Sudusi ($\frac{1}{6}$).
- vi. Thumuni ($\frac{1}{8}$)

e) *Wenye Mafungu Maalumu wako 12, kama ifuatavyo;*

- i. Baba
- ii. Babu
- iii. Binti
- iv. Binti wa mtoto mwanamume (mjukuu)
- v. Ndugu wa kwa mama
- vi. Dada wa kwa baba na mama
- vii. Dada wa kwa baba
- viii. Dada wa kwa mama
- ix. Mama
- x. Bibi
- xi. Mume
- xii. Mke

▪ **Asaba**

- Ni warithi wasiokuwa na mafungu maalum.
- Warithi hawa wanaweza kupata mali yote kama hakuna wa kurithi au kupata kilichobaki baada ya wenye mafungu kupata haki zao.
- Nao wako aina tatu;

a) *Asaba kwa nafsi yake*

Ni wale wanaume tu ambao uhusiano wao na marehemu haukuingiliwa na mwanamke. Nao ni;

- i. Mtoto mwanamume
- ii. Baba
- iii. Babu (baba yake baba)
- iv. Ndugu wa kwa baba na mama
- v. Ndugu wa kwa baba
- vi. Mtoto mwanaume wa ndugu wa kwa baba na mama
- vii. Mtoto mwanaume wa ndugu wa kwa baba
- viii. Ami (baba mdogo) wa kwa baba na mama
- ix. Ami wa kwa baba

- x. Mtoto mwanaume wa Ami wa kwa baba na mama
- xi. Mtoto mwanaume wa Ami wa kwa baba
- xii. Bwana na bibi mwenye kumuacha mtumwa wake huru
- xiii. Asaba wa mwenye kumuacha mtumwa huru.

b) Asaba wa pamoja na mtu mwingine. Nao ni;

- i. Binti akiwa pamoja na kijana mwanamume
- ii. Binti wa mtoto wa kiume (mjukuu) akiwa pamoja na mtoto mwanaume wa mtoto mwanaume (mjukuu wa kiume).
- iii. Dada wa kwa baba na mama akiwa pamoja na ndugu wa kwa baba na mama.
- iv. Dada wa kwa baba akiwa pamoja na ndugu wa kwa baba.
- v. Dada wa kwa baba na mama au wa kwa baba akiwa pamoja na babu.

c) Asaba kwa sababu ya mtu mwingine nao ni;

- i. Dada wa kwa baba na mama au wa kwa baba tu akiwa pamoja na binti au binti wa mtoto wa kiume au wote wawili.

- ***Musharakah*** – kushirikiana fungu katika kurithi
  - Ni pale ambapo asaba wana daraja sawa na wenye fungu, hivyo asaba na wenye fungu watashirikiana kugawana fungu hilo.
- **Kuongeza Mafungu ya kurithi (Awl)**
  - Iwapo idadi ya mafungu yatakayogawiwa warithi wenye mafungu maalum ni kubwa kuliko mafungu yaliyopatikana kwa njia ya K.D.S, idadi ya mafungu iongezeke ili kila mmoja apate haki yake.
- **Kwa Mifano halisi ya mahesabu ya namna ya kurithisha.**

Rejea Kitabu cha 4, E.D.K. Shule za Sekondari, Uk. 173-175.

Rejea Juzuu ya 4, Maarifa ya Uislamu, Darasa la Watu Wazima (Familia ya Kiislamu), Uk. 101-117.

▪ **Umuhimu na Hekima ya Sheria ya Mirathi ya Kiislamu**

- Mrithi na Mrithishaji mkuu ni Allah (s.w).
Rejea Qur'an (7:128), (57:10)
- Sheria ya Kiislamu kuhusu mirathi imezingatia nguzo kubwa ya jamii ambayo ni familia.
- Mirathi katika Uislamu inahusika tu kwa ndugu na jamaa wa karibu wa marehemu kinasaba wenye sifa za kurithi.
- Kila mwenye sifa za kurithi, ana fungu lake lililokadiriwa kwa madhumuni ya ustawi wa jamii na kujenga mapenzi ya familia.
- Uislamu umezingatia uhusiano wa karibu na wa mbali wa kinasaba na marehemu ili kila mmoja apate haki na fungu lake analostahili.
- Mgawo wa mirathi katika Uislamu unazingatia uwiano wa nafasi na majukumu ya kila mwenye fungu ndani ya jamii.
- Sheria ya Uislamu juu ya kurithi, inazuia kila aina ya upendeleo, dhuluma, unyanyasaji, n.k miongoni mwa warithi.

▪ **Hekima ya Mtoto wa Kiume Kupata Mara Mbili ya Mtoto wa Kike**

- Mtoto wa kiume ndiye mwenye majukumu makubwa ya kulea na kuhudumia familia na jamii kwa ujumla.
- Mtoto wa kiume pia anajukumu la kuwa walii kwa dada zake pindi inapoidhinishwa kwa nafasi hiyo katika kuwaozesha.
- Mtoto wa kike ikitokea ameachwa (ametalikiwa), kaka yake ndiye muwajibikaji wa kumtunza mpaka atakapoondoka katika himaya yake.

- Mtoto wa kike pamoja na kuwa na majukumu machache kulinganisha na wa kiume, bado anafursa ya kupata fungu la mahari yake pia.
- Mtoto wa kike pamoja na kuwa na fursa ya kumiliki mali na rasilimali, bado hana wajibu wowote wa kutuzimia kuhudumia familia ila kwa dharura.
- **Udhaifu wa Sheria za Kitwaghuti za Kurithi**
  - Katika jamii za kijahili, wanawake hawana haki na nafasi ya kurithi chochote.
  - Katika zama za Jahiliyah, kabla ya kuja Mtume (s.a.w), sio tu wanawake walikuwa hawarithi, bali wao wenyewe walikuwa wanarithiwa kama mali pia.
  - Sheria za kitwaghuti juu ya mirathi zimejengeka katika misingi ya upendeleo, dhuluma, unyanyasaji, n.k.
  - Sheria za kitwaghuti hazizingatii sifa na vigezo vya warithi kwa marehemu kinasaba ambapo wasiostahiki wanaweza kupewa na wanaostahiki wakakosa.
  - Hakuna mafungu maalum ya kurithi katika sheria ya kitwaghuti, bali kwa vigezo vya kijinsia.
  - Sheria za kitwaghuti hazizingatii majukumu ya warithi.
Mfano mwanamke hupewa fungu kubwa kuliko mwanaume kwa kigezo kuwa eti hana uwezo wa kuchuma.
  - Sheria za kitwaghuti huzingatia, hali ya maisha, uwezo kati ya warithi badala ya ukaribu wa nasaba na vigezo.

Zoezi la 4.4

1. (a) Eleza maana ya
  - (i) Mirathi
  - (ii) Urithi
  - (iii) Asaba(b) Bainisha mambo ya kuzingatia kabla ya kugawa mirath

2. Mirathi hugawanywa kwa wanaostahiki tu. Orodhesha makundi ya warithi wafuatao;
  - (a) Wanaume 15 wanaostahiki fungu la uruthi
  - (b) Wanawake 10 wanaostahiki fungu la urithi

3. (a) Bainisha mafungu maalum ya kurithi
(b) Ainisha udhaifu wa sheria za kikafiri juu ya kurithi

4. “Mwanamume kupewa urithi mara mbili ya mwanamke ni unyanyasaji kwa wanawake”
Jadili upotofu wa kauli hii kwa kutoa hoja tano tu, kisha oneshia hekima yake.

5. Jadili umuhimu na nafasi ya Sheria za Kiislamu katika kurithisha

4.7. Hadhi na Haki za Mwanamke Katika Jamii

- **Hadhi na Haki za mwanamke katika jamii za kijahili**

- i. Wanawake walikuwa na kazi na nafasi ya kuwastarehesha wanaume tu, yaani ukahaba na umalaya.
- ii. Wanawake walikuwa watumishi kwa ajili ya kutunza na kuangalia sifa (afya) za mabwana zao.
- iii. Wanawake pia walikuwa na jukumu kubwa la kuzaa na kulea watoto kwa ajili ya mabwana zao.
- iv. Wanawake walinyimwa na kunyanyaswa haki zao kiuchumi na kijamii na kufanywa amtegemee mume moja kwa moja.
- v. Talaka haikuwa na nafasi yeyote, mwanamke alilazimika kuishi na mumewe mpaka afe hata kama hawaelewani.
- vi. Ndoa za kuolewa mwanamke baada ya kuachwa hazikuwa na nafasi, zilichukuliwa kama uzinzi wa aina yake, (civilized adultery).
- vii. Heshima na usawa katika ya mwanamume na mwanamke haikuwepo, heshima ilizingatia maumbile na hadhi ya mwanamke ndani ya jamii.
- viii. Mwanamke alikuwa huru kuchanganyikana na wanaume jambo ambalo lilichochea umalaya, ukahaba na kuharibika maadili.

- **Hifadhi ya Mwanamke na Hekima yake Katika Uislamu**

- i. Wanawake wana uhuru wa kutoka majumbani mwao kwa kutekeleza haja maalum ili kuchunga heshima yao na kuepusha uchochezi wa zinaa, n.k.
Rejea Qur'an (33:59)

- ii. Wanawake kulingana na umbile lao na jukumu lao la kuzaa na kulea, wana haki ya kulindwa heshima yao na kuhifadhiwa majumbani.
Rejea Qur'an (33:33)
- iii. Wanaume kuwa viongozi wa wanawake, si kuwa wao ni bora kuliko wanawake, bali wanaume wana kuwa ni walinzi, wahifadhi na viongozi wao.
- iv. Kutokana na fursa ya vipaji na vipawa alivyonavyo mwanaume juu ya mwanamke, analazimika kusimamia na kuongoza majukumu mengi zaidi.
- v. Kulingana na asili ya maumbile, wanawake hawawezi kuwa sawa kikazi, kimajukumu, kimavazi, kimahusiano, n.k.
Rejea Qur'an (33:36), (24:31), (24:60)

▪ **Haki za Mwanamke Katika Uislamu**

- i. *Haki ya mwanamke kupata elimu*
  - Kujielimisha ni amri kwa wanaume na wanawake, sio wanaume pekee.
Rejea Qur'an (96:1-5)
- ii. *Haki ya mwanamke katika sitara*
  - Ni haki kwa mwanamke kupata kulingana na asili ya maumbile yake.
Rejea Qur'an (33:59), (24:31)
- iii. *Haki ya mwanamke katika uchumi*
  - Kama ilivyo kwa mwanamume ana haki ya kuchuma na kumiliki uchumi, mwanamke pia ana haki hiyo.
Rejea Qur'an (4:32), (4:4)
- iv. *Haki ya mwanamke katika jamii (ndoa, mirathi na talaka)*
  - Mwanamke ana haki ya kuolewa na mwanamume anayemridhia kwa kuzingatia sheria za Kiislamu kwa hiari.

- Mwanamke ana haki ya kumuacha mume atakayeshindwa kuishi naye na kufikia lengo la ndoa. Mfano talaka ya *I'laa, Khul'u, Mubaarat*, n.k.
- Haki ya mwanamke mjane au aliyeachwa kuolewa tena na wanaume wanaowapenda kisheria.
- Mwanamke ana haki na fungu la kurithi kama alivyo mwanamume pindi mmoja wapo atakapokufa.
Rejea Qur'an (4:7)

v. *Haki ya mwanamke katika sheria*

- Mwanamume na mwanamke wana haki sawa mbele ya sheria katika kuhukumiwa, kuadhibiwa, kudai haki, n.k. bila ya ubaguzi wowote.
Rejea Qur'an (5:38), (24:2)
- Mwanamke kama mwanamume, ana haki ya kutoa ushahidi mahakamani pale inapobidi.
Rejea Qur'an (2:282)

vi. *Haki ya mwanamke kushiriki katika uongozi na siasa*

- Jukumu la kuendesha maisha ya jamii liko kwa mwanamume na mwanamke katika kuamrisha mema na kukataza mabaya.
- Suala la uongozi wa kifamilia na kijamii ni la wote, mwanamume na mwanamke isipokuwa mwanamke haruhusiwi kuwa kiongozi wa nchi.
Rejea Qur'an (9:71), (58:1-4)

Zoezi la 4.5

1. “*Wanaume ni walinzi wa wanawake.....*” (4:34)
Kutokana na mafunzo ya aya hii, bainisha hifadhi ya mwanamke na hekima yake katika jamii
2. “*Enyi mliaoamini, si halali kwenu kurithi wanawake kwa jeuri....*” (4:19)
Kwa mnasaba wa aya hii, eleza kwa ufupi hadhi na nafasi ya mwanamke katika jamii enzi za Jahiliyyah.
3. Mwanamke na mwanamume wana hadhi sawa lakini wanatofautiana pia.
Jadili kauli kwa kurejea hadhi na dhima zao katika jamii.
4. “Uislamu umempa mwanamke hadhi kubwa katika jamii”.
Fafanua kauli hii kwa kupinga sera ya Magharibi kuwa Uislamu unamnyanyasa mwanamke katika jamii.

5. MFUMO WA JAMII YA KIISLAMU

5.1. Misingi na Maadili Katika Uislamu

▪ Maana ya Maadili

Ni mwenendo na tabia inayomfikisha mwanaadamu katika hadhi yake yak ukhalifa na kufikia lengo la kuumbwa kwake.

▪ Mtazamo wa Makafiri juu ya Maadili

Wanafalsafa wa kikafiri wamejaribu kutoa majibu ya maswali ya msingi yafuatayo;

- 1) Ni lipi lengo kuu la maisha?
- 2) Ni zipi chem.-chem tunazozitegemea kutambua yapi mema na yapi maovu?
- 3) Nani msimamizi wa maadili katika jamii?
- 4) Ni kipi kichocheo kinachowafanya watu katika jamii wawe na maadili?

Udhaifu wa majibu ya maswali haya

1) Lengo kuu la maisha hapa duniani ni;

- Kuishi maisha yenye furaha – Je, ni furaha ya nini, ya aina gani, ya nani?
- Kufikia utimilifu – Je, ni upi utimilifu?, wa nini? wa nani?, na kivipi?
- Kutimiza wajibu kwa lengo la kutimiza wajibu – Je, ni lipi hilo lengo?, nani kaliweka?, lina maana gani?

2) Utambuzi wa mema na maovu ni;

- Kwa kutumia uzoefu (human experience) – Je, ni uzoefu wa nani? wa nini? Na kwa muda gani?
- Kwa kutumia silka zetu (intuition) – Je, tutegemee akili ya nani? kizazi kipi?
- Kwa kufikiri na kuhoji (rationalism) – Je, ni fikira zipi na za nani?

3) Msimamizi wa maadili ni;

- Kuwa yatasimamiwa na lengo husika – Je, lengo lipi ndio sahihi? n.k.
- Kanuni zinazooana na hoja, akili (law of practical reason) – Je, ni akili ya nani itumike? Na kivipi?
- Serikali kwa kutumia vyombo vyake.
- Maoni ya watu katika jamii – social pressure

4) *Motisha wa Kufuata maadili ni;*

- Kutaka malipo na kuepuka adhabu (reward and punishment) – Je, ni nani anayetoa malipo au adhabu?
- Maumbile ya binaadamu kutii na kuheshimu sheria.

Hivyo, ni wazi kuwa majibu na hoja zote zinaudhaifu mkubwa sana na kamwe haziwezi kumwongozo mwanadamu kimaadili.

▪ **Mtazamo wa Uislamu juu ya Maadili**

Udhaifu wa majibu ya makafiri juu ya maadili ni kutojua chanzo, hadhi na lengo halisi la mwanaadamu hapa ulimwenguni.

Hivyo, Uislamu unajenga maadili kwa kujibu maswali yafuatayo kwa usahihi;

- 1) *Nini chanzo cha binaadamu?* – Ni Allah (s.w)
Rejea Qur'an (15:28-29)
- 2) *Ni ipi hadhi ya mwanaadamu hapa ulimwenguni?* – Ni Khalifa, kiongozi wa Allah (s.w). Qur'an (2:30-34).
- 3) *Ni lipi lengo kuu la maisha ya mwanaadamu na vyote vinavyomzunguka?*
  - Mwanaadamu ameumbwa ili kumuabudu Allah (s.w). Qur'an (51:56).
  - Viumbe vinavyomzunguka ni kumwezesha binaadamu kufikia lengo lake.
Rejea Qur'an (2:29), (17:70)
- 4) *Ni ipi chem chem ya ujuzi wa mema na maovu?*
  - Ni Allah (s.w) kupitia Vitabu vyake na Mitume wake. Qur'an (57:25)
  - Qur'an na Sunnah (Hadith za Mtume (s.a.w))
- 5) *Ni nani msimamizi wa maadili katika?*
  - Ni imani thabiti juu ya Allah (s.w), siku ya mwisho na nguzo za imani.
Rejea Qur'an (33:36)
  - Mamlaka na Dola ya Kiislamu.
Rejea Qur'an (22:41)

- 6) *Ni kipi kichocheo cha watu Kufuata maadili katika jamii?*
- Ni kuhofu adhabu ya Allah (s.w) duniani na akhera
Rejea Qur'an (89:25-26)
  - Kutarajia msamaha na malipo ya pepo maisha ya akhera.
Qur'an (9:111), (61:10-13)
  - Kuhofu mamlaka ya Dola ya Kiislamu.

4.2 Sheria Katika Uislamu

- Maana ya Sheria
Kilugha: njia ya Kufuata
Kimatumizi: ni taratibu, sharti, kanuni na amri zilizowekwa kuongoza jamii.
- Kazi ya Sheria katika Jamii
  - i. Kulinda binaadamu binafsi dhidi ya madhara mbali mbali ya mwenendo wake mbaya.
  - ii. Kulinda na kuhifadhi maisha ya watu na mali au rasilimali zao kutokana na kuuliwa, kujeruhiwa, kuharibiwa, kuibiwa, n.k bila sababu ya msingi.
  - iii. Kuhifadhi na kulinda amani na usalama katika jamii kutokana na migongano, vurugu, n.k.
  - iv. Kuhifadhi na kulinda maadili ya jamii kama njia ya msingi ya kumbakisha mwanaadamu katika mwenendo mema.
  - v. Kuweka na kupanga utaratibu wa namna ya kuendesha shughuli na maisha ya kila siku kibinafsi na kijamii.
  - vi. Sheria ya Kiislamu ina kazi ya kulinda na kuhifadhi misingi mitano ya mwanaadamu ambao ni; imani, uhai, akili, heshima na hadhi na mali.
- **Chimbuko la Sheria za Kitwaghati**
  - Zimetungwa na binaadamu kwa kutumia vipawa vya akili, elimu, mila, desturi, uzoefu, mazingira na matashi ya nafsi zao.

- Katiba ndio msingi (chombo) mkuu wa sheria za Kitwaghuti ambayo hugawanya utekelezaji wake katika vyombo vikuu vitatu;
  - o Bunge (Legislature) – chombo kikuu cha kutunga sheria
  - o Serikali (Executive) – chombo kikuu cha utendaji
  - o Mahakama (Judiciary) – chombo kikuu cha kutafsiri sheria na kutoa haki.

▪ **Udhaifu wa Sheria za Kitwaghuti**

- Pamoja na mwanaadamu kupewa na vipawa vya akili, ujuzi, elimu, n.k bado ana madhaifu mengi kama ifuatayo;
  - i. Mwanaadamu ana ujuzi wa mambo machache sana juu ya ulimwengu na yale yanayomzunguka.
Rejea Qur'an (17:85)
  - ii. Mwanaadamu anaathiriwa sana na matashi ya ubinafsi, uchoyo, upendeleo, chuki, n.k.
  - iii. Binaadamu wametofautiana mno katika fikra, uoni, vipawa, uzoefu (mazoea).
  - iv. Mwanaadamu pia anaathiriwa sana na mabadiliko ya kimazingira na zama (nyakati).
- Kutokana na mapungufu haya, usimamizi na utekelezaji wa sheria za kitwaghuti hufanywa na watu wachache (watawala) kwa ajili ya manufaa yao tu.

▪ **Chimbuko la Sheria za Kiislamu**

- i. Allah (s.w) kupitia Kitabu chake - Qur'an (na Vitabu vingine vilivyotangulia)
  - Ndiyo chimbuko kuu la sheria za Kiislamu.
Rejea Qur'an (5:45-47), (59:23), (17:105)
- ii. Sunnah (Hadith za Mtume (s.a.w))
  - Ni msingi wa pili unaotokana na mwenendo wa Mtume (s.a.w) katika kutekeleza maamrishi ya Mwenyezi Mungu (s.w).
Rejea Qur'an (53:2-4), (3:31-32), (33:21) na (59:7).

- Ndiyo chem chem kuu inayofasiri Qur'an kinadharia na kivitendo na ni katika wahyi (ufunuo) pia.

Rejea Qur'an (53:3-4)

iii. **Ijma'a.**

- Maana yake ni Maafikiano ya wanachuoni (wanataaluma) wa Kiislamu katika kutoa hukumu juu ya jambo fulani lisilo na hukumu ndani ya Qur'an au Hadith kwa kupitia misingi ya Qur'an au Sunnah (Hadith).

- Ijmaa inakubalika tu isipopingana au kwenda kinyume na aya ya Qur'an au Hadith za Mtume (s.a.w)

Rejea Qur'an (3:159), (4:59), (42:38)

iv. **Qiyaas.**

- Maana yake ni kuyapatia hukumu mambo yasiyo na hukumu ya moja kwa moja katika Qur'an na Sunnah kupitia misingi sahihi ya sheria, hukumu na kanuni zilizopo katika Qur'an na Sunnah.

▪ **Halali na haramu katika Sheria ya Kiislamu**

Viwango vya halali na haramu ya mambo mbali mbali katika Uislamu viko vitano;

i. Faradh

- Ni mambo yote halali yaliyolazima na wajibu kutekelezwa na watu.

Mfano; swala, zakat, funga, n.k

ii. Mustahabu

- Ni mambo ambayo ni halali yaliyohimizwa kutekelezwa katika jamii.

Mfano; siasa, uchumi, utamaduni, n.k

iii. Mubaha (permissible)

- Ni jambo ambalo ni halali na ni ruhusa kulifanya ila si wajibu (si lazima).

Mfano; kujenga nyumba nzuri, kuwa na kipando, n.k

iv. Makruhu (Detestable)

- Ni jambo ambalo haliharamishwa moja kwa moja lakini lina madhara.

v. Haramu

- Ni mambo yote yanayokiuka maamrisho ya Allah (s.w) na Mtume wake (s.a.w).

▪ **Aina za Makosa na Adhabu Zake Katika Sheria ya Kiislamu**

a) Makosa ya Hudud

- Ni yale makosa ambayo hukumu na adhabu zake zimetajwa katika Qur'an au Hadith za Mtume (s.a.w).
- Mfano wa makosa na adhabu (hukumu) hizo ni;
Kuritadi (rida) - ,hukumu yake ni kuuliwa. Qur'an (9:5).
Uasi (baghi) – ni kupigana kama wamekataa suluhu. Qur'an (49:9)
Wizi – ni kukatwa mkono wa kulia baada ya kutimizwa sharti kadhaa.
 Qur'an (5:38)
Zinaa – hukumu yake ni kupigwa fimbo 100 hadharani. Qur'an (24:2)
Ulevi – ni kupigwa viboko 80 kwa mujibu wa Hadith za Mtume (s.a.w).
 Qur'an (5:90)

b) Makosa ya Qisas

- Ni makosa yanayotokana na kudhulumu haki ya mtu.
- Hukumu yake ni kulipiza kisasi kwa kumfanyia kama alivyokufanyia.
 Rejea Qur'an (2:178), (5:45)

c) Makosa ya Ta'azir

- Ni makosa ambayo hukumu au adhabu yake haija tajwa moja kwa moja katika Qur'an au Hadith za Mtume (s.a.w).
- Hukumu na adhabu yake hutolewa na Jaji au hakimumu kwa idhini ya kiongozi wa Kiislamu kulingana na kosa na mazingira.

▪ **Haki za Wasiokuwa Waislamu Katika Dola ya Kiislamu**

Sheria ya Kiislamu inawapa haki wasiokuwa waislamu kama ifuatavyo;

i. *Haki ya ulinzi wa mali na maisha yao.*

- Ni haramu kumwaga damu ya asiyekuwa muislamu bila sababu ya msingi.

ii. *Haki katika sheria ya jinai*

- Makosa yote ya jinai (penal laws) adhabu zake ni sawa kwa waislamu na wasiokuwa waislamu pia.

iii. *Haki katika sheria ya madai (civil laws)*

- Hukumu na adhabu za madai ni sawa sawa kwa waislamu na wasiokuwa waislamu.

iv. *Haki ya heshima*

- Ni kosa na haifai kumvunjia heshima, kumdhulumu, n.k asiyekuwa muislamu kama ilivyo kwa muislamu.

v. *Haki katika sheria ya mtu binafsi*

- Sheria ya Kiislamu inahukumu mambo yote ya mtu binafsi kulingana na imani ya dini yake.

5.3. Uchumi Katika Uislamu

▪ **Maana ya Uchumi**

- Ni uzalishaji, usambazaji na utumiaji wa mali, rasilimali na huduma mbalimbali katika jamii ili kujenga mahusiano kati ya binaadamu na Allah (s.w).

▪ **Tofauti ya Mfumo wa Uchumi wa Kiislamu na ule wa Kitwaghuti**

Uchumi wa Kiislamu	Uchumi wa Kitwaghuti
<p>1. Dhana ya mafanikio</p> <p>Huzingatia hatima yake ambayo ni kupata radhi za Allah (s.w) pekee.</p>	<p>Huzingatia kiasi cha mali alichokichuma na kukimiliki mtu.</p>

<p>2. <i>Dhana ya umilikaji mali</i></p> <p>Mmiliki hakika wa pekee wa mali na rasilimali zote ni Allah (s.w).</p>	<p>Mmiliki ni mwanaadamu anayehusika na kuchuma, kuzalisha na kusambaza.</p>
<p>3. <i>Dhana ya bidhaa</i></p> <p>Ni kitu kilicho safi, kizuri, twahara, halali, n.k.</p>	<p>Ni kitu chochote kinachoweza kutumiwa na mtu au watu.</p>
<p>4. <i>Dhana ya matumizi</i></p> <p>Haifai kufuja au kutumia mali au rasilimali kwa njia za haramu.</p>	<p>Mtu anauhuru wa kufuja na kutumia mali au rasilimali apendavyo.</p>
<p>5. <i>Mizani ya wakati katika kutumia</i></p> <p>Ni kujiuliza, nini matokeo ya mali au rasilimali hiyo baada ya muda fulani?</p>	<p>Ni kujiuliza, kiasi gani cha mali au rasilimali mtu awe nacho baada ya muda fulani?</p>

▪ **Njia na Misingi ya Uchumi Halali Katika Uislamu**

- i. Pasiwe na udanganyifu wowote katika uuzaji na ununuzi wa bidhaa au mali.
Rejea Qur'an (17:35), (26:181-183), (83:1-4)
- ii. Pasiwe na viapo katika kuuza au kununua bidha, kwani ni miongoni mwa kuuza kwa ujanja-ujanja.
Abu Qatada ameeleza kuwa Mtume wa Allah amesema:
"Kuwa mwangalifu na viapo vingi katika uuzaji, kwa sababu japo kunarahisisha uuzaji, kuna punguza baraka" (Muslim).
- iii. Pawe na uhuru kamili kwa mnunuzi kuikataa au kuikubali bidhaa baada ya kuiangalia.
- iv. Bidhaa yenyewe iwe halali na iwe imechumwa kwa misingi ya halali pia.
- v. Kuwepo na maelewano kati ya muuzaji na mnunuzi bila masharti. Dosari yeyote ya bidhaa ijulikane kabla ya manunuzi kufanyika.
- vi. Muuzaji awe na uhuru wa kuuza bidhaa yake kwa bei yenye maslahi kwake na isiwe ya kumnyonya mnunuzi.

▪ **Njia za Biashara Haramu Katika Uislamu**

Miongoni mwa biashara zilizoharamu hata kama zimetokana na bidhaa halali ni;

i. Muzabanah

- Ni kunufaika kibiashara kutokana na matatizo ya watu (muuzaji na mnunuzi).

ii. Mu'awamah

- Ni uuzaji au ununuzi wa matunda au mazao shambani kabla ya kukomaa kwake na kufaa kuliwa.

iii. Hablul-Habalah

- Ni kuuza au kununua kilichoko tumboni mwa mnyama kabla hakijazaliwa.

iv. Kuuza au kununua bidhaa kabla haijafika sokoni.

Ibn Abbas (r.a) ameeleza:

“Katika mauzo aliyoyaharamisha Mtume (s.a.w) ni mauzo ya chakula mpaka yawe mikononi mwa mnunuzi...” (Bukhari na Muslim)

v. Kuuza au kununua bidhaa iliyouzwa au kununuliwa tayari na mtu mwingine kwa kuongeza bei au namna nyingineyo.

vi. Kuuza maji au majani asili yasiyogharamiwa kwa chochote.

Jaabir (r.a) amesimulia kuwa Mtume wa Allah amekataza kuuza maji ya asili.
(Muslim)

vii. Kuuza au kununua samaki walioko baharini, ndege asiyefugwa (anayeruka angani), maziwa yangali hayajakamuliwa, kiumbe kilicho tumboni mwa mnyama, n.k.

viii. Kuuza au kununua damu, uhuru wa mtu, nywele au maziwa ya binaadamu, n.k.

- ix. Kuuza au kununua mbwa, nguruwe, pombe, mizoga, masanamu, picha za watu au wanyama, n.k.
- x. Ulanguzi (kuhodhi bidhaa) au kuifanya bidhaa iwe adimu sokoni ili baadae uuze kwa bei yak juu unayotaka.
- xi. Kuuza au kununua kwa kupunja au kuharibu vipimo.
“Maangamizo yatawathubutikia wapunjao (wenzao vipimo).....” (83:1-3)
- xii. Kuuza kwa kuficha dosari ya bidhaa, n.k.
- xiii. Kuuza au kununua bidhaa kwa wizi, hongo, rushwa, riba, n.k.
 Rejea Qur'an (2:276-279)
- xiv. Aina zote za kamari kama ramli, kupiga bao, utabiri, n.k.
 Rejea Qur'an (5:90-91)
- xv. Aina zote za miziki, ngoma, n.k.

▪ **Bidhaa Haramu Katika Uislamu**

Miongoni mwa bidhaa haramu hata kama biashara yake itafanywa kihalali ni;

- i. Pombe za aina zote
- ii. Mizoga, damu, n.k
- iii. Mbwa, nguruwe, paka, n.k
- iv. Masanamu, picha za watu au wanyama, n.k
- v. Bidhaa ya wizi, n.k.

▪ **Riba na Madhara Yake Katika Jamii**

- Riba ni kipato chochote kile cha ziada kutokana na mkopo au mtaji bila kushiriki katika faida au hasara.

Rejea Qur'an (2:275-276)

Uharamu wa Riba

- i. Uislamu umeharamisha riba kwa sababu ni dhulma (unyonyaji) kwa mnyonge mwenye dhiki aliyekopa ili kukidhi haja ya msingi kimaisha.

- ii. Riba inahamisha mali na rasilimali kutoka kwa maskini au wanyonge kwenda kwa matajiri.
- iii. Riba huondoa usawa na uadilifu katika kugawa na kutumia mali na rasilimali baina ya maskini au wanyonge na matajiri.
- iv. Riba imeharamishwa kwa sababu huleta maisha ya kivivu na kutowajibika kwa matajiri, kuchuma bila jasho lolote.
- v. Riba ina sababisha watu maskini na wanyonge wabakie kuishi kidhalili kwa kuwatumikia matajiri tu.
- vi. Riba husababisha uchumi kuzorota kwa kumikiwa na watu wachache au vyombo kama mabenki, bima, kwa mfumo wa riba.

Madhara ya Riba Katika Jamii

- i. Riba inachafua nafsi ya tajiri, kwa kuwa bahili, mchoyo asiyetayari kuwasaidia maskini, wanyonge na wenye shida mpaka bila malipo yeyote ya ziada.
- ii. Riba huchafua mali ya tajiri kutokana na njia haramu za kuchuma na kumiliki bila kuzingatia mipaka.
- iii. Riba inakandamiza wanyonge, maskini na wenye dhiki na matatizo, wenye kuhitajia misaada ili waweze kuishi.
- iv. Riba inaharibu uchumi na maendeleo ya jamii kwa kudhulumu kundi la maskini na kufaidisha kundi la matajiri.
- v. Riba inahamisha uchumi, mali na rasilimali kutoka kwa maskini na wanyonge kwenda kwa matajiri.

▪ **Taasisi za Kifedha Katika Mfumo wa Uchumi wa Kiislamu**

- Ni taasisi za kifedha zinazohusika na kuhifadhi akiba na mali za watu zenye thamani kubwa kama dhahabu, n.k.
- Benki hurahisisha kutoa huduma ya malipo kwa watu au wafanyakazi kupitia cheque, cash au hundi, n.k.
- Benki hurahisisha mtu kupata huduma ya malipo ya kifedha katika masafa ya mbali popote ulimwenguni kupitia matawi yake.
- Benki huepusha watu kuibiwa au kutembea na fedha nyingi au vitu vya thamani kubwa mkononi.
- Benki pia zinatoa mikopo mikubwa ili kuendeleza uchumi kwa watu na nchi kwa ujumla kama sekta za viwanda, kilimo, n.k.

Benki za Kiislamu

Ni miongoni mwa taasisi za kifedha zinazotoa huduma katika msingi isiyokuwa na riba kupitia miradi au biashara zifuatazo;

i. Mudharabah

- Ni makubaliano kati ya watu wawili au zaidi ambapo mmoja hutoa mtaji na mwingine hushiriki kikamilifu kuendesha biashara au mradi.

ii. Musharakah

- Ni ushiriki kikamilifu wa watu wawili au zaidi katika kutoa mtaji na kuendesha biashara au mradi.

iii. Ijara – Uara wa Iktna

- Ni utaratibu wa kutumia fedha au mtaji kukodisha majumba, magari, mashamba, n.k. kwa ajili ya uzalishaji mali.

iv. Murabah

- Ni njia ya kununua bidhaa kwa wingi ili kuwauzia wafanyabiashara kwa oda ya bei walioafikiana.

v. ***Muqaradhah***

- Ni mtindo ambao mtu au benki hununua hisa “share” au “bonds” katika kampuni za uzalishaji kwa makubaliano ya kugawana faida au hasara.

Faida ya benki za Kiislamu

- Kuokoa uchumi wa jamii kutokana na riba na madhara yake.
- Hutoa mgawo na ushirika sawa katika kusimamia na kuendesha miradi na rasilimali kati ya maskini na wamiliki (matajiri).
- Huinua uchumi wa jamii kutokana na tahadhari na umakini mkubwa unaochukuliwa.

Rejea Kitabu cha 4, EDK. Shule za Sekondari, uk. 229-242.

5.4. Siasa na Uendeshaaji wa Dola

▪ **Maana ya Siasa na Dola kwa Mtazamo wa Kikafiri**

Siasa: ni sayansi ya kuongoza jamii

Dola: ni eneo la ardhi lenye mkusanyiko wa watu huru chini ya utawala mmoja wenye kujitosheleza kimahitaji na ulinzi wa mipaka yake.

Chimbuko la Siasa za Kitwaghuti

- i. Ujima – Primitive age
- ii. Mfumo wa siasa za Utumwa
- iii. Mfumo wa siasa za Kimwinyi
- iv. Mfumo wa siasa za Kibepari
- v. Mfumo wa siasa za Kijamaa
- vi. Mfumo wa siasa za Kidemokrasia

Muundo wa Dola wa Kikafiri

Uko sehemu kuu tatu;

1. Serikali na mgawanyo wake
  - a. Kiongozi mkuu wa dola au rais

- b. Baraza la mawaziri
  - c. Majeshi
- 2. Bunge na kazi zake
  - a. Kutunga sheria
  - b. Kujadili na kupitisha bajeti ya serikali
  - c. Kudhibiti mwenendo wa serikali
- 3. Mahakama na aina zake
  - Mahakama ya Rufaa
  - Mahakama Kuu
  - Mahakama ya Wilaya
  - Mahakama ya Mwanzo
    - a. Kueleza na kufafanua utekelezaji wa sheria
    - b. Kuwajibisha na kutoa adhabu

Msonge wa Uongozi wa Kitwaghuti

Serikali ya Kibunge <i>(Parliamentary form of government)</i>	Serikali chini ya Rais <i>(Presidential form of government)</i>
1. Bunge / Sanate	1. Rais
2. Waziri Mkuu / Rais	2. Waziri Mkuu
3. Baraza la Mawaziri	3. Wabunge (Bunge)
4. Wakuu wa Majimbo (Mikoa)	4. Baraza la Mawaziri
5. Watendaji mbali mbali	5. Wakuu wa Majimbo (Mikoa)
6. Raia	6. Watendaji Mbali mbali
	7. Raia

▪ **Muundo wa Dola ya Kiislamu**

- Dola ni fani ya sayansi ya siasa yenye mamlaka ya juu ya kuamuru, kuongoza na kudhibiti vyote vilivyo ndani ya mipaka ya eneo, nchi yake.
- Serikali ndiyo taasisi kuu katika Dola ya Kiislamu yenye mgawanyo wa sehemu kuu tatu;

1. Bunge (Shura)

- Kutafsiri na kuweka utekelezaji wa sheria kutokana na Qur'an na Sunnah.
- Kuainisha na kuidhinisha sheria, tafsiri au fat-wa mbali mbali kutokana na Ijma'a na Qiyaas.
- Kutoa fat-wa au hukumu za kidharura kutokana na hali ya siasa, uchumi, n.k.

2. Urasimu – Uulil'Amr (Adminstration)

- Ni wasimamizi wanaotakiwa kutiwa katika utekelezaji wa maamrisha na makatazo mbali mbali ya Allah (s.w).
  - Kuandaa jamii kupokea na kuyafanyia kazi maamrisha na makatazo yote ya Allah (s.w).
- Rejea Qur'an (26:151-152)

3. Mahakama

- Kufafanua, kusimamia na kuhakikisha hukumu na sheria za Allah (s.w) zinatekelezwa ili kulinda haki, uadilifu na kuondoa uovu katika jamii.
- Rejea Qur'an (5:45-50)

▪ Uraia Katika Dola ya Kiislamu

- Kuna raia wa aina mbili
  - Waislamu* – wote wazawa na wa kuhamia bila kuja tofauti za rangi, taifa, n.k. wote ni ndugu wa moja. Qur'an (49:10), (8:72).
  - Dhimmi* – wananchi wote wasiokuwa waislamu katika Dola ya Kiislamu watakubaliwa tu iwapo watatii maamrisha ya Dola.

▪ Msonge wa Uongozi Katika Dola ya Kiislamu

Msonge wa Uongozi Katika jamii ya Kiislamu.	Msonge wa Uongozi wa Dola ya Kiislamu wakati wa Mtume (s.a.w)
1. Allah (s.w) – Qur'an	1. Allah (s.w)

2. Mtume (s.a.w) – Sunnah	2. Mtume Muhammad (s.a.w)
3. Majlis Shura – Bunge	3. Shura – (Sekretariati ya Mtume)
4. Viongozi wa ngazi mbali mbali	4. Viongozi wa Mikoa na wengine
5. Umma wa dola ya Kiislamu	5. Umma (Waislamu na wasio waislamu)

▪ ***Sifa za Viongozi wa Kiislamu***

- i. Mjuzi wa Qur'an na Sunnah na kitengo cha anachoongoza.
- ii. Mcha – Mungu
- iii. Mwenye tabia njema
- iv. Mwenye kujipamba na vipengele vya tabia njema.
- v. Mwenye afya au siha nzuri
- vi. Aliyebaleghe.

▪ **Usimamizi wa Haki Katika Dola ya Kiislamu**

- Ni wajibu wa dola kuhuisha, kuendeleza na kudumisha maadili ya jamii ili kuishi kwa furaha na amani ya kweli.
- Ni wajibu kukomesha maovu ambayo husababisha vurugu, huzuni na mashaka katika jamii.
- Ni wajibu kusimamia haki na uadilifu wa kila raia bila upendeleo wa aina yeyote kama ifuatavyo;

a) Haki za kila binaadamu

- Haki ya kuishi
- Haki ya usalama wa maisha yao
- Haki ya kuheshimu utwahirifu wa manmade
- Haki ya heshima
- Haki ya uhuru binafsi
- Haki ya usawa wa binaadamu
- Haki ya mahusiano

b) Haki za raia Katika Dola ya Kiislamu

- Haki ya kuendesha maisha binafsi
- Haki ya kupinga na kuzuia udhalimu, maovu na kuamrisha mema
- Haki ya uhuru wa kutoa maoni na kuheshimiwa
- Haki ya kuamini na kuabudu
- Haki ya kushitaki viongozi wa Dola
- Haki ya kushika hatamu ya uongozi wa Dola

c) Haki za Wasiokuwa Waislamu Katika Dola ya Kiislamu

- Haki ya ulinzi na usalama wa maisha na mali zao
- Haki katika sheria za jinai
- Haki katika sheria za madai
- Haki ya heshima
- Haki ya uhuru na katika sheria ya mtu binafsi
- Haki ya uhuru wa kuamini na kufanya ibada kwa mujibu wa imani yake.

Kumbuka:

Dhimmi hawana haki ya kuongoza katika Dola ya Kiislamu kwa sababu wanaenda kinyume na hawakubaliani na malengo ya Dola.

Rejea Qur'an (2:257)

Zoezi la 5

1. (a) Eleza maana ya maadili
(b) Ni ipi misingi ya maadili kwa mtazamo wa
  - (i) Uislamu
  - (ii) Kukafiri

2. (a) Nini maana ya sheria kilugha na kimatumizi
(b) Orodhesha kazi tano za sheria katika jamii kwa mujibu wa Uislamu

3. (a) Taja chimbo la sheria za kitwaghuti na udhaifu wake katika jamii
(b) “Ni Uislamu tu ndio unaoweza kulinda amani na kuleta matunda ya kweli katika jamii”
Onesha ukweli wa kauli hii kwa kuainisha misingi na chimbuko la sheria za Kiislamu.

4. (a) Eleza maana ya maneno yafuatayo;
  - (i) Mubaahah
  - (ii) Makuruh
  - (iii) Faradh
  - (iv) Haramu
  - (v) Mustahab
(b) Eleza kwa ushahidi wa Qur’an au Hadith aina za makosa yafuatayo pamoja na adhabu zake;
  - (i) Ta’azir
  - (ii) Huduud
  - (iii) Qisas

5. Bainisha haki za wasiokuwa waislamu katika Dola ya Kiislamu
6. (a) Tofautisha njia za uchumi wa Kiislamu na zile za Kitwaghuti.
(b) Bainisha misingi ya Uchumi halali katika Uislamu

7. (a) Eleza maana ya aina ya biashara zifuatazo;
  - (i) Mu’awamah

- (ii) Muzabanah
  - (iii)Hablul habalah
  - (b) Taja bidhaa haramu tano zisizokubalika hata kama zitaendeshwa kwa njia ya halali
8. “..... *Na Allah (s.w) amehalalisha biashara na kuiharamisha riba.....*” (2:275)
Kwa mujibu wa aya hii, bainisha madhara ya riba katika jamii
9. (a) Orodhesha kazi tano za taasisi za kifedha (Benki) katika jamii.
(b) Bainisha njia za taasisi za Kifedha za Kiislamu zifuatazo;
- (i) Mushaarakah
  - (ii) Mudharabah
  - (iii)Ijara- Uara wa Ikhtina
  - (iv)Murabah
  - (v) Muqaaradhah
10. (a) Ni lipi chimbuko la siasa za Kitwaghuti na muundo wake wa Dola (uongozi) ?
(b) Tofautisha muundo wa Dola ya Kiislamu na ule wa Kikafiri
(c) Bainisha sifa muhimu za Kiongozi katika Uislamu
11. (a) Taja aina za raia wanaopatikana katika Dola ya Kiislamu
(b) Eleza kwa ufupi namna Dola ya Kiislamu inavyolinda haki za raia mbali mbali

6. QUR'AN

6.1. Ithibati ya Qur'an

▪ Madai ya Makafiri Dhidi ya Qur'an na Udhaifu Wake

- i. Dai kuwa Qur'an ni mashairi aliyotunga Muhammad (s.a.w)
  - Maquraishi wa Makka walidai kuwa Qur'an ni mashairi aliyotunga Muhammad kwa ujuzi na ueledi mkubwa wa historia ya Waarabu.

Udhaifu wa dai hili:

- Ujumbe wa Qur'an unatofautiana sana na ule wa mashairi kimvuto na taathira kama mashairi mashuhuri Labiib Ibn Rabiah alikiri hilo.

- ii. Dai kuwa Qur'an ni zao la njozi za Mtume (s.a.w) zilizovurugika
  - Waandishi kama akina Anderson na Watt walidai kuwa Qur'an ni zao la mawazo na dhana tu za Muhammad zilizovurugika.

Udhaifu wa dai hili:

- Dhana hizi hazina ukweli wowote kwa sababu haijawahi kutokea katika historia ya mwanaadamu kuuunda kitabu kwa ndoto mithili ya Qur'an.
Rejea Qur'an (21:5)

- iii. Dai kuwa Qur'an ni zao la mwenye kifafa na aliyepagawa na shetani
  - Baadhi ya waandishi wa kikafiri wamedai bila ushahidi wowote kuwa Mtume Muhammad (s.a.w) alitunga Qur'an akiwa katika hali ya kifafa.

Udhaifu wa dai hili:

- Dai hili halina ukweli wowote kwani haijawahi kutokea katika historia ya mwanadamu mtu mwenye kifafa kuunda Kitabu chenye wafuasi wengi.
Rejea Qur'an (10:38)

iv. Dai kuwa Qur'an ni aya za shetani

- Salman Rushdie alidai kuwa Muhammad hakushukiwa na wahyi wowote isipokuwa ni mawazo yake akiongozwa na shetani katika kuandika Qur'an.

Udhaifu wa dai hili:

- Qur'an yenyewe inadhihirisha kuwa si aya za shetani, na kama ingelikuwa ni aya za shetani kwa nini adhihirishe uadui wake kwa wanaadamu?

Rejea Qur'an (81:25), (6:112), (35:6), (17:88), (4:82)

v. Dai kuwa Mtume Muhammad (s.a.w) aliandika Qur'an kwa msaada wa Mayahudi na Wakristo

- Makafiri wanadai kuwa Mtume (s.a.w) aliandika Qur'an kwa kunakili mafundisho ya Biblia kutokana na baadhi ya aya kufanana.
- Pia wanadai kuwa alifundishwa na Ujumbe wa Qur'an alipokutana na Padri Bahirah katika safari yake ya Shamu akiwa na miaka 12.

Udhaifu wa madai haya:

- Mtume Muhammad (s.a.w) hakujua kusoma wala kuandika na alisema Qur'an inatoka kwa Allah (s.w) vinginevyo ingelikuwa na hitilafu nyingi.
- Nakala ya kwanza ya Agano la Kale iliyotafsiriwa kwa lugha ya Kiarabu ilipatikana miaka 200 baada ya kutawafu (kufa) Mtume (s.a.w).
- Mtume (s.a.w) alikutana na Padri Bahirah akiwa na miaka 12, sio jambo rahisi kufundishwa ujumbe muda huo na aje kuufundisha baada ya miaka 28.

Rejea Qur'an (16:103)

vi. Dai kuwa Muhammad (s.a.w) alitunga Qur'an ili kuleta umoja na ukombozi wa Waarabu

- Wako baadhi ya Makafiri wanaodai kuwa Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an ili awaunganishe na kuwakomboa Waarabu.

Udhai wa dai hili:

- Dai hilo sio la kweli kwa sababu hakuna msisitizo wowote ndani ya Qur'an juu ya ukombozi na umoja wa Waarabu na Qur'an inapingana na ukabila.
- Pia Mtume (s.a.w) angelikubali pendekezo la Maquraishi kuwa kiongozi wa Waarabu ili atumie fursa hiyo kujenga umoja wa Waarabu.
Rejea Qur'an (3:42)

vii. Dai kuwa Mtume Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an ili kurekebisha tabia za Waarabu.

- Wapo Makafiri wanaodai kuwa Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an ili kujenga mwenendo na tabia nzuri za ndugu zake Waarabu.

Udhaifu wa dai hili:

- Kujenga tabia na mwenendo mzuri wa watu ni jambo zuri ambalo halihiajii kutumia udanganyifu au uongo wa aina yeyote.
Rejea Qur'an (6:93), (5:101)

viii. Dai kuwa Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an ili ajinufaishe kiuchumi.

- Baadhi ya watu wanadai kuwa Muhammad (s.a.w) kwa ajili ya kujinufaisha kiuchumi.

Udhaifu wa dai hili:

- Kama Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an kujinufaisha kiuchumi mbona hali yake kiuchumi ilizidi kuwa duni hata baada ya Utume.
Rejea Qur'an (33:28-29)

- ix. Dai kuwa Muhammad (s.a.w) aliitunga Qur'an ili kuwania madaraka na ukubwa
- Makafiri wamedai pia kuwa Muhammad (s.a.w) alitunga Qur'an ili kujipatia madaraka na ukubwa kwa Waarabu.

Udhaifu wa dai hili:

- Mtume Muhammad (s.a.w) ni mtu aliyejulikana sana ulimwenguni, hivyo hakuwa na haja ya kutumia Qur'an kuomba madaraka.
  - Mtume (s.a.w) mwenyewe alikataa ofa ya kuwa kiongozi wa Waarabu walipomtaka ili aache kazi ya kulingania Uislamu.
- Rejea Qur'an (9:61), (45:9), (28:86), (18:110), (6:50)

▪ **Tofauti za Kimsingi Kati ya Qur'an na Biblia**

Biblia	Qur'an
1. Biblia ni mkusanyiko wa vitabu 73 au 66 na waandishi wasiopungua 40	1. Ni Kitabu kimoja tu kilichotoka kwa Allah na aya zake ziliandikwa mara tu baada ya kushuka.
2. Ni kitabu chenye mchanganyiko wa maneno ya Mwenyezi Mungu, Mitume na maoni ya watu.	2. Ni Kitabu ni Maneno ya Mwenyezi Mungu peke yake, hata neno la Mtume (s.a.w) halipo.
3. Biblia kama Agano la Kale na Jipya zimetoa historia ya Mitume kama zilivyosimuliwa na wafuasi wao.	3. Qur'an haijatoa historia ya Mtume (s.a.w) na wengine kama ilivyosimuliwa na maswahaba wake.
4. Biblia inavyo vitabu vingi vilivyoandikwa baada ya kuondoka (kutawafu) Mitume hao.	4. Qur'an iliandikwa wakati wa uhai wa Mtume (s.a.w) tu na kuhifadhiwa na mamia ya watu.
5. Jumuiya na Umoja wa makanisa ulikaa Sinodi mwaka 325 kuamua Injili ipi iandikwe au isiandikwe katika Biblia.	5. Hakuna mkusanyiko wa Waislamu uliokaa na kuamua kipi kiandikwe au kisiandikwe katika Qur'an.

▪ **Uthibitisho Kuwa Qur'an ni Neno la Mwenyezi Mungu (s.w)**

a) Uthibitisho Kutokana na Qur'an Yenyewe

- i. Kutojua kusoma na kuandika kwa Mtume Muhammad (s.a.w)
  - Mtume (s.a.w) kutokujua kusoma na kuandika ni ushahidi tosha kuwa asingeweza kutunga Kitabu mfano wa Qur'an.
Rejea Qur'an (7:158), (29:48)
- ii. Qur'an yenyewe inajieleza kuwa ni Kitabu cha Allah (s.w) kama ifuatavyo;
“Uteremsho wa Kitabu hiki umetoka kwa Mwenyezi Mungu, Mwenye Nguvu na Mwenye Hikima” (45:2)
Pia rejea Qur'an (4:166), (32:2-3), (35:31), (25:1), n.k
- iii. Hali aliyokuwa nayo Mtume (s.a.w) wakati akipokea wahyi
  - Mtume (s.a.w) alikuwa akiogopa kuwa atasahau anayoteremshiwa, akawa na pupa kuyakariri, hii ni ushahidi kuwa hayakuwa maneno yake.
Rejea Qur'an (75:16-18), (87:6-7)
- iv. Qur'an kushuka kidogo kidogo kwa kipindi cha miaka 23 kimatukio.
  - Kama Qur'an aliitunga Mtume (s.a.w) angeliitunga yote kwa pamoja tena kwa haraka ili kuitumia kuongoza jamii.
Rejea Qur'an (17:106), (25:32), (76:23)
- v. Mtume (s.a.w) kukosolewa ndani ya Qur'an
  - Kama Mtume Muhammad (s.a.w) angelikuwa ndiye mtunzi wa Qur'an asingelikosolewa mara nyingi katika Kitabu alichokitunga mwenyewe.
Rejea Qur'an (33:1-3), (66:1), (80:1-12), n.k
- vi. Kutokea kweli matukio yalitabiriwa katika Qur'an
  - Mifano ya matukio ni; Waislamu kuwashinda Warumi na Maquishi na kuwa katika hali ya furaha na amani, utabiri wa kuangamia Abu Lahab.
Rejea Qur'an (30:2-3), (111:1-5), (93:4-5), (94:5-6), (48:1), n.k

vii. Mpangilio na muundo wa aya na sura za Qur'an wakati wa kushuka kwake na kuandikwa katika msahafu.

- Aya na sura za Qur'an zimepangiliwa ki-idadi na kimuundo kwa namna ya ajabu ambayo hakuna mwanaadamu yeyote anayeweza kufanya hivyo.

Mfano: neno *mbingu saba* limetajwa mara *saba*, neno "*Yaum*" (siku) limetajwa mara 365, neno "*shahri*" (mwezi) limetajwa mara 12, n.k.

Rejea Qur'an (3:59), (2:87), (2:33-37), (20:115-121), n.k

viii. Wanaadamu kushindwa kutunga na kuandika Kitabu mfano wa Qur'an

- Qur'an imetoa changamoto kwa kuwataka wanaadamu kutunga kitabu au sura moja au aya moja tu mfano wa Qur'an hakuna aliyeweza.

Rejea Qur'an (17:88), (11:13), (2:23), (10:38), n.k

ix. Maudhui ya Qur'an na mvuto wa ujumbe wake

- Qur'an inaathiri na kugonga nyoyo za watu hata ambao si waislamu, mfano Umar Ibn Khattab na mshairi Labib ibn Rabiah kabla ya kusilimu.

Rejea Qur'an (20:1-7), (4:82), (39:23), n.k

x. Ahadi ya Kuhifadhiwa na kulindwa Qur'an na kubakia katika asili yake

- Ni Qur'an pekee ambayo mwanaadamu hawezi kukiharibu kwa namna yeyote ile ya kuongeza au kupungaza chochote.

Rejea Qur'an (15:9)

b) Ushahidi kutokana na Historia (Hadith)

- Historia ilivyokuwa inashuka Qur'an na namna ambavyo Mtume (s.a.w) alikuwa akiipokea ni ushahidi pia kama ifuatavyo;

i. Mtume (s.a.w) kushikwa na hofu na wasiwasi sana alipotembelewa na Malaika Jibril (a.s) katika Jabal (Pango la) Hira'a.

- ii. Mtume (s.a.w) alikuwa anabadilika haiba yake na kutokwa na jasho jingi wakati wa kupokea wahyi.

Rejea Hadith ya Bi Aisha (r.a)

6.2. Mafunzo ya Sura Zilizochaguliwa

▪ Suratul – Bayyinah (98): Imetereshwa Madinah; Ina Aya 8

Kwa jina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, Mwenye Kurehemu.

1. Wale waliokufuru miongoni mwa watu wa Kitabu na washirikina (walitoa ahadi kuwa) hawataacha (waliyonayo) mpaka iwajie hoja (iliyodhahiri ya kuonesha upotofu wa dini yao).
2. (Naye ni) Mtume aliyetoka kwa Allah anayewasomea kurasa zenye kutakaswa.
3. Ndani yake humo zimo sharia madhubuti.
4. Wala hawakufarikiana wale waliopewa Kitabu ila baada ya kuwajia hoja hiyo (waliokuwa wakiitaka).
5. Wala hawakuamrisha ila kumuabudu Allah kwa kumtakasia dini na waache dini za upotofu (upotevu), na wasimamishe Swala na watoe Zakat. Hiyo ndiyo dini iliyo sawa (nao wameikataa).
6. Bila shaka wale waliokufuru miongoni mwa watu waliopewa Kitabu na washirikina wataingia katika moto wa Jahannam; wakae humo milele; hao ni waovu wa viumbe.
7. Hakika walioamini na kutenda mema, basi hao ndio wema wa viumbe.
8. Malipo yao kwa Mola wao ni pepo ya daima ambayo mbele yake inapita mito, watakaa humo milele; Allah amewaridhia, nao wameridhika (na malipo). Hayo ni kwa yule anayemuogopa Mola wake.

Mafunzo ya sura hii kwa ufupi:

1. Katika zama zetu hizi muongozo pekee wa kumuongoza mwanaadamu ni Qur'an kama alivyokuja nayo Mtume (s.a.w).
2. Mayahudi, Wakristo na Washirikina wengine wamehiari kuendelea kuwepo katika upotofu kwa jeuri licha ya kuwajia Mtume (s.a.w) na uongofu wa haki.

3. Wana adhabu kali wale waliokufuru na kufuata dini na njia za upotofu (upotevu) baada ya kuwajia na kuijua haki.
4. Wenye kufanya amali njema watakuwa na malipo mazuri ya pepo ya kudumu na milele kwa Mola wao.
5. Kumuabudu Allah (s.w) ipasavyo ni pamoja na kumtakasia dini yake kwa kusimamisha swala na kutoa zakat.

▪ **Suratut – Tiyn (95): Imeteremshwa Makkah; Ina Aya 8**

Kwa jina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, Mwenye Kurehemu.

1. Naapa kwa tini na Zaituni (chini ya miti hiiamepata Utume Nabii Ibrahim na Nabii Nuhu).
2. (Na) kwa mlima Sinai (amepata Kitabu hapo Nabii Musa).
3. Na kwa mji huu wenye amani (wa Makka alipopelekewa Utume Nabii Muhammad).
4. Bila shaka tumemuumba mwanaadamu kwa umbo lililo bora kabisa.
5. Halafu tukamrejesha chini kuliko walio chini.
6. Isipokuwa wale walioamini na wakatenda mema, watakuwa na ujira usiokwisha (unaoendelea kwa Mola wao).
7. Basi lipi likupalo kukadhibisha (kukanusha) malipo baada (ya kuona hayo)?
8. Je, Mwenyezi Mungu si Hakimu muadilifu kuliko Mahakimu wote?

Mafunzo ya sura hii kwa ufupi:

1. Allah (s.w) pekee ndiye mwenye mamlaka ya kuapia kiumbe chake chochote na mwanaadamu anaruhusiwa kuapa kwa jina la Allah (s.w) pekee.
2. Umbile la mwanadamu ni katika dalili za kuonesha kuwepo na uwezo wa Allah (s.w).
3. Ubora wa mwanadamu hupatikana kutokana na imani sahihi ikiambatanishwa na vitendo vizuri pia.
4. Ni lazima iwepo siku ya hukumu ili waumini waliotenda wema walipwe wema wao na waliotenda uovu walipwe uovu wao mbele ya Hakimu muadilifu (Allah (s.w)).

▪ **Suratun – Nash-rah (94): Imetereshwa Makka; Ina aya 8**

Kwa jina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, Mwenye Kurehemu.

1. Je, hatukukupanulia kifua chako?
2. Na tukakuondolea mzigo wako (mambo mazito mazito)?
3. Uliovunja mgongo wako?
4. Na tukakutukuza utajo wako (unapotajwa)?
5. Basi kwa hakika baada ya dhiki (huja) faraja
6. Hakika baada ya dhiki huja faraja.
7. Basi ukishamaliza (kulingania) shughulika kwa ibada
8. Na jipendekeze kwa Mola wako.

Mafunzo ya sura hii kwa ufupi:

1. Mitume huteuliwa na kuandaliwa na Allah (s.w) mwenyewe hata kabla ya kupewa Utume (Mitume huzaliwa wakiwa mitume).
2. Mwenyezi Mungu (s.w) humuongoza mtu aelekeaye kwake kwa kutaka kuongoka.
3. Mafanikio yoyote hupatikana baada ya juhudi za kibinaadamu kufanyika kisha kumtegemea Allah (s.w).
4. Ni wajibu kwa Waislamu kutumia rasilimali ya muda na wakati vilivyo katika kufanya ibada.
5. Subira na uvumilifu ni katika nyenzo muhimu sana katika kulingania na kusimamisha Uislamu katika maisha ya jamii.

▪ **Suratu Dhuhaa (93): Imeteremshwa Makka; Ina Aya 11.**

Kwa jina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, Mwenye Kurehemu.

1. Naapa kwa mchana
2. Na kwa usiku unapotanda
3. Hakukuacha Mola wako wala hakukukasirikia (wewe Muhammad)
4. Na bila shaka (kila) wakati ujao (utakuwa) ni bora kwako kuliko uliotangulia
5. Na Mola wako atakupa mpaka uridhike
6. Je, Hakukukuta yatima akakupa makazi (mazuri ya kukaa)?
7. Na akakukuta hujui kuongoza njia, akakuongoza?
8. Na akakukuta fakiri, akakutajirisha?

9. Basi usimuonee yatima
10. Wala usimkaripie aulizaye
11. Na neema ya Mola wako isimulie (kwa kushukuru na kwa kufanya amali njema)

Mafunzo ya sura hii kwa ufupi:

1. Mwenyezi Mungu (s.w) kama Muumba na Mmiliki wa kila kitu ana uwezo wa kuapia kitu chochote.
2. Nusura na msaada wa Mwenyezi Mungu hupatikana baada ya Waislamu kufanya jitihada za kibinadamu
3. Harakati za kusimamisha Uislamu hutegemea juhudi na mikakati ya waislamu kwa wakati husika.
4. Binadamu anatakiwa awachunge na kuwaangalia wale walioko chini yake
5. Mwenyezi Mungu (s.w) pekee ndiye mdhibiti wa mafanikio au shida zote za wanadamu.
6. Tunawajibu wa kushukuru neema za Allah (s.w) na njia bora za kushukuru ni kutekeleza maamrisha yake.

▪ **Suratul A'laa (97): Imetereshwa Makka; Ina Aya 19**

Kwa jina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema, Mwenye Kurehemu.

1. Litukuze jina la Mola wako aliyemtukufu
2. Aliyeumba (kila kitu na) akakitengeneza
3. Na akakadiria (kila kitu) na akakiongoza
4. Na aliyeotesha ndisha (malisho)
5. Kisha akayafanya makavu yenye kupiga weusi
6. Tutakusomesha (ewe Muhammad na) wala hutasahau
7. Ila akipenda Mola wako Mwenyezi Mungu, Yeye anayajua yaliyodhahiri na yaliyofichikana.
8. Nasi tutakusahilishia (kuitangaza) dini (kwa njia) iliyo nyepesi.
9. Basi kumbusha, ikiwa kutafaa kitu (ukumbuso huo)
10. Bila shaka atakumbuka mwenye kumuogopa (Mwenyezi Mungu).
11. Na atajitenga na ukumbusho huo aliyemuovu
12. Ambaye ataungia moto mkubwa.

13. Kisha humo hatakufa wala hatakuwa hai
14. Hakika amekwisha faulu aliyejitakasa (na mabaya)
15. Akakumbuka jina la Mola wake na akaswali
16. Lakini nyinyi mnapenda zaidi maisha ya dunia
17. Hali ya kuwa Akhera ni bora (zaidi kabisa) na yenye kubaki (kudumu)
18. Hakika haya (mnayoambiwa humo katika Qur'an) yamo katika vitabu vilivyotangulia.
19. Vitabu vya (Nabii) Ibrahim na Musa.

Mafunzo ya sura hii kwa ufupi:

1. Mwenyezi Mungu (s.w) pekee ndiye anayestahiki kutukuzwa na kusifiwa.
2. Kila kilichoumbwa kitakufa (kina mwisho wake isipokuwa vile apendavyo Allah)
3. Qur'an imehifadhiwa na Mwenyezi Mungu (s.w), hata hivyo juhudi kubwa inatakiwa ifanywe katika kuijua na kuifundisha vilivyo kwa lengo lake.
4. Kuwaonya na kuwakumbusha watu juu ya maamrisha ya Mwenyezi Mungu (s.w) ni lazima.
5. Kila anayepuuza ukumbusho wa Allah (s.w) na kuendelea kufanya mauovu atapata adhabu iumizayo.
6. Hatuna budi kuyapenda na kuyapupia zaidi maisha ya Akhera kwani ni bora kuliko ya dunia na ni yenye kudumu.
7. Dini ya Mwenyezi Mungu (s.w) kwa wanaadamu wote ni moja tu ambayo ni Uislamu.

▪ **Tafsiri mbali mbali za Qur'an**

Rejea Kitabu cha 4; E.D.K, Shule za Sekondari; Uk. 307 – 312.

Zoezi la 6

1. Makafiri wa sasa na zama zilizopita wanapinga ujumbe wa Qur'an kwa madai mbali mbali. Ainisha madai matano tu kisha toa udhaifu wa kila dai.
2. Bainisha tofauti tano za msingi kati ya Kitabu cha Qur'an na Biblia.
3. *"Uteremsho wa Kitabu hiki umetoka kwa Mwenyezi Mungu, Mwenye Nguvu na Mwenye Hikima"* (45:2)
Kwa kutumia ushahidi wa Qur'an yenyewe, onesha kuwa ni maneno kutoka kwa Allah (s.w).
4. Eleza kwa ufupi namna historia inavyothibitisha kuwa Qur'an ni ufunuo kutoka kwa Allah (s.w).
5. Andika tafsiri ya suratu Tiyn kisha toa mafunzo manne yatokanayo kwa ufupi.
6. *"Wala hawakufarikiana wale waliopewa Kitabu ila baada ya kuwajia hoja hiyo (waliokuwa wakiitaka)".* (98:4)
Kwa mujibu wa aya hii, kwa nini waliopewa Kitabu (Mayahudi na Manaswara) walipojiwa na ujumbe wa haki walifarakana?
7. *"Hakika walioamini na kutenda mema, basi hao ndio wema wa viumbe"* (98:7)
Kwa mujibu wa aya hii, taja mambo matatu yaliyopelekea waumini kuridhiwa na Allah (s.w).
8. Toa mafunzo matano yatokanayo na suratun Nash'rah
9. Kutokana na ujumbe wa Surat Dhuhaa, taja mambo matatu anayotakiwa kuwa nayo muumini.
10. *"Hakika haya (mnayoambiwa humo katika Qur'an) yamo katika vitabu vilivyotangulia"* (87:18).
Kutoakana na ujumbe wa aya hii, taja Vitabu vinne vilivyotangulia kisha eleza kwanini vitabu hivyo vimetajwa katika Qur'an.

7. HADITH NA SUNNAH

7.1. Mafunzo ya Hadith zilizoteuliwa

Rejea Kitabu cha 4; E.D.K; Shule za Sekondari; Uk. 313 – 318.

8. HISTORIA YA UISLAMU BAADA YA KUTAWAFU MTUME (S.A.W) HADI LEO.

8.1. Ukuaji na Uendeshaji wa Dola ya Kiislamu Wakati wa Makhalifa Wanne Waongofu

- **Makhalifa wanne wa Mtume (s.a.w) waongofu walioendeleza Dola ya Kiislamu ni;**

1. Abu Bakar Sswiddiq (r.a) kutoka mwaka 11 A.H – 13 A.H.
2. Umar Ibn Khattab (r.a) kutoka mwaka 13 A.H – 24 A.H.
3. Uthman bin Affan (r.a) kutoka mwaka 24 A.H – 36 A.H
4. Ali bin Abu Twalib (r.a) kutoka mwaka 36 A.H – 41 A.H

- **Uchaguzi wa Makhalifa wanne waongofu**

- 1. Kuchaguliwa Abu Bakar Sswiddiq (r.a) kuwa Khalifa**

- Mtume (s.a.w) mpaka anatawafu, hakuusia nani awe khalifa baada yake.
- Abu Bakar (r.a) alipendekezwa na Umar Ibn Khattab (r.a), na Answar wengi walikubali pendekezo hilo kutokana na sifa zifuatazo:
  - i. Sifa zilizopelekea Abu Bakar (r.a) kuchaguliwa kuwa kiongozi wa Dola ya Kiislamu ni pamoja na;
    - Ucha – Mungu
    - Ujuzi wa kutosha wa Qur'an na Sunnah
    - Tabia njema
    - Siha (afya) nzuri
  - ii. Alisilimu akiwa mtu mzima na alikuwa karibu sana na Mtume (s.a.w) kuliko sahaba yeyote yule.

Rejea Qur'an (9:40)
  - iii. Mtume (s.a.w) alimteua kuongoza swala kwa niaba yake alipokuwa mgonjwa.
  - iv. Alikuwa mwenye msimamo, maamuzi, ikhlas na uoni mpana kwa kufuata ipasavyo nyayo na mwenendo wa Mtume (s.a.w)

2. *Kuchaguliwa Umar Ibn Khattab (r.a) kuwa Khalifa baada ya Abu Bakar (r.a)*

- Abu Bakar (r.a) alipokaribia kutawafu aliitisha shura na kumpendekeza Umar Ibn Khattab (r.a) kuwa Khalifa baada yake kutokana na sifa zake.
- Walikuwepo wajumbe wengi miongoni mwao ni pamoja na;
  - o Umar Ibn Khattab (r.a)
  - o Uthman bin Affan (r.a)
  - o Ali bin Abi Twalib (r.a)
  - o Zaid bin Thabit (r.a)
  - o Abdul – Rahman bin Auf (r.a)
  - o Muadh bin Jabal
  - o Ubay bin Ka'ab (r.a) na wengineo katika Muhajirina na Answaar.
- Baada ya shura, wajumbe wote walikubali pendekezo la Abu Bakar (r.a) kuwa Umar bin Khattab (r.a) achukue nafasi ya kuongoza Dola ya Kiislamu.

3. *Kuchaguliwa Uthman bin Affan (r.a) kuwa Khalifa*

- Umar (r.a) alipendekekeza watu sita wenye sifa za kuongoza Dola ya Kiislamu ambao ni;
  - o Uthman bin Affan (r.a)
  - o Ali bin Abu Twalib (r.a)
  - o Saad bin Waqqas (r.a)
  - o Talha (r.a)
  - o Zubair bin Awwam (r.a) na
  - o Abdul – Rahman bin Auf (r.a)
- Siku ya tatu baada ya kutawafu Umar Ibn Khattab (r.a), Uthman bin Affan (r.a) alichaguliwa na jopo la masahaba baada ya Abdul – Rahman bin Auf (r.a) na wengineo kujitoa.
- Siku ya nne, Uthman bin Affan (r.a) alitangazwa rasmi na kupewa bai'at kuwa ndiye kiongozi wa Dola ya Kiislamu.

4. Kuchaguliwa Ali bin Abi Talib (r.a) kuwa Khalifa

- Baada ya miaka sita tu ya uongozi wa Ali bin Abi Talib (r.a), fitna ilizushwa na Myahudi aliyesilimu kwa uongo, Abdallah bin Sabaa.
- Waislamu waligawanyika makundi mawili, moja linakubaliana na uongozi wa Ali bin Abi Talib (r.a) na jingine kupingana nao.
- Sababu za kugawanyika ni kudai kuwa Khalifa Ali (r.a) halipizi kisasi kwa wauaji wa Uthman bin Affan (r.a), makundi hayo yalikuwa ni;
  - i. Wafuasi wa Uthman – (Uthmanis);
    - Wao walitaka Dola iwaadhibu wauaji wa Uthman bin Affan (r.a).
  - ii. Marafiki wa Ali – (Shian – Ali)
    - Ndilo kundi la watu wa mji wa Kufa na Misr lililomuua Khalifa Uthman (r.a)
  - iii. Mashibah
    - Ni kundi la waislamu waliokwenda Jihad wakati Khalifa Uthman (r.a) anauawa, hawakuwaunga mkono ‘Uthmanis wala Shian – Ali’
  - iv. Ahli – Sunnah Wal- Jama’ah
    - Lilikuwa ndilo kundi lenye masahaba wengi katika Dola yote ya Kiislamu.
- Takriban uongozi wote wa Khalifa Ali (r.a) ulikumbwa na migogoro iliyopelekea kuuawa kwake.

▪ Uendeshaji na Kupanuka kwa Dola ya Kiislamu Kipindi cha Makhalifa Waongofu

a) Wajibu wa Khalifa kama kiongozi wa Dola

- i. Kujenga maisha ya binaadamu katika misingi ya Ucha – Mungu na matendo mema.
Rejea Qur’an (57:25)

- ii. Kutumia uchumi wa Dola katika kukuza na kuendeleza maadili ya raia wake.
- iii. Kuamrisha mema na kukataza mabaya katika jamii kupitia njia zifuatazo;
  - Kuteua Makadhi wacha – Mungu na waadilifu kwa kusimamia sheria.
  - Kuteua Madai'yah (walimu) wa kufundisha mambo muhimu ya dini na maisha kwa ujumla.
  - Khutba za Ijumaa na Sikukuu za Eid zilitumika kuelimisha waumini.
  - Kuteua tume (jopo) la watu kwa ajili ya kufuatilia tabia na mienendo ya watu na kutoa adhabu.
- iv. Kulinda mipaka ya Dola kwa gharama yeyote, kwa vita au diplomasia.
- v. Kuteua viongozi wa ngazi mbali mbali kwa kushirikiana na Shura yake ya watu maalum.
- vi. Khalifa ndiye mkuu wa majeshi na ndiye amir – jeshi anayeamua vita ipiganwe au isipiganwe kwa kushirikiana na watu wa shura.
- vii. Khalifa pia ndiye mwanasheria mkuu wa Dola ya Kiislamu, anayesikiliza kesi na kutoa hukumu.

b) Mgawanyo wa viongozi wengine waandamizi wa Dola na Majukumu

- Vyombo vikuu vya utendaji katika kuendesha Dola ni pamoja na;
  - o Kamati kuu ya utendaji
  - o Shura ya waumini (watu) wote
  - o Tume ya kufuatilia malalamiko ya raia.
- Dola iligawanywa katika majimbo na wilaya na kuwa na viongozi wafuatao;
  - o Walii – Gavana,
  - o Amil – mkusanyaji wa mapato ya Dola
  - o Kadhi – jaji kwa ajili ya kusimamia sheria na kutoa hukumu.

c) Vyanzo vya Mapato na Uchumi wa Dola ya Kiislamu

Zifuatazo ni miongoni mwa vyanzo vya uchumi wa Dola ya Kiislamu:

- i. **Zaka na Sadaka** ndio ilikuwa njia kuu ya kukusanya mapato ya serikali (Dola) ya Kiislamu iliyowahusu waislamu wote wenye uwezo.
- ii. **Jizya** – Ni kodi waliokuwa wanalipa wasiokuwa waislamu wanaume tu wenye uwezo wa kuwa askari kwa ajili ya ulinzi wa Dola.
- iii. **Al-Kharaj** – Ni kodi waliolipa wasiokuwa waislamu, walio na mashamba katika Dola ya Kiislamu.
- iv. **Al-fay** – Ni mapato yanayotokana na mashamba ya Serikali (Dola) ya Kiislamu Madinah.
- v. **Al-Ghanimah (Ngawira)** – Ni mapato yanayotokana na mali ilitekwa katika vita, iliyolipwa $\frac{1}{5}$ ya mali yote ilyotekwa.
- vi. **Ushr** – Ni kodi (ushuru) iliyotolewa na waislamu wenye ardhi katika Serikali (Dola) ya Kiislamu kwa kiwango cha 10% kwa maji ya asili (mvua) na 5% kwa maji ya kumwagilia.
- vii. **Zaraib** – Ilikuwa ni kodi zilizotozwa na serikali (Dola) ya Kiislamu kwa muda kwa ajili ya maslahi ya nchi.

d) Ulinzi na usalama wa Dola ya Kiislamu wakati wa Makhalifa

- Wakati wa Ukhalifa ulinzi na usalama uliimarishwa kwa kiwango kikubwa.
- Kinyume na wakati wa Mtume (s.a.w) hapakuwa na jeshi maalum la ulinzi na usalama wa Dola, bali kila muislamu mwanamume alikuwa askari.
- Wakati wa Makhalifa pamoja na kila muislamu kuwa askari lakini kulikuwa na jeshi maalum kwa ajili ya ulinzi wa Dola na raia.
- Kulikuwa na askari wa farasi, wa miguu na la wanamaji lililoanza wakati wa Ukhalifa wa Uthman (r.a).
- Kuliimarishwa zaidi kwa Idara ya ulinzi na usalama ukilinganisha na wakati wa Mtume (s.a.w).

▪ **Upinzani Dhidi ya Dola ya Kiislamu wakati wa Makhalifa Waongofu**

- Miongoni mwa Maadui wakuu wa Dola ya Kiislamu wa zama za Makhalifa waongofu hadi leo hii, waliotajwa katika Qur'an ni;
  - i. *Shaitwan* – ndiye adui mkubwa.
  - ii. *Wanafiki* – wanaotaka kuishi maisha mseto, ya kikafiri na kiislamu.
  - iii. *Makafiri na washirikina* – wanaotaka mifumo ya maisha yao iwe juu ya Uislamu.
  - iv. *Mayahudi* – wenye chuki na husda dhidi ya Uislamu na waislamu.
  - v. *Wakristo* – wazushi, wenye kukataa haki na wenye chuki na husda juu ya Uislamu na waislamu.

▪ **Uasi wa Dola (Riddah)**

- Wakati wa Ukhalifa wa Abu Bakar (r.a) baada ya kutawafu Mtume (s.a.w), Dola iligawanyika katika makundi sita ya watu;
  - i. Wale waislamu waliobaki na Uislamu wao bila kutetereka hasa Makkah, Madinah na Taif.
  - ii. Wanafiki – waliokuwepo hata wakati wa Mtume (s.a.w).
  - iii. Wale waislamu waliobaki na Uislamu wao lakini walikataa kutoa Zaka kwenye Baitul – mal Madinah.
  - iv. Wapo waislamu waliobaki na Uislamu wao lakini walikataa nguzo ya Zaka.
  - v. Wale walioritadi kabisa na kurejea katika dini na mila zao za zamani za ujahili na ushirikina.
  - vi. Wapo waliojitokeza na kujitangazia Utume na kupata wafuasi pia.

▪ **Sababu zilizopelekea Uasi (Riddah) kutokea**

- i. Wale waliobakia waislamu lakini walikataa kutoa na kupeleka Zaka Madinah, ni kwa sababu ya udhaifu wa imani yao, wengi hawakuujua Uislamu vilivyo. Rejea Qur'an (49:14)
- ii. Wale walioritadi na kurudi katika dini zao za asili ilikuwa sababu ya maslahi yao, kuondokana na kodi ya Jizya, kulinda hadhi na nafasi zao za kimila.

- iii. Wale waliokuwa hawajasimu lakini walifanya mkataba wa amani na Dola ya Kiislamu, waliasi ili wasilipe jizya na kurudisha utukufu wao wa kikabila.
- iv. Wale waliodai utume, waliasi kutokana na husda na uroho wa madaraka katika jamii.

▪ **Kuporomoka kwa Dola ya Kiislamu**

a) Wakati wa Ukhalifa wa Uthman bin Affan (r.a)

- Dola ya Kiislamu ilianza kuporomoka nusu ya pili ya uongozi wa Khalifah, Uthman bin Affan (r.a).
- Wanafiki wakiongozwa na Abdullah bin Sabaa, walizua fitna na kumtuhumu kiongozi wa Dola na kuanzisha imani na itikadi potofu.
- Wapinzani wa Dola ya Kiislamu walijiimarisha na kutuma wajumbe watatu kutoka Misri, Basra na Kufa kwa Khalifa kuwasilisha malalamiko yao.
- Wajumbe hao walirejesha fitina kwao kuwa ujumbe wao umepuuzwa na Khalifa, hivyo wakaandaa jeshi la askari 1000 ili kuangusha utawala wa Uthman (r.a).
- Wakazi wa Madina walipambana na waasi hao lakini walizidiwa nguvu na hatimaye kuingia hadi Msikitini na kumuua Khalifa akiwa anasoma Qur'an.

b) Wakati wa Khalifa Ali bin Abi Taalib (r.a)

- Baada ya kuuliwa Uthman (r.a), wapinzani walishikilia mji wa Madina kwa siku sita na kuongoza wao na siku ya 6 walimtangaza Ali (r.a) kuwa ndiye Khalifa.
- Uchaguzi huu wa Ali (r.a) haukukubalika kwa Waislamu, na kuwagawa waislamu makundi manne.

i. Vita kati ya Bi Aisha (r.a) na Khalifa Ali (r.a), Vita vya Jamal (Ngamia)

- Bi Aisha (r.a) waliungana na Talha na Zubair (r.a) na kuandaa jeshi la kulipiza kisasi cha kuuliwa Uthman (r.a).
- Ali (r.a) walifanya sulhu na Bi Aisha pamoja na Mua'wiya (r.a) kwa kuafikiana kuwa Khalifa Ali (r.a) atawaadhibu wauaji wa Uthman (r.a) Dola ikiwa na amani.
- Mpinzani mkubwa, Abdullah bin Sabaa na jeshi lake walivuruga sulhu hiyo na vita vikapiganwa mji wa Basra na waislamu 10,000 walikufa.

ii. Vita kati ya Khalifa Ali (r.a) na Mua'wiya; Vita vya Sifin

- Wakati Ali anatawazishwa Ukhalifa, Mua'wiya alikuwa Gavana wa Syria, Khalifa Ali alimvua ugavana Mua'wiya lakini Mua'wiya alikataa.
- Khalifa Ali (r.a) aliandaa jeshi na kupigana na jeshi la Mua'wiya huko Syria sehemu itwayo Sifin mnamo mwaka 36 A.H.
- Musa Asha'r (r.a) kwa upande wa Khalifa walifanya sulhu na Amr bin Al-As (r.a) kwa upande wa Mua'wiya (r.a) lakini wauaji wa Uthman hawakutaka sulhu na kuamua kujitenga na kupambana na Khalifa Ali na Mua'wiya (r.a).
- Kundi hili lililojitenga na Khalifa Ali (r.a) liliitwa "*Khawaarij*" (waliojitenga).

iii. Kuuliwa Khalifa Ali bin Abi Twalib (r.a)

- Khawaarij walipanga njama za kumuua Mua'wiya, Ali na Amr bin Al-As (r.a) aliyekuwa mshauri wa Mua'wiya (r.a) mwaka 40 A.H. ndani ya swala ya Alfajir.
- Muuaji wa Ali (r.a) alimjeruhi Ali vibaya kwa upanga wa sumu na hatimaye akafa siku ya 3 yake.
- Wauaji wa Mua'wiya na Amr (r.a) hawakufanikiwa kwani Mua'wiya na Amr (r.a) hawakufika msikitini swala ile.
- Baada ya kuuliwa Ali bin Abi Twalib (r.a), mtoto wake Hassan alichaguliwa kushika nafasi ya Ukhalifa.
- Mua'wiya aliandaa jeshi na akapambana na Hassan (r.a) na mwishowe walikubaliana kuwa, Mua'wiya achukue Ukhalifa na baada ya kufa, uongozi utakuwa chini ya Hussein bin Ali (r.a).
- Kinyume na makubaliano, Mua'wiya kabla hajafa alimteua mtoto wake Yazid kushika uongozi wa Dola baada yake.
- Dola ya Kiislamu iliyoasisiwa na Mtume (s.a.w) ikaporomoka na ufalme ulioasisiwa na Mua'wiya ukachukua nafasi.

Mafunzo yatokanayo na kuporomoka kwa Dola ya Kiislamu

- i. Ni muhimu na wajibu kwa waislamu kuwa makini katika kuandaa na kuchaguzi viongozi wa Kiislamu kwa mujibu wa malengo yao.
- ii. Maadui wa Uislamu hawatarudi nyuma kamwe katika kuupiga vita Uislamu na waislamu.
- iii. Mgawanyiko wa kimakundi ndani ya umma wa Kiislamu ndiye ufa pekee unaopelekea kudhoofika Uislamu na waislamu.
- iv. Kuwabaini wanafiki na maadui wa Uislamu na mbinu zao ni jambo la msingi mno katika kuendesha harakati za Kiislamu.
- v. Waislamu watakapokuwa tayari kikweli kweli kuupigania Uislamu, Uislamu utachukua hatamu yake yak kuongoza maisha ya jamii.

Zoezi la 8.1

1. Eleza kwa ufupi sifa na njia zilizotumika kupatikana viongozi wafuatao kuongoza Dola ya Kiislamu baada ya kutawafu Mtume (s.a.w).
  - (a) Abu Bakar Siddiq (r.a)
  - (b) Umar Ibn Khattab (r.a)
2. Ainisha wajibu wa kiongozi wa Dola ya Kiislamu.
3. Kwa nini mzozo baina ya Maswahaba uliibuka zama za Ukhalifa wa Uthman bin Affan (r.a) ?
4. Taja makundi ya waislamu yaliyojitokeza wakati wa kuchaguliwa Ali bin Abi Talib (r.a) kuwa Khalifa na sababu kutokea kwake.
5. Ni mambo gani tunajifunza kutokana na Ukhalifa wa Makhalifa waongofu wanne?

6. (a) Ainisha mgawanyo wa majukumu ya viongozi mbali mbali wa Dola ya Kiislamu.
(b) Orodhesha njia za mapato ya Dola ya Kiislamu
(c) Bainisha mikakati iliyotumika katika kuilinda Dola ya Kiislamu
7. (a) Taja wapinzani wakubwa watano wa Dola ya Kiislamu na Waislamu.
(b) Fafanua makundi sita yaliyoasi wakati wa Ukhalifa wa Abu Bakar (r.a) na sababu za kuasi kwao.
8. Bainisha sababu zilizopelekea kuporomoka kwa Dola ya Kiislamu kuanzia Ukhalifa wa Uthman bin Affan (r.a).
9. Ni mafunzo gani tunayapata kutokana na kuporomoka kwa Dola ya Kiislamu?

8.2. Uanzishwaji wa Makundi mbalimbali ya Harakati za Kuhuisha Uislamu Ulimwenguni

▪ Umar bin Abdul Aziz

- Wakati wa utawala wa banu Umayyah, aliibuka Umar bin Abdul Aziz mwaka wa 99 A.H (717 A.D).
- Umar bin Abdul Aziz alipendekezwa kuchukua uongozi wa Ukhalifa nje na matarajio kwa vile hakuwa katika ukoo wa kifalme.
- Kutokana na uadilifu wake Umar bin Abdul Aziz, baadhi ya wanazuoni wa Kiislamu wanamemhesabu kama Khalifa wa tano wa Dola ya Kiislamu.

Mambo aliyoyafanya Umar bin Abdul Aziz katika muda wa uongozi wake:

- i. Alijenga mfumo wa maisha kwa misingi ya uadilifu, haki na usawa.
- ii. Aliwaondoa magavana wote waliokuwa katili na jeuri kwa raia.
- iii. Alirejesha na kuimarisha Baitul-Mali ya Dola katika ukusanyaji na utumiaji wa rasilimali kwa uadilifu mpaka maskini na wanaohitajia walikosekana.

- iv. Alitoa amri na kusimamia marekebisho ya vipimo ili raia wasipunjwe katika kuuza na kununua.
- v. Aligawa kwa raia ardhi na rasilimali zote zilizotengwa kwa dhulma na upendeleleo kwa ajili ya wakubwa.
- vi. Alikuwa karibu sana raia katika kutatua matatizo, kupokea na kufanyia kazi maoni na mapendekezo yao juu ya uongozi wake.
- vii. Hakutenganisha dini na serikali, bali alisimamia kusimamishwa swala, kutolewa zakat, kuamrisha mema na kukataza maovu.
- viii. Aliandika waraka na kuusambaza nchi nzima ili kujenga udugu na mapenzi ya kweli baina raia wake na kuondoa mishikamano ya kijahili, kiukoo na kimila.
- ix. Alisimamia kwa ukaribu sana ukusanyaji na utumiaji wa zakat, kodi na michango mbali mbali katika Dola.
- x. Aliwaamuru askari wa kiislamu kuchunga miiko ya vita iliyowekwa na Allah (s.w) na Mtume Muhammad (s.a.w).

▪ **Makundi mbalimbali ya harakati za kuhuisha Kiislamu katika Karne ya 20 A.D**

a) Kikundi cha Badee-U-Zaman Said Nusri, Uturuki.

- Badee-U-Zaman ni mkurd aliyezaliwa mji wa Hizan, Uturuki mwaka 1873 A.D.
- Alitumia ujana wake kusoma Qur'an, Sheria, Falsafa, Historia, Geografia, Lugha kadhaa za kigeni, Hisabati na Baiolojia.
- Alikuwa Mcha-Mungu aliyeendesha maisha yake kwa mujibu wa Qur'an na Sunnah bila kujali hatari yeyote ya maadui itakayomkabili.
- Aliweka mipango ya kuanzisha chuo kikuu cha Zuhra mfano wa chuo cha Al-Azhar, Misr kitakachofundisha Uislamu na elimu ya sayansi ya jamii.
- Alianzisha chama cha upinzani kiitwacho ***“Ittikadil-Muhammad”*** kilichopambana na chama tawala cha ***“Kamati ya Umoja na Maendeleo”***.
- Aliandika na kusambaza makala zilizohusu chama chake na kuwaonya waislamu dhidi ya Kufuata mifumo ya maisha kinyume na Qur'an na Sunnah.
- Alikamatwa mara kadhaa na kutiwa jela (kizuizini) ikiwa ni pamoja kuhukumiwa kifo na wafuasi wake 15 na zaidi lakini baadaye aliachiwa huru.

- Akiwa jela aliandika makala alyoiita “*Risalat-Nuur*” na kuipenyeza mitaani kinyemela.
- Aliwaasa wabunge wa Uturuki kuishi maisha ya Kiislamu na kuepukana na mila na tamaduni za ukafiri.
- Alishutumiwa na viongozi wa serikali kuwa na njama ya kuipindua serikali kwa kufundisha Qur’an bila kibali chao.
- Mwisho, Badee-U-Zaman alirejeshwa jela ambapo kesi yake ilipigwa kalenda hatimaye umauti ulimkuta akiwa jela akiwa na umri wa miaka 86.

Mafunzo yatokanayo na Harakati za Badee-U-Zaman

- i. Ujasiri na uvumilivu katika kuendea kila jambo gumu la kheri bila kujali madhara yanayoweza kumfika.
- ii. Subira na kushikamana na malengo licha ya kufikwa na misukosuko, mateso na vitisho mbali mbali kutoka kwa maadui.
- iii. Ni wajibu kwa kila mwanaharakati wa Kiislamu kujali sana katika kutafuta na kufanyia kazi elimu na maarifa, hasa elimu sahihi ya mwongozo.
- iv. Tabia na mwenendo mwema ni jambo la msingi sana katika kuendesha harakati za Uislamu katika jamii zetu.
- v. Maadui wa Uislamu na waislamu siku zote hawatakata tamaa katika kuupiga vita Uislamu na waislamu hadi Qiyama kisimame.

b) Kikundi cha Ikh-wan Muslimiina, Misr (1906-1949 A.D)

Kuanzishwa kwake na hali ya maisha ya Misr:

- Kiliasisiwa na shahiid, Hassan Al-Bannah mwaka 1928 A.D akiwa na umri wa miaka 22 baada ya kupata stahhada ya elimu, kikiwa na watu 6
- Kikundi hiki kilikuwa na lengo la kusimamisha Uislamu Misr ambapo sheria za Allah (s.w) zitatawala maisha ya jamii.
- Hali ya maisha ya Wamisr ilijengeka katika dhana ya secularism (kutenganisha dini na serikali), kuzagaa zinaa, madanguro, disco na kila aina ya uchafu.
- Umagharibi ulitapakaa na Uislamu ulibakia kuwa suala la mtu binafsi, sio la kijamii.

- Hassan Al-Bannah katika kupelekea kuanzisha kundi hili, aligundua kuwa;
  - i. Mahubiri ya Mashekhe misikitini hayatoshi katika kuelimisha na kufikisha ujumbe wa Uislamu katika jamii.
  - ii. Mashekhe walio wengi wanashindwa kupambana na wanaojiita “secularists” (wasiofuata dini) na “mordenists” (wasomi wa kisasa).
  - iii. Mashekhe wengi wananunuliwa na kuhongwa kirahisi na serikali.

Muundo wa Ikh-wan Muslimiin:

- Kilianza na watu 6 mwaka 1928 A.D na kila mwanaharakati aliyejiunga nacho alipatiwa mafunzo maalum.
- Kupatikana wanaharakati kulifanyika kwa umakini na uangalifu mkubwa sana katika kukilea na kukilinda kikundi.
- Wanaharakati walipanda daraja kulingana na kiwango cha juhudi na baada ya kufuzu mafunzo maalum na kula kiapo cha utii (Bai’at).

Mbinu za Harakati za Ikh-wan Muslimiin:

- Kujenga imani madhubuti juu ya Uislamu kwa kutoa elimu sahihi ya Uislamu.
- Kutoa mafunzo maalum ya kiharakati ya Kiucha-Mungu na kujiandaa kijeshi.
- Kubuni shughuli mbali mbali za kudumu za kimaendeleo za kibinafsi na kijamii kama vile; kujenga mashule, vyuo, miradi mbali mbali, n.k.

Athari na Matokeo ya Harakati za Ikh-wan Muslimiin:

- Harakati za kuelimisha umma juu ya Uislamu zilikua na kuenea kupitia darsa, mihadhara, mawadha misikitini na uandishi.
- Mwaka 1936 harakati zilikomaa na hatimaye mwaka 1948 serikali ilipiga marufuku chama cha Ikh-wan Muslimiin.
- Licha ya hivyo, serikali iliamua kuwaweka ndani wafuasi wa Ikh-wan na kufilisi mali na rasilimali zao.
- Mwaka 1949, Hassan Al-Bannah aliuliwa kwa kupigwa risasi na uongozi wa Ikh-wan Muslimiin ukawa chini ya Hassan Ismail Hodaybi.

- Mwaka 1964, serikali chini ya utawala wa Jamal Abdul-Nasser ilizingizia njama za kumuua Jamal Abdul-Nasser na kutoa mapendekezo yafuatayo;
  - i. Somo la Maarifa ya Uislamu liondolewe katika mtaala mashuleni na kuundwe mtaala mwingine wa maadili ya kijamaa (socialism).
  - ii. Ukomunisti upewe fursa ya kuvuruga imani ya Uislamu na kupiga vita vyama na taasisi zote za Kiislamu.
  - iii. Waislamu wenye msimamo mkali na hata wale wasiojinasibisha kikundi Ikh-wan Muslimiin wapigwe vita.
  - iv. Vifungo na adhabu kali viwaandame Ikh-wan Muslimiin na wasipewe fursa yeyote.
- Hivyo, matokeo ya mapendekezo haya yalikuwa kama ifuatavyo;
  - o Hassan Ismail Hudaybi alichapwa kwa mnyororo mpaka akafa;
  - o Mnamo 29/8/1966 viongozi wa tatu akiwemo shahid Sayyid Qutb walihikumiwa kunyongwa;
  - o Muhammad Qutb na dada yake Amina Qutb walitiwa jela;
  - o Bibi Zainab Al-Ghazal, Amirat wa Umoja wa wanawake wa Kiislamu aliteswa na kutiwa kwa miaka kadhaa.
- Hadi leo hii, nchi nyingi zenye harakati za Kiislamu zinaathari ya Ikh-wan Muslimiin.

c) **Ikh-wan Muslimiin Sudan**

Mwanzo wa Harakati:

- Harakati za kikundi hichi zilianza miaka ya 1950 katika chuo kikuu cha Khartoum na kuenea vyuo vingine hadi mashuleni.
- Wanafunzi wanaharakati walijifunza nadharia ya Kikomunisti ili kuonesha madhaifu yake dhidi ya mafundisho ya Uislamu.

Muundo na Harakati zake:

- Muundo wa harakati zake unafanana na ule wa Ikh-wan Muslimiin wa Misr.
- Kati ya mwaka 1970 na 1973 wanaharakati walikabiliwa na mateso makubwa yakiwemo; vifungo, kazi ngumu, kufilisiwa mali zao na kuishi uhamishoni.

- Waliamua kuingia serikalini badala ya kupambana nayo wakiwa nje, ili kupata kila mipango na taarifa inayoweza kusudiwa kuwadhuru.
- Waliwaelimisha na kuwahamasisha wananchi juu ya umuhimu wa kusimamisha sheria za Kiislamu.
- Kutokana na nguvu ya Ikh-wan ndani ya serikali, rais wa Sudan Jafar Nimeir alitangaza serikali ya Kiislamu kinafiki.
- Ikh-wan walitumia vyombo vya dola kuutangaza Uislamu, ijapokuwa rais aliandaa mkakati wa kuwatia ndani viongozi wa Ikh-wan lakini hakufanikiwa.
- Hatimaye nguvu ya Ikh-wan ilizaa matunda na kuipindua serikali ya rais Jafar.

Mafanikio ya kikundi cha Ikh-wan cha Sudan:

- Kikundi kilianzisha chama kilichojulikana kwa jina la “National Islamic Front (NIF)” kilichokuwa na nguvu na kusikilizwa na serikali.
- Kundi lilifanikiwa kuanzisha makampuni na mabenki makubwa ya Kiislamu ndani na nje ya Sudan.
- Takriban theluthi ya uchumi wa nchi ni mali za wanaharakati wa Ikh-wan Muslimiin.

d) Kikundi cha Jamiatil-Islamy, Pakistani

Kuanzishwa kwake:

- Kilianzishwa na Sayyid Abdul A’la Maudud aliyezaliwa mwaka 1903 A.D huko Aurangabad, Pakistani.
- Abdul A’la Maudud alipata elimu yake ya mwongozo na mazingira katika madrasa za masheikh majumbani.

Muundo wa Harakati na Mafanikio ya Jamiatil-Islamy:

- Abdul-A’la Maududi alianza uandishi wa habari katika magazeti ya “*Taj*” na “*Al-Jamiat*” na kuanzisha gazeti lake lililoitwa “*Tarjumah Ul-Qur’an*”
- Mwaka 1932 Maudud aliandika Kitabu kiitwacho “*Katika Kuufahamu Uislamu*” (*Towards Understanding Islam*).
- Mwaka 1953, Maudud aliandika Kitabu kiitwacho “*Tatizo la Kadian*” (*The Kadian Problem*) kilichoonesha kuwa kadiani si dhehebu la Kiislamu.

- Alifanya kazi serikalini lakini alikataa kulipwa mshahara kwa kuhofia kudhibitiwa katika harakati zake.
- Mwaka 1953, Maudud alitiwa jela na kuhukumiwa kifo ingawa aliachiwa huru kwa amri ya mahakama kuu.
- Mwaka 1962, Maudud aliandika vitabu vijulikanacho kama ***“Uislamu na Kudhibiti Uzazi”*** (*Islam and Birth Control*) na ***“Haki za wanawake katika Uislamu”*** (*Islamic Proud and The Status of Women in Islam*)
- Jamiatil Islamy iliongozwa na amir akiwa kama msimamizi mkuu wa program za Jumuiya chini ya usaidizi wa Baraza Kuu (Central Council).
- Viongozi walichaguliwa kwa misingi ya Ucha-Mungu na kupatiwa mafunzo maalum ya kiharakati.
- Jumuiya ilijishughulisha kutoa huduma na kujenga vituo vya elimu, afya na mambo mbali mbali ya kiuchumi na kijamii.

Mafunzo yatokanayo na vikundi mbalimbali vya harakati za Kuhuisha Uislamu:

- i. Harakati za Kiislamu ili zifikie matunda yake ni wajibu kufanya na vijana wasomi na wacha-Mungu.
- ii. Misukosuko katika harakati za kuuhuisha Uislamu ni ishara ya kupatikana mafanikio.
- iii. Ni wajibu wa wanaharakati wa Kiislamu kutumia mbinu za harakati za kuulingania Uislamu kulingana na zama na mazingira.
- iv. Kazi kubwa na ya msingi katika kuhuisha Uislamu ni kuielimisha jamii elimu sahihi ya mwongozo pamoja na ya mazingira.
- v. Hatuna budi kuwa waangalifu katika kuanzisha vikundi vya harakati, wanakundi sharti wapatikane kwa kupitia mafunzo maalum.

8.3. Kuingia Kwa Uislamu Tanzania na Afrika Mashariki

▪ **Namna Uislamu ulivyoingia Tanzania na Afrika Mashariki**

- Kupitia misafara ya Wafanyabiashara tangu karne ya 8 A.D kutoka Bara Arab, India, Asia na Ghuba kuja Pwani ya Afrika Mashariki.

- Kufikia karne ya 9 A.D, wahamiaji wengi toka Bara Arab, India na Asia wengi wao wakiwa waislamu, walifanya makazi Pwani ya Somalia na kuufundisha Uislamu kwa wenyeji.
- Kuna alama na ishara za kale za kuonesha kuwepo Uislamu katika Pwani ya Afrika Mashariki zikiwemo magofu ya;
  - o *Msikiti wa Kaole* – Bagamoyo
  - o *Msikiti wa Kizimkazi* – Dimbani Mkoa wa Kusini Unguja, uliojengwa mwaka 500 A.H (1107 A.D)
  - o *Misikiti ya Kilwa Kisiwani* n.k.
- Ibn Batuta alipotembelea Afrika Mashariki mnamo mwaka 1332 A.D, tayari miji mingi ya Pwani hasa Kilwa ilikuwa na Waislamu wengi zaidi.
- Kutokana na mchanganyiko wa Waarab na wenyeji wa Pwani, kulizuka lugha ya Kiswahili na Kibantu na kuzidi kuenea.
- Miji ya Unguja, Tanga, Dar es Salaam, Mombasa, Lamu, Malindi na Mikindani ilikuwa ndio vituo vikuu vya kueneza Uislamu miji ya bara ya Tanzania, Kenya, Uganda, Rwanda, Zaire, Msumbiji, Malawi na Burundi.
- Misafara ya Wafanyabiashara kutoka miji ya Pwani walipofanya makao ya biashara walijenga misikiti kama kituo cha elimu ya Dini ya Kiislamu.
- Hivyo, kutokana fursa ya mchanganyiko huo, waislamu wengi wakawa wafanyabiashara na wamiliki wa kubwa wa maduka, magari, n.k.

▪ **Hali ya Uislamu uliofundishwa enzi za Ukoloni**

- Historia inaonesha kuwa Uislamu Afrika Mashariki haukuenezwa kwa lengo la kutawala maisha ya jamii, bali ilikuwa ni kitu cha ziada na cha mtu binafsi na lengo kuu likiwa ni biashara.
- Mambo mengi ya msingi katika kuusimamisha Uislamu katika nyanja za uchumi, siasa, jamii hayakupewa umuhimu zaidi ya fiqh ya kufunga, kuswali na sitara kuwa na nafasi kubwa zaidi.
- Mambo mengi yaliyozuliwa kama matanga, dhikiri za kitwariqa, maulidi, khitima, n.k. ndio yalipewa umuhimu na nafasi kubwa.

- Qur'an ilifundishwa sio kwa lengo la kuwa mwongozo wa maisha kibinafsi na kijamii bali kupata thawabu na baraka, kufukuzishia majini na mashetani, kuimbishwa bila kujua maana ya ujumbe wake, n.k

▪ **Nafasi ya Uislamu Tanganyika na Afrika Mashariki wakati wa Ukoloni**

- Pamoja na kuwa waarabu wengi walikuja na Uislamu Tanganyika, athari ya uvaaji sitara na mila zingine ziliwaathiri sana wenyeji.
- Waislamu walifanya jitihada za kueneza mafundisho ya Uislamu kwa njia za mihadhara, makongamano, n.k. ambapo wakristo wengi walisilimu.
- Waislamu kupitia taasisi na jumuiya mbali mbali, kama vile EAMWS walianzisha vituo vya elimu kama vile; madrasa, shule za msingi na sekondari.
- Viongozi wengi wa serikali walikuwa ni waislamu kwa sababu ndiyo watu wa mwanzo kujua kusoma na kuandika kwa herufi na tarakimu za kiarabu.
- Sehemu kubwa ya uchumi ilikuwa chini ya miliki ya waislamu waliokuwa ndio wafanya biashara wakuu.
- Waislamu walianzisha vyama vya siasa kama TAA (Tanganyika African Association), n.k kama vyombo vya kuongozea serikali.

▪ **Kupigwa vita Uislamu Tanganyika na Afrika Mashariki**

- i. Wamishionari wa kikristo waliona kuwa Uislamu ni kikwazo kwao, waliagiza machifu (viongozi wa kikabila) kuzuia Uislamu kuenea zaidi nje ya miji ya Pwani.
- ii. Mkutano wa Berlin mwaka 1884, ulitoa kipaumbelea na fursa ya Ukristo kuwa na nguvu Afrika na kuweka mikakati ya kudhoofisha Uislamu na waislamu.
- iii. Vyama vya Wamishionari, kikiwemo cha White Fathers chini ya Kardinali Lavingire, walianzisha mashule, vyuo na makanisa ilikueneza ukristo kupitia mbinu zifuatazo;
  - a. Kuficha uadui na uhasama wao dhidi ya waislamu na kujenga urafiki wa uongo na kinafiki.
  - b. Kujikita sana maeneo ya vijijini ndio ambapo waislamu wengi hawajui dini yao.

- c. Kuanzisha makanisha na huduma za kijamii kama vile; mashule na hospitali.

Rejea takwimu ifuatayo ya idadi ya Shule/Vyuo Tanganyika mwaka 1955

No.	Aina ya Shule / Chuo	Idadi ya Shule/Vyuo		
		Serikali	Wakristo	Waislamu
1.	Primary	656	1692	28
2.	Middle Schools	104	223	-
3.	Sekondari	10	16	-
4.	Vyuo, T.T.C	11	23	-
5.	Shule/Vyuo vya Ufundi, Utabibu, n.k.	7	5	-

- iv. Wamishionari wa kikristo kupitia serikali za Kijerumani na Kiingereza, walianza mashule zilizotumia mfumo wa silabi zisizokuwa za kiarabu ili kudhoofisha utamaduni wa wenyeji wanaotumia silabi za kiarabu.

- v. Wamishionari wa kikristo kutokana na ustawi wa waislamu walioukuta, walimshutumu Gavana Von Soden kuwapendelea waislamu, hivyo ikawekwa sera rasmi ya kuwabagua waislamu kielimu.

- vi. Serikali ilinyima kabisa au kutoa misaada kidogo (grant in aid) shule zote za waislamu huku ikielekeza makanisani.

Mfano mwaka 1957 serikali ilitoa paundi 1,338,925 kwa mashirika yanayotoa elimu kati ya hizo, waislamu walipewa paundi 6,848 tu

- vii. Masharti magumu au kupigwa marufuku waislamu kuanzisha shule zao katika misikiti (Qur'anic schools) na kutakiwa kuendesha kwa maelekezo ya serikali.

- viii. Serikali za kikoloni zikishirikiana na wamishionari, zilitaifisha mali zote za waislamu ikiwemo; mashule, maduka, majumba, mashamba, n.k ili kuwadhoofisha kiuchumi kupitia sare ya ujamaa.

- ix. Serikali iliwaua au kuwafunga au kuwahamisha viongozi waislamu makini ili kudhoofisha harakati zao juu ya Uislamu.kama akina Tewa Said Tewa, Suleiman Takadr, Bi Titi Mohamed, n.k.

- x. Wamishionari kwa kushirikiana serikali, walianza sera ya dini mseto na taasisi za kimagharibi zinazoshughulikia miradi ya waislamu mfano; mradi wa kuritadisha waislamu wa “Islam in Africa Project” huko Nairobi.
- xi. Serikali za kikoloni kwa kushirikiana na wamishionari na wenyeji wakristo, walitumia nguvu ya kuwateka na kuwaua machifu (viongozi waislamu wa kikabila) kama akina; Bushiri wa Pangani, Mkwawa wa Iringa, Isike wa Unyanyembe, Ali Songea Mbano, Suleiman Mamba, n.k ili kuvunja nguvu ya Uislamu.
- xii. Chuki za serikali na misionari dhidi ya machifu waislamu na waislamu, zilizidi na kuamua kupambana nao kivita kama vile vita vya maji maji, n.k.

▪ **Mchango wa Waislamu Katika Kuleta Uhuru Tanganyika**

- i. Harakati zote za kung’oa tawala na serikali za kikoloni Tanganyika ziliongozwa na kusimamiwa na Machifu na waislamu wakiwemo;
  - Chifu Mkwawa wa Uhehe, Kalenga, Iringa na vita vya maji maji
  - Chifu Isike wa Unyanyembe, Tabora, n.k
  - Ali Songea Mbano na Suleman Mamba (Kinjekitile) wa Songea -.Ruvuma
- ii. Waislamu ndio walioanzisha migomo kazini kupinga dhulma za serikali za kikoloni katika bandari za Tanga na Dar es Salaam miaka ya 1939 na 1947 mpaka vikaanzishwa vyama vya wafanya kazi ili kutetea haki zao.
- iii. Kwa kutumia fursa ya vyama vya wafanyakazi, waislamu walianzisha jumuiya (vyama viwili) ambavyo ni;
  - Al-Jamia’tul Isilamiyya Fiy Tanganyika na
  - Da’awat Al-Islamiyya
- iv. Mwaka 1929, Tanganyika African Association (TAA) iliyopelekea kuundwa TANU mwaka 1954 kilianzishwa na viongozi wake walikuwa ni wale wale wa Jumuiya mbili za waislamu.

- v. Sheikh Suleiman Takadir alikuwa mwenyekiti wa Baraza la wazee la TANU ambapo kabla ya Nyerere kukaribishwa na kuchukua uongozi wa chama ambapo ubaguzi wake ulidhiri dhidi ya Suleiman Takadir na waislamu wenzake.
- vi. Mnamo mwaka 1957, waislamu walianzisha chama kingine cha siasa cha Kiislamu kiitwaco “*All Muslim National Union of Tanganyika*” (AMNUT) kwa lengo la kupigania haki kwa wote baada ya kupoteza imani na TANU.
- vii. Kwa vile wakristo wengi ndio walionekana ndio wasomi, walihodhi nafasi nyeti za uongozi serikalini huku wakiwashadidia waislamu kutochanganya “*dini na siasa*” na kuhakikisha waislamu hawazidiki kamwe.
- viii. Waislamu kupitia jumuiya ya East African Muslim Welfare Society (EAMWS) walianzimia kuanzisha chuo kikuu cha kwanza cha Kiislamu Afrika Mashariki baada ya kufanikiwa kumiliki idadi kadhaa ya shule za msingi na sekondari.

▪ **Mikakati ya Mwalimu Nyerere dhidi ya Uislamu na Waislamu Tanganyika**

- i. Nyerere akiwa kiongozi wa TANU, alianzisha chuki dhahiri dhidi ya Viongozi waandamizi waislamu wa Baraza la wazee la TANU, kwa kumwiita “*Suleiman Mtaka Dini*” badala ya “*Suleiman Takadir*”
- ii. Mwalimu Nyerere alipewa fursa na nafasi ya kipekee nchi za ulaya ili kuandaa nafasi nyeti serikalini kwa vijana wa kikatoliki kuja kuzihodhi ili kulipa kanisa nguvu na nafasi ya kipekee Tanzania hata baada ya uhuru.
- iii. Mwalimu Nyerere kwa kushirikiana na viongozi wa makanisa Ulaya wakiwemo Padre William Collins na Paul Crane walijipanga kuhakikisha kanisa Katoliki linapata nafasi na fursa nzuri serikalini kwa kuandaa vijana wao.
Rejea kauli ya Padre Paul Crane alipotembelea Tanganyika mwaka 1959;
“Lazima tujitahidi kadiri yak uwezo wetu kupata wasomi wakatoliki ambao watahika nafasi muhimu kwenye ngazi zote za kijamii.....”

Rejea ahadi ya Nyerere kwa katibu mkuu wa Baraza la Maaskofu Tanzania (TEC)

“.....I want to give the church a better chance here so that she will not be blemed as in the Catholic countries” (Jan P. Van Bergen, pg. 335, 1981)

Tafsiri yake:

“.....Nataka kulipa Kanisa (Katoliki) nafasi nzuri hapa (nchini Tanganyika) ili lisilaumiwe kama linavyolaumiwa katika nchi za kikatoliki”

(Jan P. Van Bergen, uk. 335, 1981)

- iv. Mwaka 1963, Nyerere alitaifisha mashule yote ya msingi na sekondari ya misheni na muslim kwa kisingizio cha kuondoa ubaguzi na tabaka katika jamii. Lakini cha kusikitisha, shule zote za waislamu zilitaifishwa moja kwa moja huku za wakristo zikibadilishwa majina tu na kubakia chini viongozi wa makanisa.
- v. Mkakati wa Nyerere na wenzake walihakikisha kuwa waislamu wanaosoma mashuleni na vyuoni hawazidi 20% kupitia mchujo wa kisirisiri.
- vi. Nyerere pamoja na kutaifisha mashule yote ya waislamu hakuridhika na umoja wa waislamu chini ya E.A.M.W.S, hivyo mwaka 1963 aliivunja jumuiya ya E.A.M.W.S kwa kuwatumia vibaraka, wanafiki kama akina Adam Nasibu na wenzake pamoja na usalama wa taifa huko Iringa.
- vii. Nyerere aliwaandama viongozi wa E.A.M.W.S waliotoa juhudi kubwa kupatikana uhuru kwa kuwafunga jela, kuwatia kizuizini na kuwafukuza uraia. Viongozi ni pamoja na; Tewa Said Tewa - Rais wa E.A.M.W.S, Chifu Abdallah Ali Fundikira, Bibi Titi Mohammed, Sheikh Hassan bin Amir, Sharif Hussein, n.k.
- viii. Mwaka 1964, Nyerere alivunja Baraza la Wazee la TANU lililokuwa na waislamu wengi kwa ajili kupigania haki za waislamu na kuondosha udhalilishaji dhidi ya Uislamu na waislamu.

- ix. Tukio la kuasi kwa Jeshi la “Tanganyika Riflies”, mwaka 1964, Nyerere alitumia mwanya huo kuwatia kizuizini viongozi wengi wa Kiislamu waliokuwa na dira ya kukomboa jamii ya waislamu.
  - x. Nyerere alizima juhudi za waislamu za kujenga Chuo Kikuu cha Waislamu Afrika Mashariki kutoka ufadhili wa nchi ya Misri. Badala yake rais wa Misri Gamal Abdul Nasir alijenga Madrasa Chang’ombe.
  - xi. Mwisho Nyerere baada ya kuivunja E.A.M.W.S, aliwaundia Waislamu bila ridhaa yao ila wanafiki wachache na usalama wa Taifa, chombo BAKWATA mwaka 1968 ambayo kazi yake kuu ni kuhakikisha kuwa waislamu hawapati maendeleo katika kila nyanja.
- **Juhudi za Waislamu Katika Kuhuisha Harakati za Kiislamu Zama za Nyerere hadi leo**
- i. Baada ya kukosa imani na BAKWATA, waislamu waliamua kuanzisha Taasisi na Jumuiya mbali mbali za Kiislamu kama vile; Baraza Kuu la Taasisi na Jumuiya za Kiislamu, African Muslim Agency, Al-Haramain, Islamic Foundation, Islamic Propagation Centre (IPC), Munadhwamat Da’awah, n.k.
  - ii. Taasisi mbali mbali za Kiislamu kati ya miaka ya 1989 hadi 1992 zilianzisha mashule kama vile; Mudio Islamic Seminaries, Ubungo Islamic High School, Kirinjiko Islamic High School, Kunduchi na Ununio Secondary Schools na zinginezo.
  - iii. Kulianzishwa vyuo vya Ualimu vya Kiislamu kwa ngazi za cheti na stashahada kama vile; Al-Haramain Islamic Teachers’ College - 1987, Ubungo Teachers’ College - 1998, Kirinjiko Teachers’ College - 2004 na vinginevyo vilivyojitokeza baadae.
  - iv. Mwaka 2005, Taasisi ya Muslim Development Foundation (MDF) ilianzisha Chuo Kikuu Cha Waislamu Morogoro, Muslim University of Morogoro (MUM) kama chuo pekee kikombozi kwa jamii ya waislamu Tanzania.

- v. Hadi leo hii, Taasisi na shule nyingi za Kiislamu za chekechea, msingi na sekondari pamoja na vyuo zinaendelea kuibuka, nyingi zikiwa na lengo la kutoa elimu ***Sahihi ya Mwongozo na ya Mazingira*** kama nyenzo pekee ya kusimamisha Uislamu katika jamii.

“Allah (s.w) atie tawfiiq ili malengo haya yaweze kufikiwa, In-Shaa-Allah”

KWA KUBORESHA ZAIDI KAZI HII NA ZINGINE ZA ELIMU YA DINI

YA KIISLAMU, TAFADHALI WASILIANA KUPITIA:

SIMU: 0783 437 114
0759 999 374
0714 285 465

E-mail: amumbu@gmail.com

Zoezi la 8.2

1. Umar bin Abdul Aziz ni kiongozi wa Kiislamu ambaye baadhi ya wanachuoni wa Kiislamu wanamhesabu kama Khalifa wa tano wa Dola ya Kiislamu.
Bainisha mambo ya msingi aliyoyafanya Kiongozi huyu katika uongozi wake.
2. Eleza kwa ufupi historia ya makundi matano ya Harakati za Kiislamu yaliyoibuka karne ya 20 Ulimwenguni hasa Mashariki ya Kati.
3. Ikh-wan Muslimiina ni kikundi cha harakati za Kiislamu kilicholeta athari kubwa sana nchini Misr. Fafanua muundo wake na athari iliyoletwa na kikundi hichi.
4. Jadili mafunzo yanayopatikana kutokana na makundi mbali mbali ya harakati za Kiislamu ulimwenguni.
5. Kwa kutumia mifano hai ya watu, maeneo na matukio, onesha jinsi Uislamu ulivyoingia Afrika ya Mashariki hasa Tanzania tangu karne ya 7.
6. Jadili njia zilizotumika katika kuupiga vita Uislamu na waislamu Afrika ya Mashariki hasa Tanganyika enzi za serikali za kikoloni.
7. “Uislamu ulikuwa na hadhi na nafasi ya juu katika jamii kabla ya serikali za kikoloni.” Fafanua kauli hii kwa kutumia mifano halisi.
8. “Tanganyika ilipata uhuru wake chini ya mikono na juhudi za waislamu wa Tanganyika”. Onesha ukweli wa kauli hii kwa kueleza mchango wa waislamu katika kupatikana uhuru wa Tanganyika mwaka 1961.
9. “.....Nataka kulipa Kanisa (Katoliki) nafasi nzuri hapa (nchini Tanganyika) ili lisilaumiwe kama linavyolaumiwa katika nchi za kikatoliki” (Jan P. Van Bergen, uk. 335, 1981)
Hii ni kauli ya Nyerere kumuahidi katibu mkuu wa Baraza la Maaskofu Tanzania (TEC). Bainisha mikakati aliyoiweka na kuitekeleza Nyerere dhidi ya Uislamu na Waislamu wa Tanzania kabla na baada ya uhuru.
10. Bainisha juhudi mbali mbali zilizofanywa na waislamu kabla na baada ya uhuru katika kuhuisha harakati za Kiislamu nchini.

Kiambatanisho

FOMATI YA MTHANI WA TAIFA

015 ELIMU YA DINI YA KIISLAMU KIDATO CHA IV

(Kwa Watahiniwa Walioko na Wasiokuwa Shuleni)

MFUMO WA MTHANI

Mthani huu una karatasi mbili, kila karatasi ina alama 100% kwa watahiniwa walioko na wasiokuwa shuleni kama ifuatavyo;

PAPER: 015/1 ELIMU YA DINI YA KIISLAMU 1

MUDA WA MTHANI: SAA 2

MAUDHUI YA MTHANI

Karatasi hii ina sehemu kuu tano kama ifuatavyo;

SEHEMU YA KWANZA

Ina maswali 10 ya kuchagua jibu sahihi (multiple choice questions) kutoka *mada za Sunnah na Hadith* kama ifuatavyo;

- Maana ya Sunnah na Hadith
- Dhima ya Sunnah na Hadith katika Uislamu
- Historia ya uandishi wa Hadith, vitabu sahihi sita vya Hadith
- Uchanganuzi wa Hadith na vigezo vya Hadith sahihi
- Aina za Hadith (mgawanyo wa Hadith)

SEHEMU YA PILI

Ina maswali 15 ya kuoanisha (matching items) kati ya vifungu vilivyotolewa kutoka *mada za Qur'an* kama ifuatavyo;

- Maana ya Qur'an
- Kushushwa, kuhifadhiwa na kukusanywa kwa Qur'an
- Ithibati/Ukweli wa Qur'an kuwa ni Maneno ya Allah (s.w)
- Udhaifu wa hoja wapinzani juu ya Kitabu cha Qur'an

SEHEMU YA TATU

Ina sentensi 15 zilizochanganywa (jumbled sentences) na zinatakiwa kupangwa ili kuleta mtiririko unaofaa kutoka *mada za Tawhiid* kama ifuatavyo;

- Nguzo za Imani ya Kiislamu
- Mtazamo wa Uislamu juu ya Dini
- Tofauti kati ya Uislamu na Dini zingine

SEHEMU YA NNE

Ina maswali mafupi mafupi 15 ya kujieleza (short answer supply items) kutoka mada za Fiqh kama ifuatavyo;

- Chimbuko la Fiqh
- Mtazamo wa Uislamu juu ya ibada
- Nguzo za Uislamu (Fiqh ya ibada maalum)
- Mfumo wa Kiislamu katika maisha ya kifamilia, kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni na kimaadili (Fiqh Muamalaat)

SEHEMU YA TANO

Ina maswali 15 ya kujaza nafasi zilizo wazi kwa kutumia orodha ya maneno au sentensi uliyopewa kutoka mada za Tarekh (Historia) kama ifuatavyo;

- Historia kabla ya Mtume (s.a.w)
- Historia katika kipindi cha Mtume (s.a.w)
- Historia katika kipindi cha Makhalifa wanne waongofu wa Mtume (s.a.w)
- Historia baada ya Makhalifa wanne waongofu hadi sasa
- Historia Afrika ya Mashariki, hasa Tanzania

PAPER: 015/2 ELIMU YA DINI YA KIISLAMU 2

MUDA WA MTIHANI: SAA 2.30

MAUDHUI YAK MTIHANI

Mtihani huu una sehemu nne, kila sehemu ina maswali 3 na kila swali lina alama 25% kama ifuatavyo;

SEHEMU YA KWANZA – QUR’AN

Ina maswali 3 yanayotokana na mada za Qur’an kama ifuatavyo;

- Kushushwa, kuhifadhiwa na kukusanywa kwa Qur’an
- Sura zilizochaguliwa na mafunzo yatokanayo na kila sura
- Ithibati kuwa Qur’an ni maneno ya Allah
- Madai ya makafiri dhidi ya Qur’an

SEHEMU YA PILI – TAWHIID

Ina maswali 3 yanayotokana na mada za Tawhiid kama ifuatavyo;

- Nguzo za imani ya Kiislamu
- Mtazamo wa Uislamu juu ya Dini
- Tofauti ya Uislamu na dini zingine

SEHEMU YA TATU – FIQH

Ina maswali 3 kutoka mada za Fiqh kama ifuatavyo;

- Chimbuko la Fiqh
- Mtazamo wa Uislamu juu ya Ibada
- Nguzo za Uislamu (Fiqh ya ibada maalum)
- Mfumo wa Kiislamu katika maisha ya kifamilia, kiuchumi, kisiasa, kiutamaduni na kimaadili (Fiqh Muamalaat)

SEHEMU YA NNE - TAREKH

Ina maswali 3 kutoka mada za Tarekh (Historia) kama ifuatavyo;

- Historia kabla ya Mtume (s.a.w)
- Historia katika kipindi cha Mtume (s.a.w)
- Historia katika kipindi cha Makhalfi wanne waongofu wa Mtume (s.a.w)
- Historia baada ya Makhalfi wanne waongofu hadi sasa
- Historia Afrika ya Mashariki, hasa Tanzania

*****

“Utukufu ni Wako (Allah)! Hatuna elimu isipokuwa uliyotufundisha” (2:32)

*****